

AUDITING

Časopis Komory auditorů České republiky

Aktuální témata
IFRS

2
2024

Editorial

Druhé číslo časopisu Auditing se věnuje aktuálním tématům z oblasti Mezinárodních standardů účetního výkaznictví (IFRS). Co se týká veřejně obchodovaných společností, český kapitálový trh je relativně omezený. Avšak organizační struktura české ekonomiky se vyznačuje podstatným podílem dceřiných společností pod zahraniční kontrolou. S reportingem podle IFRS v rámci konsolidačních skupin se tedy musí vypořádat mnoho českých podniků a jejich auditorů.

David Procházka, editor tohoto čísla

Články propojují oblast IFRS se změnami, které může přinést nový zákon o účetnictví. Návrh zákona rozšiřuje okruh účetních jednotek, pro které může být statutární účetní závěrka podle IFRS relevantní. Klíčové koncepty návrhu zákona zároveň směřují k větší srovnatelnosti s IFRS. Proto jsme se zaměřili na oblasti, u kterých se očekávají zásadní změny a které se v praxi hojně vyskytují.

Obsah

Proces tvorby Mezinárodních standardů účetního výkaznictví a základní požadavky na účetní závěrku podle IFRS

David Procházka

3

Vykazování leasingu v účetních závěrkách podle IFRS

Klára Mádlová

17

Rezervy v účetní závěrce podle IFRS

Alice Šrámková

26

Finanční nástroje podle IFRS – klasifikace, oceňování a znehodnocení

Jan Novotný, Jiří Poláček

36

Konsolidovat či nekonsolidovat aneb úprava investičních jednotek v IFRS

Libor Vašek

47

IFRS 17 Pojistné smlouvy – základní principy a zkušenosti z implementace

Radek Moravec

54

Úvodní článek představuje proces vzniku IFRS, jejich schvalování do právního rámce Evropské unie a požadavky IFRS na obsah a strukturu účetní závěrky.

Jednou z nejdůležitějších změn, co do rozsahu ovlivněných účetních jednotek, je nový přístup k vykazování leasingů u nájemců. Návrh nového zákona čerpal inspiraci v IFRS 16, s jehož obsahem vás seznámí článek Kláry Mádlové. Podstatnou změnou bude i rozšíření ocenění (dlouhodobých) pohledávek a dluhů současnou hodnotou, což se dotkne i rezerv. Článek Alice Šrámkové uvádí požadavky na ocenění rezerv podle IAS 37, určité specifika z pohledu jejich účetního zachycení a příklady rezerv, které nejsou účtovány do nákladů, ale do pořizovací ceny aktiv či jako snížení výnosů.

Následující tři články jsou zaměřeny na specifická témata. Problematiku finančních aktiv podle IFRS 9 zpracovali Jan Novotný a Jiří Poláček. Jejich příklady mohou pomoci v situacích, kdy řešení podle IFRS je či bude kompatibilní s českými předpisy. Na úskalí při sestavování (konsolidované) účetní závěrky podle IFRS u investičních společností je zaměřen článek Libora Vaška. Článek Radka Moravce popisuje klíčové principy nového standardu pro pojistné smlouvy IFRS 17 a také hlavní problematické oblasti jeho implementace.

Věříme, že články přináší nejen zajímavé informace, ale že budou i užitečným zdrojem inspirace pro výzvy, které vám i vašim klientům přinesou nové české účetní předpisy.

AUDITING Č. 2/2024

ročník I

Toto číslo vyšlo 25. 4. 2024

VYDÁVÁ: Komora auditorů České republiky, Opletalova 55, 110 00 Praha 1,
tel.: 224 212 670, 224 222 178, IČ 70901473, www.kacr.cz

Vydávání povoleno MK ČR E 24525, ISSN 3029-5106 (3029-5114)

Vychází 4x ročně.

REDAKCE: Ing. Lenka Zouharová, Ph.D., redakce@kacr.cz

REDAKČNÍ RADA: doc. Ing. Ladislav Mejzlík, Ph.D., předseda, Ing. Jiří Pelák, Ph.D., místopředseda,
Jarmila Melichová, Ing. Jiří Mikyňa, Ing. Jan Molín, Ph.D., doc. Ing. David Procházka, Ph.D.,
Ing. Michal Šindelář, Ph.D., Ing. Michal Štěpán, Ing. Petr Vácha, Ph.D.

Pravidla pro zveřejňování článků jsou uvedena na webu KA ČR (www.kacr.cz/desatero).

Články prochází recenzním řízením.

INZERCE, SAZBA, DISTRIBUCE: Infomedia, spol. s r.o. Otradovická 731/11, 142 00 Praha 4,
tel.: 607 972 085, e-mail: infomedia@infomedia.cz

TISK: Wendy, spol. s r.o., Mělník

© Komora auditorů ČR

Proces tvorby Mezinárodních standardů účetního výkaznictví a základní požadavky na účetní závěrku podle IFRS

Doc. Ing. David Procházka, Ph.D.

je vedoucí katedry finančního účetnictví a auditingu Fakulty financí a účetnictví VŠE v Praze. Profesně se zaměřuje na problematiku reportingu účetních informací v nadnárodních koncernech a metodickou stránku přípravy účetních závěrek podle různých účetních předpisů. Dále se zabývá výkaznictvím profesionálních sportovních klubů. Podílel se na překladech IFRS pro Evropskou unii a na recenzích českého překladu Mezinárodních účetních standardů pro veřejný sektor. Je členem Evropské účetní asociace (od roku 2007) a členem EFRAG FR Technical Expert Group (od dubna 2020).

Tento článek si klade za cíl představit základní požadavky Mezinárodních standardů účetního výkaznictví (IFRS) na obsah a strukturu účetní závěrky. Před samotným vymezením obsahu účetní závěrky se ve stručnosti zaměříme na proces tvorby IFRS a způsob jejich přejímání do národních systémů účetní regulace. Odlišné přístupy k přejímání IFRS jednotlivými státy mohou vést k určitým rozdílům, které by účetní jednotky při přípravě informací, resp. auditoři při jejich ověřování měli mít na paměti.

Proces tvorby IFRS

Vytváření účetních standardů IFRS je vysoce formalizovaný tzv. řádný proces (angl. Due Process), který se řídí pravidly *IFRS Foundation* uvedenými v příručce *Due Process Handbook*.¹ Řádný proces umožňuje libovolným subjektům z celého světa

přispívat k debatě při tvorbě účetních standardů. Je chápán jako nutná podmínka jak pro vytvoření kvalitních standardů IFRS, tak pro ujištění zainteresovaných stran, že při tvorbě standardů byly zvaženy všechny relevantní názory. Z hlediska IASB je proces založen na třech základních principech – transparentnosti, úplných a spravedlivých konzultacích a odpovědnosti, které se prolínají veškerými fázemi vlastního řádného procesu. Těmito fázemi jsou:

- » konzultace agendy,
- » výzkumný program,
- » tvorba nových standardů,
- » „údržba“ stávajících standardů.

Každých pět let provádí Rada pro mezinárodní účetní standardy (IASB) komplexní revizi stávajících standardů a konzultace s veřejností, aby definovala priority tvorby mezinárodních standardů a vypracovala pracovní plán projektů, kterým se bude věnovat v následujícím období. Vzhledem ke skutečnosti, že možných témat pro standardizaci je vždy více než dostupných lidských a jiných zdrojů IASB, zohledňují se při výběru prioritních témat čtyři kritéria (význam problému pro uživatele účetních výkazů; výskyt nedostatků ve vykazování

¹ Dostupné z: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/about-us/legal-and-governance/constitution-docs/due-process-handbook-2020.pdf>

konkrétních typů transakcí nebo činností v účetních závěrkách; účetní jednotky a jurisdikce, které budou pravděpodobně ovlivněny navrhovanými opatřeními; rozsah a obecná důležitost problému z hlediska účetních jednotek).

Prioritní témata identifikovaná během konzultace agendy se zařadí do výzkumného programu. Do tohoto seznamu může IASB přiřadit i projekty týkající se akutních problémů², případně úpravy standardů, které vyplynou z výsledků post-implemenční revize.³ Během výzkumné fáze IASB detailněji zkoumá rozsah problému, jeho možná řešení a definitivně rozhoduje, zda je nutné vydat nový standard či aktualizovat některý ze stávajících. U větších projektů obvykle bývá tato fáze spojena s vydáním Diskuzního materiálu (Discussion Paper), jehož cílem je získat zpětnou vazbu pro rozhodnutí, zda přikročit k přípravě standardu.

Skončí-li výzkumná fáze závěrem, že je nutné změnit účetní standard nebo vydat nový, připraví IASB návrh nového účetního standardu nebo novely stávajícího. Text návrhu standardu (Exposure Draft) se postoupí k veřejné konzultaci, která primárně probíhá formou připomínkových dopisů. Za účelem shromáždění dalších podkladů konzultují členové IASB a odborní pracovníci Nadace IFRS návrh standardů i prostřednictvím seminářů, webinářů, konferencí a jiných akcí se zainteresovanými stranami z celého světa. Následně IASB analyzuje zpětnou vazbu⁴ a upřesňuje návrhy před vydáním nového účetního standardu nebo novely účetního standardu.

Vydáním nového nebo novelizovaného standardu proces nekončí. IASB průběžně monitoruje případné problémy při implementaci nebo aplikaci, které by bylo třeba řešit, ať již formou povinné post-implemenční revize, anebo na ad-hoc bázi kdykoliv později.

Pokud se objeví problémy, může *Výbor pro interpretace IFRS* rozhodnout o vytvoření interpretace účetního

standardu (IFRIC) nebo doporučit cílenou dílčí změnu standardu (narrow-scope amendment).

Z hlediska formální struktury publikovaných standardů se v současnosti standardy skládají ze tří částí:

- » Část A tvoří hlavní část standardu a zahrnuje cíl standardu, působnost standardu, vlastní účetní řešení (tj. podmínky pro uznání, ocenění, vykázání), požadavky na zveřejnění v komentáři a dodatky. V dodatcích jsou definovány hlavní pojmy používané standardem, jsou uvedeny případné upřesňující aplikační postupy, datum účinnosti standardu a způsob přechodu na nový standard, související aktualizace v jiných standardech a výsledek hlasování o schválení nového standardu jednotlivými členy IASB.
- » Část B obsahuje ilustrativní příklady, které vysvětlují účetní řešení vybraných pasáží standardu. Tato část není povinnou, nicméně většina standardů (zejména nových) ji obsahuje.
- » Část C je povinnou součástí a obsahuje Odůvodnění standardu (Basis for Conclusions). V případě, že některý ze členů IASB nesouhlasil s přijetím standardu, jsou v Části C též uvedeny věcné důvody tohoto nesouhlasu (Dissenting Opinion).

Část A standardů je na webových stránkách IASB volně k dispozici⁵ po registraci, přístup k Části B a C je zpoplatněn.

Proces přijímání IFRS do systému účetní regulace

IASB je nezávislá organizace, která vydává účetní standardy pro globální užití, ale nemá žádnou pravomoc nařizovat, které účetní jednotky mají tyto standardy používat, či kontrolovat soulad zveřejněných účetních závěrek s požadavky standardů. Tato pravomoc náleží pochopitelně jednotlivým státům, které musejí tedy prvotně rozhodnout, zda a jakým způsobem budou IFRS v dané jurisdikci používány (anglicky endorsement). K vlastnímu procesu přijímání

² Typickým příkladem, kdy musela IASB ad-hoc reagovat na aktuální ekonomický vývoj, byla například reforma referenčních mezibankovních úrokových sazeb (*Interest Rate Benchmark Reform*) úpravou standardů IAS 39, IFRS 7, IFRS 9, IFRS 4 a IFRS 16, dopad nájemních koncesí během pandemie covid-19 úpravou standardu IFRS 16 (*Covid-19-Related Rent Concessions*) či zohlednění dopadu tzv. dorovnávací daně v rámci OECD Pillar II Reform na účetní řešení odložené daně úpravou IAS 12 (*International Tax Reform—Pillar Two Model Rules*).

³ Po několika letech používání nového účetního standardu musí IASB vyhodnotit, zda standard plní svůj cíl, a pokud ne, zda by se neměly zvážít jeho změny. Aktuálně běží tzv. post-implementation review u standardů IFRS 9 a IFRS 15. V tomto roce by měla být zahájena i revize IFRS 16.

⁴ Např. při přípravě nového výnosového standardu IFRS 15 obdržela IASB k prvnímu a druhému revidovanému návrhu standardu přes 1 300 připomínkových dopisů v celkovém rozsahu přes 6 200 stran. Vedle těchto připomínkových dopisů se vyhodnocují i ostatní formy zpětné vazby.

⁵ Dostupné z: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>

IFRS do (nad)národního systému účetní regulace přitom státy nepřistupují jednotně.

Některé státy přebírají IFRS automaticky tak, jak je IASB vydává (včetně dat účinnosti). Jiné státy sice též aplikují IFRS v rozsahu vydaném IASB, ale mohou individuálně stanovit odlišné datum účinnosti. Jiné státy schvalují jednotlivé standardy individuálně, přičemž není vyloučené, že některý standard není vůbec přijat⁶ nebo je přijat s výjimkami.⁷ V některých případech je text standardu modifikován⁸ či doplněn o další požadavky.⁹ V neposlední řadě některé státy berou vydané IFRS jako základ pro své národní účetní předpisy, které jsou kompatibilní s IFRS v různém rozsahu.¹⁰

V krátkosti se zastavíme i u procesu přejímání IFRS do právního řádu Evropské unie. Právní rámec je obsažen v nařízení 1606/2002, které kromě vymezení okruhu účetních jednotek, pro které je výkaznictví podle IFRS relevantní, stanovuje i postupy pro „endorsement process“:

- » EFRAG¹¹ monitoruje přípravu nových standardů a reprezentuje zájmy EU.¹²
- » Poté, co IASB vydá nový standard nebo interpretaci standardu či aktualizuje stávající standard, Evropská komise (EK) požádá o expertní stanovisko ohledně splnění kritérií pro přijetí (kritéria jsou vymezena nařízením 1606/2002).
- » EFRAG poskytne EK své stanovisko (tzv. endorsement advice¹³).
- » Pokud se EK rozhodne schválit nový standard, interpretaci nebo změnu, připraví návrh nařízení a předloží jej *Výboru pro účetní regulaci* (Accounting Regulatory Committee – ARC), ve kterém jsou zástupci jednotlivých členských států EU.

- » Je-li stanovisko ARC kladné, EK předloží návrh nařízení Evropskému parlamentu a Radě k tříměsíčnímu přezkoumání.
- » Nejsou-li vzneseny žádné námitky, EK definitivně standard přijme a postoupí ke zveřejnění v Úředním věstníku EU.

V této souvislosti je nutné upozornit na některé skutečnosti:

- » Schválením Evropskou komisí se přijaté IFRS stávají součástí právního řádu EU.
- » Standardy jsou ve věstníku zveřejněny ve všech oficiálních jazycích EU.
- » EU přebírá pouze hlavní část standardu, tj. Část A oficiálního textu, resp. hlavní část interpretací (SIC a IFRIC).¹⁴
- » Součástí právního řádu EU jsou přijaté standardy¹⁵ a interpretace, nikoliv však koncepční rámec.
- » Formálnímu procesu přejímání v EU nepodléhají ani tzv. IFRIC Agenda Decision, které se (po schválení IASB) stávají v souladu s *Due Process Handbook* integrální součástí IFRS. Je nutné upozornit, že tato rozhodnutí nemění text stávajících standardů či interpretací, pouze v rámci existujících požadavků formulují účetní řešení vybraných problémů. Je tedy vhodné, aby účetní jednotky, resp. auditoři nesledovali pouze věstník EU, ale i přímo stránky IASB.

IFRS výkaznictví v ČR

Výchozím právním dokumentem pro používání IFRS je nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) 1606/2002. Podle článku 4 musejí veřejně obchodované společnosti na regulovaných trzích

⁶ Např. IFRS 14 v Evropské unii.

⁷ Jedná se o tzv. carve-outs. Např. ocenění ve fair value podle požadavků IAS 16, resp. IAS 40 není v některých státech povoleno (např. Saudská Arábie, Jordánsko). Evropská unie aplikovala dvě výjimky při prvotním přijímání IAS 39 a též nedávno aplikovala jednu výjimku v novém standardu pro pojistné smlouvy IFRS 17.

⁸ Např. s ohledem na ekonomická specifika vyplývající z islámu (existence náboženské daně, „neexistence“ úroku apod.).

⁹ Např. australský standard AASB 6 (ekvivalent IFRS 6) je doplněn o povolené metody účtování průzkumu nerostných surovin (IFRS 6 konkrétní metody neobsahuje).

¹⁰ Např. Egyptské účetní standardy vycházejí z verze IFRS pro rok 2013, ovšem s několika zásadními rozdíly, a současně nejsou pravidelně aktualizované.

¹¹ European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) je organizace nezávislá na Evropské komisi i IASB, která poskytuje Evropské komisi odborná expertní vyjádření týkající se vytváření IFRS a jejich přejímání do právního rámce EU.

¹² Primárně formou zasílaných připomínkových dopisů. Nicméně komunikace IASB – EFRAG probíhá i jinými kanály. Např. zástupci IASB se zúčastní zasedání EFRAG Financial Reporting Technical Expert Group, EFRAG je členem Accounting Standards Advisory Forum (poradní fórum IASB).

¹³ Stejně jako připomínkové dopisy zasílané IASB, tak i stanovisko pro EK ohledně přijetí standardu je nejprve zveřejněno ve formě návrhu k veřejnému připomínkování evropskými konstituenty. Po zapracování zpětné vazby je vydáno finální doporučení pro EK.

¹⁴ Za tuto část Evropská unie IASB platí. Zveřejněním ve věstníku se text standardu, resp. interpretace (tj. Část A) stává veřejně dostupnou komukoliv, což je jedním z důvodů, proč IASB zpřístupňuje Část A zdarma i na svých stránkách.

¹⁵ S výjimkou již zmíněného IFRS 14.

EU pro sestavení konsolidované účetní závěrky použít právě IFRS ve znění přijatém EU (viz předchozí kapitola). Současně jednotlivé členské státy mohou podle článku 5 tohoto nařízení povolit nebo požadovat, aby společnosti uvedené v článku 4 sestavovaly podle IFRS i své individuální účetní závěrky, resp. aby i jiné společnosti než uvedené v článku 4 sestavovaly své individuální či konsolidované účetní závěrky podle IFRS.

Zákon o účetnictví (ZoÚ) opakuje požadavek článku 4 nařízení v odst. 1 § 23a. Současně těmto emitentům v odst. 1 § 19a ukládá povinnost připravit i individuální účetní závěrku podle IFRS ve znění přijatém EU. ZoÚ též umožňuje ve vyjmenovaných případech aplikovat IFRS ve znění přijatém EU ve statutární závěrce na dobrovolné bázi. Konkrétně podle odst. 2 § 23a ZoÚ mohou konsolidující účetní jednotky, které nejsou veřejně obchodovanými společnostmi, sestavit konsolidovanou závěrku podle IFRS. A konečně podle odst. 7 § 19a ZoÚ může o dobrovolném použití IFRS pro sestavení statutární individuální účetní závěrky rozhodnout i ta účetní jednotka, u které lze předpokládat, že bude povinna podrobit se sestavení konsolidované účetní závěrky podle IFRS.

Počet českých účetních jednotek, které by ve své statutární závěrce aplikovaly IFRS povinně či dobrovolně, je poměrně omezený. Přesto se s nutností připravit podklady pro účetní závěrku podle IFRS musí potýkat významný počet českých společností. Jedná se o podniky, které patří do (mezinárodních) skupin, za které je sestavována účetní závěrka podle IFRS.¹⁶ Přestože tyto podniky neaplikují možnost nabízenou odst. 7 § 19a ZoÚ, musejí pro potřeby sestavení konsolidované závěrky mateřskou společností připravit reportingový balíček podle skupinových účetních pravidel založených

na IFRS. Na tomto místě je vhodné zmínit několik praktických poznámek:

- » reportingové balíčky obvykle nejsou plně kompatibilní s požadavky IFRS;
- » reportingové balíčky často obsahují položky, sestavy či dodatečné informace nad rámec IFRS výkaznictví;
- » nejsou „IFRS“ jako „IFRS“.

Primárním cílem reportingových balíčků je získat veškeré potřebné podklady pro konsolidaci účetní závěrky za celou skupinu. V mnoha případech tak struktura účetních výkazů a způsob zachycení transakcí neodpovídají požadavkům IFRS. Reportingové balíčky obvykle vyžadují vykazání položek v nekompenzované podobě, přestože podle požadavků IFRS se některé položky kompenzují.¹⁷ Na podobu reportingových balíčků může mít vliv i segmentové výkaznictví, kdy činnost příslušné dceřiné jednotky spadá do více segmentů, za které je nutné sledovat informace odděleně. S tím může souviset i skutečnost, že obdobné transakce, které se ale uskutečňují v rámci činností různých segmentů, jsou zachycovány odlišnými účetními metodami.¹⁸ U mnoha skupin reportingové balíčky obsahují i sestavy či položky, které nejsou předmětem finančního účetnictví, nýbrž spadají do manažerského okruhu pro potřeby řízení skupiny. V neposlední řadě je nutné upozornit, že přesná podoba „IFRS standardů“ se může mezi jednotlivými jurisdikcemi lišit v závislosti na formátu jejich přejímání do národního práva (viz předchozí kapitola) a mohou se tedy odlišovat i konkrétní účetní postupy u určitých transakcí.¹⁹

S ohledem na vše již uvedené je tedy nutné ověřovat reportingový balíček, zda je v souladu s „reportingovým manuálem“ či obdobnými účetními

¹⁶ Z pochopitelných důvodů neexistuje přesný seznam takových podniků; podle odborných odhadů na základě vlastnické struktury českých podniků se jejich počet může pohybovat mezi 5 až 20 tisíci.

¹⁷ Jeden z důvodů souvisí s přípravou konsolidovaného výkazu peněžních toků, pro který je nezbytné mít údaje o výnosech a nákladech odděleně (např. v případě prodeje dlouhodobých aktiv), a nikoliv v kompenzované podobě, ve které vstupují do výkazu o úplném výsledku hospodaření. Blíže ke kompenzacím v účetnictví Auditor č. 7/2022. Další důvod vyplývá z potřeby zveřejnit požadované informace v komentáři.

¹⁸ Např. IAS 2 umožňuje aplikovat odlišné způsoby ocenění (úbytku) zásob, jestliže se jejich funkce v jednotce liší.

¹⁹ Konsolidační postupy bývají často komplexní a několikastupňové. Český podnik např. připravuje konsolidační balíček pro bezprostředně nadřazenou mateřskou společnost, která má sídlo v EU. Ta sestavuje statutární konsolidovanou závěrku za svoji skupinu a současně připravuje konsolidační balíček za „evropskou“ část skupiny pro konečnou mateřskou společnost se sídlem mimo EU (např. v Asii). Zejména v případě ad-hoc úprav standardů, které reagují na aktuální vývoj, může nastat situace, že příslušná změna standardu v EU nebyla zatím schválena (a tedy do konsolidované závěrky bezprostřední matky se nepromítne), ale ve státě konečné mateřské společnosti je standard již účinný, protože daný stát přebírá IFRS standardy automaticky tak, jak je IASB vydá. V takové situaci může dojít k tomu, že jednotlivé podniky ve skupině budou muset předkládat „dva reportingové balíčky podle IFRS“, resp. budou problém odlišného data účinnosti řešit prostřednictvím doplňkových rekonziličních tabulek. Obdobný problém jako odlišná data účinnosti standardu mohou způsobit i výjimky ze standardů (carve-outs) či naopak doplnění standardů o dodatečné požadavky národními regulátory účetnictví.

pravidly skupiny, a nikoliv přímo s textem IFRS. Zde hraje nezastupitelnou roli komunikace auditora reportingového balíčku s auditorem skupiny, zejména má-li mateřská společnost sídlo mimo EU, a tedy podléhá jinému regulatornímu rámci (a velmi pravděpodobně alespoň částečně odlišnému obsahu IFRS oproti verzi schválené EU).

Účetní závěrka podle IFRS

V této části článku vymežíme hlavní požadavky na sestavení účetní závěrky podle IFRS. Vlastní proces sestavení účetní závěrky zahrnuje:

- » vymezení účetní jednotky a v případě přípravy konsolidované účetní závěrky vymezení skupiny;
- » volbu měny vykazování, výběr účetních pravidel a v případě konsolidované závěrky jejich sjednocení, jestliže jednotlivé entity užívají různá účetní pravidla pro obdobné transakce;
- » identifikaci a zohlednění událostí po rozvahovém dni;
- » stanovení struktury účetních výkazů i komentáře (a následné zveřejnění účetní závěrky).

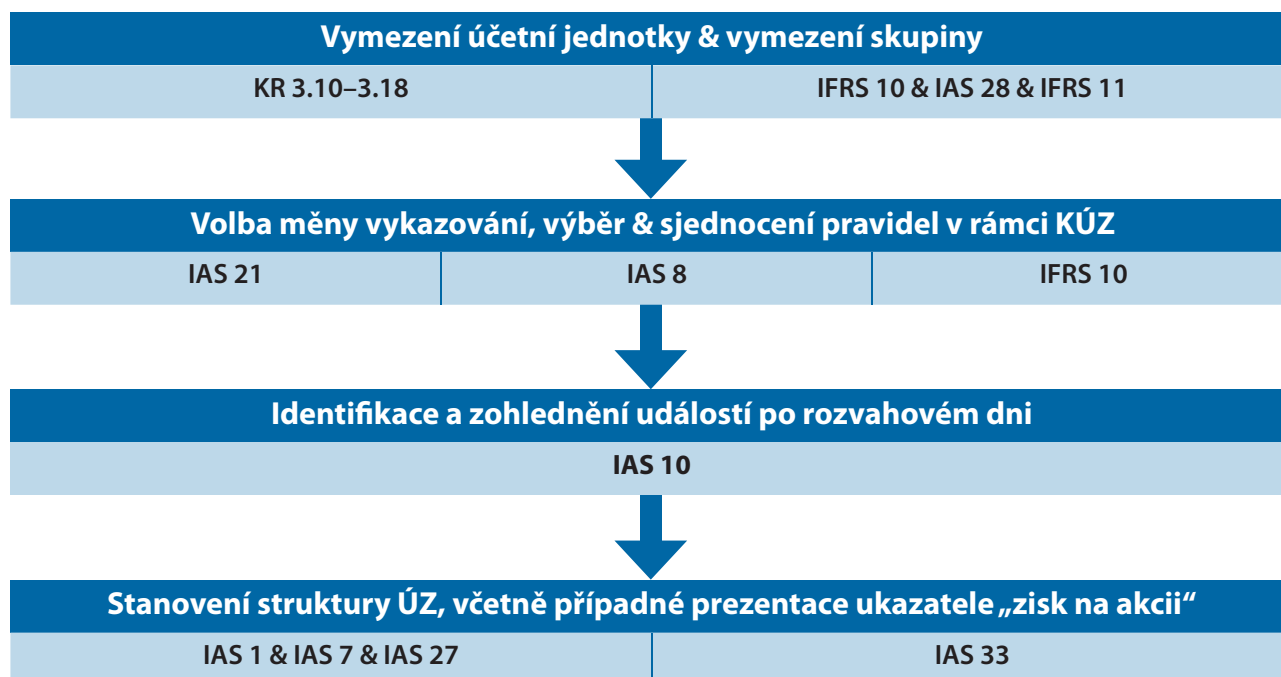
Proces sestavení účetní závěrky z hlediska

klíčových koncepčních kroků shrnuje obrázek 1. Jednotlivé kroky jsou detailněji diskutovány dále v článku.

Identifikace účetní jednotky

Prvním krokem přípravy účetní závěrky je identifikace účetní jednotky, za kterou je závěrka sestavována. Účetní jednotka nemusí být nutně právní entitou, podstatné je ekonomické vymezení jednotky.²⁰ V případě sestavování konsolidované účetní závěrky je neoddělitelnou součástí identifikace účetní jednotky vymezení skupiny. Definicí mateřské a dceřiné společnosti řeší IFRS 10. Mateřskou společností se rozumí účetní jednotka, která ovládá jednu nebo více jiných účetních jednotek. Mateřská společnost ovládá dceřinou jednotku, jestliže je vystavena variabilním výnosům nebo na ně má nárok na základě své angažovanosti v této jednotce a může tyto výnosy prostřednictvím své moci nad touto jednotkou ovlivňovat. Z hlediska účetních postupů je konsolidovaná účetní závěrka za skupinu sestavena tak, že aktiva, dluhy, vlastní kapitál, výnosy, náklady a peněžní toky mateřského podniku a jeho dceřiných podniků jsou prezentovány jako aktiva, dluhy, vlastní kapitál, výnosy, náklady a peněžní toky jedné ekonomické

Obrázek 1: Východiska a proces sestavení účetní závěrky podle IFRS

²⁰ Odst. 3.12 Koncepčního rámce IFRS uvádí jako typický příklad tzv. kombinovanou účetní závěrku. Kombinovaná závěrka zahrnuje více jednotek, které sice nejsou právně ve vztahu mateřská a dceřiná společnost, ale mají společného vlastníka.

jednotky²¹, přičemž se musí použít jednotná účetní pravidla pro zobrazení dopadů obdobných transakcí či událostí.

Kromě ovládnání může mít účetní jednotka v jiných podnicích podstatný vliv (tzv. přidružený podnik), případně může jiné jednotky spoluovládat (tzv. společný podnik). Podstatný vliv je IAS 28 definován jako moc účastnit se rozhodování o finančních a provozních zásadách a rozhodnutích jednotky, do níž bylo investováno, ale není to ovládnání ani spoluovládnání takových zásad. Spoluovládnání je smluvně dohodnutý podíl na ovládnání ujednání, jež existuje pouze tehdy, když rozhodnutí o relevantních činnostech vyžadují jednomyslný souhlas stran podílejících se na ovládnání. Společný podnik je potom takové společné ujednání, kdy strany, které toto ujednání spoluovládají, mají práva k čistým aktivům tohoto ujednání (viz i IFRS 11). Účetně jsou investice do přidružených či společných podniků zachyceny v konsolidované účetní závěrce prostřednictvím ekvivalenční metody (postup viz IAS 28). Při prvotním zachycení se taková investice ocení pořizovací cenou a následně je účetní hodnota zvyšována či snižována tak, aby byl vykázán podíl investora na poakvizitním úplném výsledku hospodaření. Výplaty vlastního kapitálu přijaté od přidruženého či společného podniku naopak snižují účetní hodnotu investice. Navýšení účetní hodnoty z titulu podílů na ziscích je zahrnuto do příslušné části výkazu úplného výsledku hospodaření za období, kam podle

věcné povahy přísluší, tj. dochází k oddělenému vykázání celkové změny hodnoty investice na část související se ziskem (ztrátou) za období od té části, která byla vygenerována v rámci ostatního výsledku hospodaření.

Volba a změny účetních pravidel

Účelem účetní závěrky je poskytování informací o finanční situaci, finanční výkonnosti a peněžních tocích účetní jednotky širokému spektru uživatelů, kterým tyto informace pomohou při ekonomických rozhodnutích. Aby informace účetní závěrky byly užitečné, musejí finanční situaci, výkonnost a peněžní toky zobrazovat věrně. IAS 1 předpokládá, že účetní závěrka poskytuje věrný obraz, je-li výsledkem použití standardů IFRS s dodatečným zveřejněním. Věrné zobrazení rovněž vyžaduje, aby účetní jednotka:

- » aplikovala účetní pravidla v souladu s IAS 8;
- » prezentovala informace a účetní pravidla způsobem, který poskytuje relevantní, spolehlivé, srovnatelné a srozumitelné informace;
- » poskytla další zveřejnění v případech, kdy soulad se specifickými požadavky IFRS je nedostatečný k tomu, aby uživatelé mohli pochopit dopad určitých transakcí, událostí či podmínek.

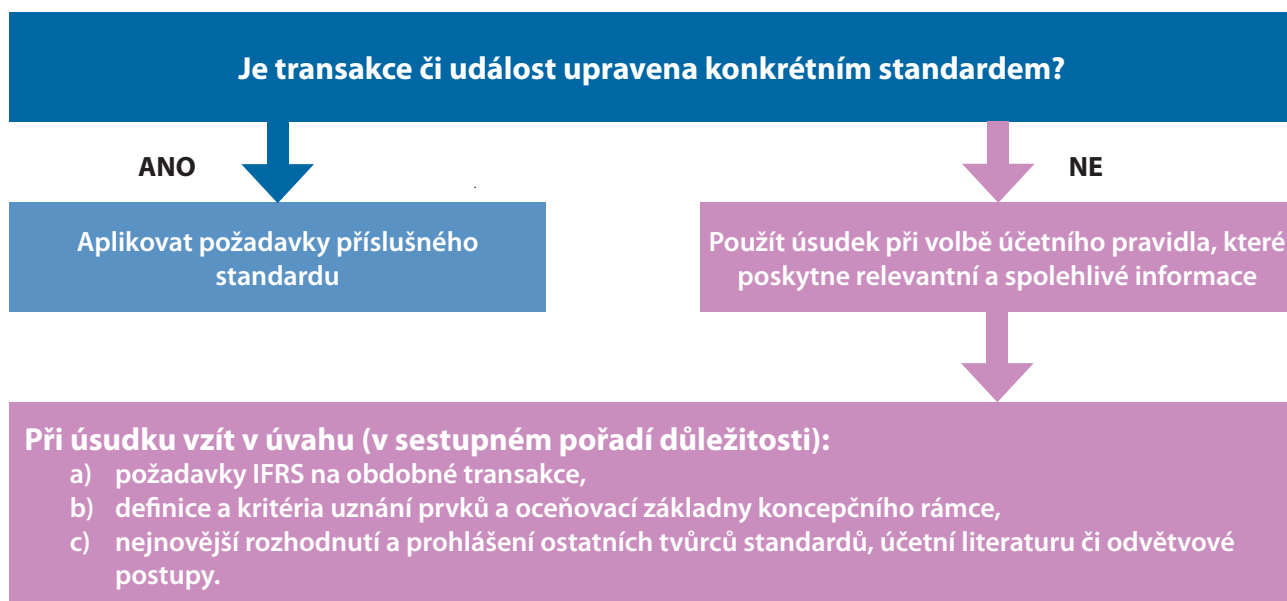
Jestliže se některý ze standardů specificky vztahuje na transakci, jinou událost nebo okolnost, jednotka musí zvolit účetní pravidlo pro zobrazení dané transakce právě na základě daného standardu. V případě absence explicitních ustanovení účetní jednotka v souladu s IAS 8 použije úsudek při stanovení účetního pravidla, který zaručí, že výsledné informace budou relevantní a spolehlivé. Při úsudku musí jednotka vzít v úvahu (v sestupném pořadí důležitosti) požadavky IFRS na obdobné transakce; definice, kritéria uznání a koncepce oceňování z Koncepčního rámce IFRS²² a dále může též použít i nejnovější rozhodnutí a prohlášení ostatních tvůrců standardů, které jsou založeny na obdobném koncepčním rámci (např. US GAAP), účetní literaturu a odvětvové postupy, nejsou-li v rozporu s požadavky Koncepčního rámce IFRS. Postup volby účetních pravidel shrnuje obrázek 2.

²¹ Při agregaci je tedy nutné vyloučit vnitroskupinové transakce. Současně s tím se zobrazení jednotlivých transakcí v konsolidované účetní závěrce musí řídit funkcí dané položky z pohledu skupiny jako celku, a nikoliv z pohledu té jednotky, která aktivum vykazuje ve své individuální závěrce. Pronajímá-li např. mateřská společnost budovu formou operativního pronájmu dceřiným společností, které v budově mají administrativní oddělení, v individuální účetní závěrce matky bude budova klasifikována jako investice do nemovitostí podle IAS 40. Nicméně v konsolidované závěrce bude budova klasifikována jako položka budov, pozemků a zařízení podle IAS 16.

²² V této souvislosti není bez zajímavosti skutečnost, že IFRS ve znění přijatém Evropskou unií nezahrnují Koncepční rámec IFRS, ale IAS 8, který schvalovacím procesem úspěšně prošel, na podstatnou část obsahu koncepčního rámce odkazuje.

Obrázek 2: Volba účetních pravidel podle IAS 8

Jednotka může změnit účetní pravidla pouze v případě, že změna je vyžadována novou úpravou v IFRS, nebo povede-li k účetní závěrce poskytující spolehlivé a relevantnější informace. Požadavek, aby účetní informace podle nového účetního pravidla byly užitečnější pro uživatele než podle stávajícího, zabraňuje častým změnám účetních pravidel, které by snížily srovnatelnost účetních závěrek v čase, a tedy i jejich vypovídací schopnost pro rozhodování. Kritérium srovnatelnosti závěrek v čase určuje i způsob zobrazení dopadu změn účetních pravidel. Je-li změna pravidla nařízena novelizovaným standardem, postupuje se podle příslušných přechodných ustanovení standardu, jsou-li uvedena. Není-li tomu tak, postupuje se podle obecného požadavku IAS 8, podle kterého je změna účetního pravidla aplikována retrospektivně. Při retrospektivní aplikaci se upraví počáteční zůstatek všech předmětných položek vlastního kapitálu u nejzazšího vykazovaného předchozího období a ostatní srovnávací částky zveřejněné u jednotlivých vykazovaných období těch položek, které jsou změnou pravidla ovlivněny, tak, jako kdyby bylo nové účetní pravidlo používáno vždy. Obdobný „penalizační“ retrospektivní přepočtení se použije i při opravě významných chyb minulých období, kdy se oprava provede přepočtem srovnávacích částek za předchozí vykazované (vykazovaná) období, ve kterém (kterých) došlo k chybě, nebo jestliže k chybě došlo před nejzazším vykazovaným obdobím,

pak přepočtem počátečních zůstatků aktiv, dluhů a vlastního kapitálu k nejzazšímu vykazovanému období.²³

Součástí volby účetních pravidel je i výběr měny vykazování, tj. výběr měny, ve které budou prezentovány částky v účetní závěrce. IFRS rozlišují několik typů měn: funkční měnu, cizí měnu a měnu vykazování. Funkční měna je měna primárního ekonomického prostředí, ve kterém jednotka působí. Účetní jednotka při určení, která měna je její funkční měnou, musí vzít v úvahu měnu, která ovlivňuje její prodejní ceny, měnu státu, jehož regulační rámec určuje prodejní ceny, a měnu, která ovlivňuje mzdové, materiálové a ostatní náklady. V případě, kdy uvedená kritéria nedávají jednoznačný výsledek, lze jako pomocné indikátory zohlednit měnu, ve které účetní jednotka získává financování, resp. měnu, ve které drží příjmy z provozní činnosti. Cizí měnou je jakákoliv jiná měna než funkční.

Pro sestavení účetní závěrky může použít účetní jednotka libovolnou měnu vykazování, tj. shodnou s měnou funkční, ale i jinou.

V některých případech účetní jednotky zveřejňují několik sad účetních závěrek s odlišnou měnou vykazování. K tomuto kroku přistupují zejména v případech, kdy jsou jejich cenné papíry křížově obchodovány na různých burzách (např. pro

²³ Uživatelé mohou snadno identifikovat, že došlo k retrospektivní aplikaci účetního pravidla nebo retrospektivnímu přepočtu z důvodu opravy chyby minulého období tím, že v rozvaze přibude dodatečný sloupec se srovnávacími údaji k prvnímu dni nejzazšího srovnávacího období podle požadavku odst. 10 IAS 1.

Frankfurtskou burzu je závěrka prezentována v EUR a pro Newyorskou burzu v USD).

V případě, že se měna vykazování odlišuje od funkční měny, provede se přepočtení položek vyjádřených ve funkční měně na měnu vykazování následujícím způsobem:

- » aktiva a dluhy se přecení příslušným závěrkovým kurzem;
- » výnosy a náklady se převedou kurzem k datu transakce;²⁴
- » veškeré kurzové rozdíly z uvedených přepočtů se vykážou v ostatním výsledku hospodaření.

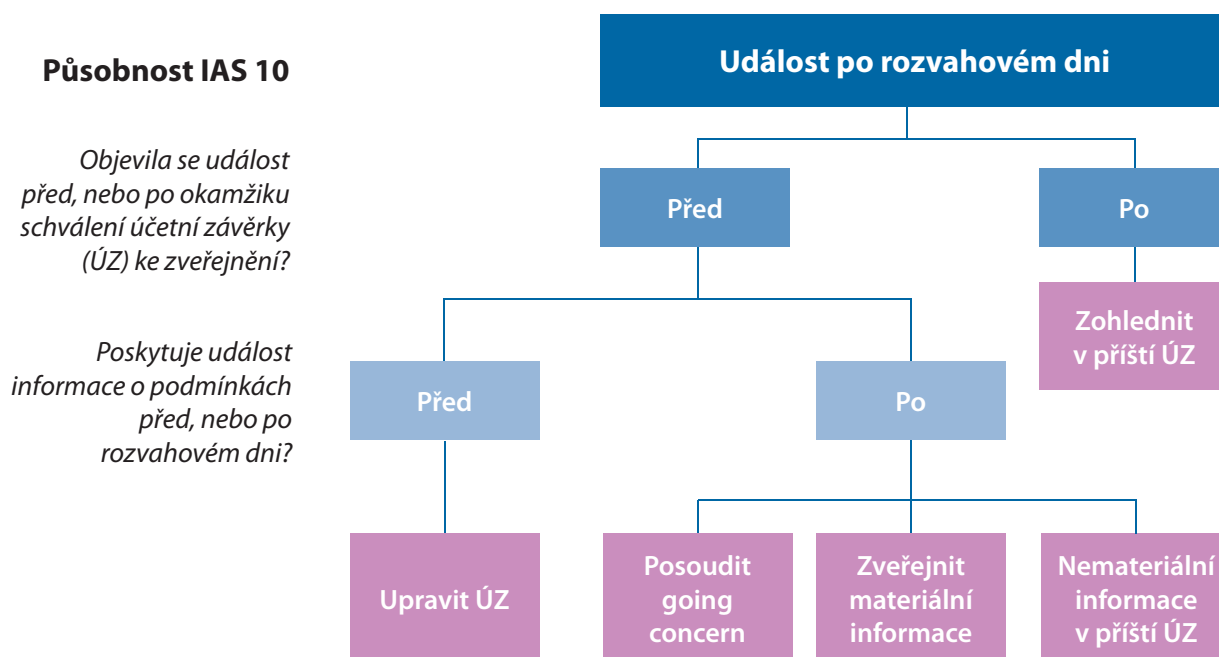
Kurzové rozdíly při převodu na měnu vykazování vznikají ze dvou důvodů. Prvním je skutečnost, že aktiva a dluhy se převádějí závěrkovým kurzem, ale výsledkové transakce se převádí kurzem transakce, který bude obvykle odlišný. Druhým důvodem je, že čistá aktiva existující na počátku období jsou na konci období převedena odlišným kurzem. Výsledek hospodaření zjištěný transakčním způsobem (tj. přes výsledovku) se tedy bude odlišovat od výsledku zjištěného bilančně (tj. přes změnu čistých aktiv). Kurzové rozdíly při převodu účetní závěrky na měnu vykazování tedy neodrážejí reálné ekonomické transakce, nýbrž se jedná o matematický přepočtení,

a proto jsou zahrnuty v ostatním výsledku hospodaření.

Události po rozvahovém dni

Sestavení účetní závěrky vyžaduje určitý čas, a proto vzniká otázka, jakým způsobem zohlednit události po skončení účetního období. Událostmi po rozvahovém dni se rozumí jak příznivé, tak i nepříznivé události, k nimž dojde v období mezi rozvahovým dnem a datem schválení účetní závěrky ke zveřejnění. Tyto události lze rozdělit na upravující a neupravující účetní závěrku, přičemž zohlednit v účetní závěrce se musejí upravující události, tj. ty, které prokazují okolnosti, jež existovaly již ke konci účetního období. Protože neupravující události naznačují okolnosti, které vznikly nově až po skončení účetního období, nemají vliv na částky vykázané v účetních výkazech. Účetní jednotka ovšem musí posoudit charakter a významnost těchto nových skutečností, a jsou-li významné, musí být zveřejněny v komentáři. V některých případech může být nová událost natolik nepříznivá, že zneplatní předpoklad trvání podniku (např. vedení rozhodlo o záměru ukončit činnost jednotky, případně nemá jinou reálnou alternativu než tak učinit), a poté není možné účetní závěrku sestavit na základě tohoto předpokladu. Postup zohlednění událostí po rozvahovém dni shrnuje obrázek 3.

Obrázek 3: Události po rozvahovém dni

²⁴ Z praktických důvodů lze pro převod výnosů a nákladů použít průměrného kurzu, ovšem pouze za předpokladu, že se měnové kurzy během období významně nemění. Kurz data transakce se též použije pro převod položek výkazu peněžních toků.

Struktura a obsah účetních výkazů

Podle IAS 1²⁵ se účetní závěrka skládá z:

- » výkazu o finanční situaci ke konci období;
- » výkazu úplného výsledku za období;
- » výkazu o změnách vlastního kapitálu za období;
- » výkazu o peněžních tocích za období a
- » komentáře obsahujícího popis významných účetní pravidel a ostatní vysvětlující informace.

Účetní jednotka musí účetní závěrku jasně identifikovat a odlišit ji od ostatních informací ve stejném publikovaném dokumentu (je-li účetní závěrka např. součástí výroční zprávy) tak, aby uživatelé byli schopni odlišit informace požadované IFRS od jiných – potenciálně užitečných – informací, které nejsou předmětem požadavků IFRS. Součástí identifikace účetní závěrky jsou i požadavky na uvedení názvu účetní jednotky a jakékoliv změny oproti předchozímu účetnímu období; určení, zda se jedná o individuální či konsolidovanou účetní závěrku; rozvahový den, resp. účetní období pokryté danou účetní závěrkou; měnu, ve které je účetní závěrka prezentována (tzv. měna vykazování podle IAS 21), a úroveň zaokrouhlení částek prezentovaných v účetní závěrce.

Účetní závěrka musí obsahovat srovnatelné údaje za minimálně jedno předchozí období. IAS 1 nepředepisuje závaznou strukturu účetních výkazů. Co se týká zveřejňovaných řádků účetních výkazů, ty jsou upraveny jednak obecnými principy významnosti a agregace a též výčtem položek, které jsou odlišné a vyžadují samostatné vykazání (viz dále). Samostatně se musí vykazat každá významná třída podobných položek a dále platí, že položky rozdílné povahy nebo funkce se vykazují odděleně. Nicméně jestliže řádková položka výkazů není samostatně významná, je agregována s ostatními položkami ve výkazech. Nedostatečná významnost pro samostatné zobrazení položky ve výkazech ale nemusí znamenat, že nemůže být dostatečně významná, aby byla zveřejněna samostatně v komentáři. Účetní informace je podle IAS 1 významná, jestliže její vynechání, zkrácení nebo zastření by ovlivnilo rozhodnutí, která na jejím základě činí uživatelé účetní závěrky.

Výkaz o finanční situaci jednotky

IAS 1 nepředepisuje pořadí ani formát, ve kterém se mají položky vykazovat. Výkaz o finanční

situaci obsahuje řádkové položky, jejichž povaha nebo funkce jsou podstatně odlišné, že vyžadují samostatné vykazání. IAS 1 uvádí následující příklady odlišných rozvahových položek, které musí být vykazány odděleně, jsou-li významné:

- » pozemky, budovy a zařízení;
- » investice do nemovitostí;
- » nehmotná aktiva;
- » finanční aktiva;
- » portfolia pojistných smluv (klasifikovaných jako aktiva) v působnosti IFRS 17;
- » investice vykazované ekvivalenční metodou;
- » biologická aktiva;
- » zásoby;
- » obchodní a jiné pohledávky;
- » peníze a peněžní ekvivalenty;
- » aktiva klasifikovaná jako držená k prodeji a aktiva zahrnutá do vyřazovaných skupin klasifikovaných jako držená k prodeji;
- » obchodní a jiné závazky;
- » rezervy;
- » finanční dluhy;
- » portfolia pojistných smluv (klasifikovaných jako dluhy) v působnosti IFRS 17;
- » dluhy a aktiva vztahující se ke splatné dani;
- » odložené daňové dluhy a odložené daňové pohledávky;
- » dluhy zahrnuté ve vyřazované skupině klasifikované jako držená k prodeji;
- » nekontrolní podíl prezentovaný v rámci vlastního kapitálu;
- » vydaný kapitál a fondy připadající vlastníkům mateřské společnosti.

V souladu s principem významnosti a srozumitelnosti jednotka zveřejní i další řádkové položky, záhlaví a mezisoučty, pokud je takové zveřejnění relevantní pro pochopení její finanční situace. Při rozhodování, zda vykazat položky samostatně, se bere v úvahu povaha a likvidita aktiv; funkce aktiv v rámci účetní jednotky; resp. částky, povaha a načasování dluhů. Indikátorem různé funkce (povahy) aktiv může být použití různých oceňovacích základů pro různé třídy aktiv.

Aktiva a dluhy jsou ve výkazu o finanční situaci členěna na oběžná a neoběžná s výjimkou případů,

²⁵ Byť to není explicitně zmíněno, požadavky IFRS jsou primárně koncipovány pro potřeby zachycení dopadů transakcí a událostí v konsolidované účetní závěrce. Jsou-li nějaká specifika pro individuální účetní závěrku, jsou uváděna v jednotlivých standardech explicitně. Současně s tím IAS 27 řeší omezený počet požadavků na samostatnou účetní závěrku mateřské společnosti.

Income Statement	
REVENUE	
Sale revenue	2,580,000
Sales	1,800,000
Cost of goods	6,419,825
Gross profit	6,592,000
	262,315

kdy členění podle likvidity poskytuje užitečnější informace (členění podle likvidity může být relevantní zejména pro finanční sektor). Bez ohledu na to, které kritérium členění je zvoleno, musí jednotka u každé řádkové položky aktiv a dluhů, které zahrnují částky splatné za méně i více než 12 měsíců, zveřejnit částku, u níž se očekává úhrada nebo vypořádání za více než 12 měsíců.

Oběžným aktivem je takové aktivum,

- » u kterého se očekává, že bude realizováno, nebo je určeno k prodeji nebo spotřebě v rámci běžného provozního cyklu jednotky;
- » které je určeno především pro účely obchodování;
- » u kterého se předpokládá, že bude realizováno do dvanácti měsíců od skončení účetního období; nebo
- » jde o peníze nebo peněžní ekvivalent podle IAS 7 (není-li omezena jejich směna na dobu nejméně dvanácti měsíců po skončení účetního období).

Dluh je klasifikován jako oběžný,

- » jestliže se očekává, že bude vypořádán během běžného provozního cyklu jednotky;
- » drží se primárně pro účely obchodování;
- » má být vypořádán během dvanácti měsíců od skončení účetního období nebo
- » účetní jednotka nemá právo odložit vypořádání dluhu na dobu nejméně dvanácti měsíců po skončení účetního období.

Všechna ostatní aktiva, resp. všechny ostatní dluhy jsou klasifikovány jako neoběžné položky. Od roku 2024 je účinná novela IAS 1, která přesněji specifikuje

podmínky, zda účetní jednotka má, či nemá právo odložit vypořádání dluhu alespoň o 12 měsíců, zejména v situacích úvěrových a obdobných kovenantů.²⁶

IAS 1 současně uvádí, že při volbě klasifikace aktiv a dluhů na oběžné a neoběžné položky nesmí být odložené daňové pohledávky a odložené daňové dluhy klasifikovány jako oběžné položky (a to ani v případech, kdy se přechodné rozdíly vztahují k následujícímu účetnímu období).

Výkaz úplného výsledku za období

Úplný výsledek hospodaření za období udává celkovou změnu vlastního kapitálu po vyloučení vlastnických transakcí a je ukazatelem finanční výkonnosti jednotky. Základní princip IAS 1 je tedy jednoznačný: všechny transakce a události, které vedou ke zvýšení či snížení „bohatství“ jednotky (tj. veškeré změny vlastního kapitálu kromě vlastnických transakcí), musejí být zahrnuty v úplném výsledku hospodaření.²⁷ IAS 1 rozlišuje dvě základní součásti úplného výsledku: zisk (ztrátu) za období (angl. profit or loss for the period) a ostatní úplný výsledek (angl. other comprehensive income). Zisk (ztráta) za období je definován jako celkové výnosy snížené o celkové náklady bez zahrnutí položek ostatního úplného výsledku. Ostatní úplný výsledek obsahuje položky výnosů a nákladů, které nejsou vykazovány v zisku (ztrátě) za období, jak je požadováno nebo povoleno jinými standardy. Ostatní výsledek hospodaření odděleně eviduje položky, u kterých při odúčtování mohou kumulativní zisky či ztráty být za splnění požadavků příslušných standardů reklasifikovány do zisku (ztráty) za období. Tento požadavek se týká i podílu na ostatním výsledku hospodaření přidružených podniků a společných podniků účtovaný ekvivalenční metodou. V neposlední řadě musí jednotka zisk (ztrátu) za období a úplný výsledek hospodaření prezentovat v rozlišení na část příslušející nekontrolním podílům a část příslušející vlastníkům mateřského podniku.

Z hlediska praktického sestavení výsledovky je klíčovým problémem správně identifikovat položky, které jsou součástí ostatního výsledku. Pro identifikaci je obecně nezbytné zkoumat jednotlivé dílčí standardy a jejich požadavky, do které části úplného výsledku hospodaření mají být příslušné výnosy a náklady zahrnuty.

²⁶ Viz odstavce 72A–76ZA.

²⁷ A nikoliv účtovány napřímo do vlastního kapitálu, jak tomu je v českých účetních předpisech např. u zachycení přecenění realizovatelných cenných papírů.

Nicméně IAS 1 sestavovatelům účetní závěrky ulehčuje situaci a shrnuje položky, pro které je ostatní výsledek relevantní:

- » přecenění dlouhodobých hmotných a nehmotných aktiv na reálnou hodnotu (fair value – viz IAS 16 a IAS 38);
- » přecenění plánů definovaných požitků (viz IAS 19);
- » konsolidační zisky a ztráty vyplývající z převodů účetních závěrek zahraničních subjektů na měnu vykazování (viz IAS 21);
- » zisky a ztráty z investic do kapitálových nástrojů určených za oceňované reálnou hodnotou do ostatního úplného výsledku v souladu s odstavcem 5.7.5 IFRS 9;
- » zisky a ztráty z finančních aktiv (dluhového charakteru) oceňovaných reálnou hodnotou do ostatního úplného výsledku v souladu s odstavcem 4.1.2A IFRS 9;
- » efektivní část zisků a ztrát ze zajišťovacích nástrojů při zajišťování peněžních toků a zisky a ztráty ze zajišťovacích nástrojů, které zajišťují investice do kapitálových nástrojů oceňovaných reálnou hodnotou do ostatního úplného výsledku v souladu s odstavcem 5.7.5 IFRS 9;
- » pro určité dluhy označené za oceňované reálnou hodnotou do zisku nebo ztráty částka odpovídající změně v reálné hodnotě, která je důsledkem změn úvěrového rizika souvisejícího s tímto dluhem (viz odstavec 5.7.7 IFRS 9);
- » změny v časové hodnotě opcí při oddělení vnitřní hodnoty a časové hodnoty opční smlouvy, přičemž za zajišťovací nástroj budou označeny pouze změny vnitřní hodnoty (viz kapitola 6 IFRS 9);
- » změny v hodnotě forwardových částí forwardových smluv při oddělení forwardové části a spotové části forwardové smlouvy v případě, že za zajišťovací nástroj budou označeny pouze změny spotové části, a změny hodnoty měnového bazického rozpětí finančního nástroje v případě, že budou vyloučeny z určení finančního nástroje za zajišťovací nástroj (viz kapitola 6 IFRS 9).

Stejně jako v případě výkazu o finanční situaci uvádí IAS 1 výčet položek zisku (ztráty) za období, které jsou odlišné a které, jsou-li významné, vyžadují oddělené vykazování:

- » výnosy za období (s odděleným vykazáním úrokových výnosů, které byly vypočítány pomocí metody efektivní úrokové míry, a pojistných výnosů);
- » zisky a ztráty vznikající na základě odúčtování

- finančních aktiv oceněných naběhlou hodnotou;
- » servisní náklady spojené s pojistnými smlouvami;
- » finanční náklady;
- » ztráty ze znehodnocení (včetně zrušení ztrát ze znehodnocení nebo zisků ze znehodnocení) stanovené v souladu s oddílem 5.5 IFRS 9;
- » finanční výnosy a náklady spojené s pojistnými smlouvami;
- » podíl na zisku nebo ztrátě z přidružených společností a společných podniků oceňovaných ekvivalenční metodou;
- » pokud je finanční aktivum reklasifikováno z kategorie nástrojů oceňovaných naběhlou hodnotou do kategorie ocenění reálnou hodnotou do zisku nebo ztráty, veškerý zisk nebo ztráta vznikající na základě rozdílu mezi předchozí naběhlou hodnotou finančního aktiva a jeho reálnou hodnotou ke dni reklasifikace;
- » pokud je finanční aktivum reklasifikováno z kategorie nástrojů oceňovaných reálnou hodnotou do ostatního úplného výsledku do kategorie ocenění reálnou hodnotou do zisku nebo ztráty, veškerý kumulativní zisk nebo ztráta dříve vykázané do ostatního úplného výsledku, které jsou reklasifikovány do zisku nebo ztráty;
- » daňové náklady;
- » zisk (ztráta) z veškerých ukončovaných činností (viz IFRS 5).

Provozní náklady člení účetní jednotka buď podle druhu (tj. co bylo spotřebováno), nebo podle účelu (tj. proč bylo spotřebováno). V případě druhového členění nákladů prezentují účetní jednotky např. položky spotřeby materiálu, surovin, energií, osobní náklady, odpisy dlouhodobých aktiv. V případě účelového členění provozních nákladů se prezentují náklady na prodané výrobky (služby), administrativní náklady, odbytové náklady, příp. náklady na výzkum a vývoj. Účelové členění obvykle poskytuje

uživatelům relevantnější informace než druhové členění. Nevýhodou je, že do stanovení účelu často vstupuje subjektivní prvek a jsou vyžadovány úsudky. Volba členění nákladů není libovolná, nýbrž jednotka musí zvolit to kritérium, které poskytne uživatelům užitečnější informace. Míra užitečnosti může záležet mj. i na odvětvových charakteristikách (u výrobních podniků je běžnější účelové členění, u leteckých společností naopak druhové) či historických faktorech (např. v některých jihoevropských státech uživatelé silněji preferují druhové členění). Jestliže jednotka zvolí účelové členění nákladů, musí dodatečně zveřejnit v komentáři údaje o vybraných nákladových druzích (min. odpisové náklady a osobní náklady), neboť nákladové druhy jsou důležitým vstupem pro odhady budoucích peněžních toků.

Výkaz o změnách vlastního kapitálu

Výkaz o změnách vlastního kapitálu poskytuje detailní informace o transakcích jednotky s vlastníky, o dopadech případných oprav chyb minulých období a změn účetních pravidel a dále o změnách položek vlastního kapitálu v důsledku transakcí, které ovlivňují ostatní výsledek hospodaření. IAS 1 konkrétně vyžaduje, aby výkaz změn vlastního kapitálu obsahoval:

- » informace o úplném výsledku hospodaření za období, s odděleným vykázáním celkové částky připadající vlastníkův mateřské společnosti a nekontrolním podílům;
- » pro každou složku vlastního kapitálu dopady retrospektivní aplikace nebo retrospektivního přepočtu vykázané podle IAS 8 a
- » pro každou složku vlastního kapitálu sesouhlasení účetní hodnoty na počátku a na konci období (minimálně) s odděleným zveřejněním změn vyplývajících ze:
  - zisku nebo ztráty,
  - ostatního úplného výsledku a
  - transakcí s vlastníky jednajícími v rámci své pravomoci jako vlastníci, zobrazující odděleně vklady vlastníků a výplaty vlastníkův a změny ve vlastnických podílech v dceřiných společnostech, které nevedou ke ztrátě ovládní.

Pro každou samostatnou položku ostatního výsledku hospodaření musí jednotka zveřejnit její dopad na každou složku vlastního kapitálu odděleně, přičemž jednotka má možnost volby, zda tuto

analýzu začlení přímo do struktury výkazu o změnách vlastního kapitálu, nebo tak učiní v komentáři. Účetní jednotky musí též zveřejnit (buď ve výkazu změn vlastního kapitálu, nebo v komentáři) částku dividend vykázaných jako výplaty vlastníkův v průběhu období a související částky na akcii.

Výkaz o peněžních tocích

Výkaz o peněžních tocích doplňuje výsledovku pro podání komplexního pohledu na výkonnost podniku a současně doplňuje rozvahu pro vyhodnocení finanční situace. Na základě výkazu o peněžních tocích mohou uživatelé totiž lépe vyhodnotit změny stavu čistých aktiv účetní jednotky, její finanční strukturu i činit přesnější odhady schopnosti jednotky generovat peněžní toky, včetně jejich načasování a rizik jejich dosažení.

Výkaz o peněžních tocích podle IAS 7²⁸ udává změnu peněžních prostředků a peněžních ekvivalentů za účetní období v členění na peněžní toky z provozní, investiční a finanční činnosti. Peněžní prostředky zahrnují peněžní hotovost a vklady na požádání. Peněžní ekvivalenty jsou krátkodobé, vysoce likvidní investice, které jsou pohotově směnitelné za známé částky peněžních prostředků a u nichž riziko změny hodnot není významné. Financováním jsou činnosti, které vedou ke změnám v rozsahu a skladbě vloženého vlastního kapitálu a výpůjček účetní jednotky. Investiční činnost představuje nabývání a pozbytování dlouhodobých aktiv a (finančních) investic nezahrnutých do peněžních ekvivalentů. Hlavní (provozní) činnost představuje hlavní výdělečné činnosti účetní jednotky a ostatní činnosti, které nejsou investiční činností nebo financováním.

Pro vymezení peněžních ekvivalentů je podstatná jejich vlastnost přeměny na předem známou částku a nevýznamné riziko změny hodnot. Nástroje vlastního kapitálu (akcie) tedy obecně nemohou být peněžním ekvivalentem (s výjimkou případů, kdy takové vlastnosti mají – např. přednostní akcie s povinností odkupu emitující jednotkou za předem stanovenou částku v relativně krátkém období). Byť definice peněžních ekvivalentů pracuje s termínem *krátkodobé*, chápe ji v odlišném významu než kritérium 12 měsíců, které se používá pro rozlišení položek na krátkodobé a dlouhodobé pro potřeby sestavení výkazu o finanční situaci. IAS 7 pro potřeby vymezení peněžních ekvivalentů považuje

²⁸ Na rozdíl od ostatních účetních výkazů se úprava výkazu o peněžních tocích nenachází v IAS 1, nýbrž v samostatném standardu IAS 7.

za krátkodobé ty instrumenty, které mají splatnost přibližně do tří měsíců od data pořízení.

Peněžní toky z provozní činnosti může účetní jednotka prezentovat buď přímo, tj. prezentací hlavních tříd hrubých peněžních příjmů a hrubých peněžních úhrad, nebo nepřímo, tj. úpravou zisku za období o účinky transakcí nepeněžní povahy a o položky výnosů či nákladů spojených s investičními nebo finančními peněžními toky. IAS 7 doporučuje užití přímé prezentace, která je též jedinou povolenou pro prezentaci peněžních toků z investiční činnosti a financování, a to opět na bázi hrubých peněžních přítoků a odtoků.²⁹ IAS 7 vyžaduje samostatné vykázání vyplacených dividend, vyplacených úroků, přijatých dividend a přijatých úroků. Pro tyto položky existuje možnost volby prezentace buď v rámci provozních peněžních toků, nebo finančních peněžních toků (u vyplacených dividend a úroků), resp. investičních toků (u přijatých dividend a úroků). Na samostatném řádku jsou též vykazovány platby daní ze zisku, a to obvykle v rámci provozní činnosti, jestliže nemohou být příčinně přiřazeny investiční či finanční činnosti.

Účetní jednotky dále musejí v komentáři zveřejnit dodatečné informace, jsou-li nezbytné k náležitému posouzení schopnosti vytvářet peněžní prostředky a možnostem jejich využití, např.:

- » částku významných zůstatků peněžních prostředků a peněžních ekvivalentů, které nejsou k dispozici (např. peněžní prostředky držené dceřinou společností v zemi, která uvalila devizová omezení);
- » částku nevyčerpaných výpůjčních příslibů, které mohou být k dispozici pro budoucí provozní činnost a k vypořádání kapitálových dluhů;
- » úhrnou částku peněžních toků, která představuje zvýšení provozní kapacity, odděleně od peněžních toků k jejímu udržení;
- » částku peněžních toků za jednotlivé činnosti pro každý vykazovaný segment podle IFRS 8;
- » změny v dlužích týkajících se finančních činností.

Komentář

Nedílnou součástí účetní závěrky je i komentář (příloha), který umožňuje uživatelům náležitě vyhodnotit obsah informací prezentovaných v účetních výkazech. Povinnou součástí komentáře jsou:

- » informace o východiscích a významných účetních pravidlech použitých pro sestavení účetní závěrky;
- » informace vyžadované konkrétními IFRS, které nejsou obsaženy jinde v účetní závěrce;
- » ostatní informace, které jsou relevantní k pochopení obsahu účetní závěrky.

Komentář se musí zpracovat na systematické bázi, s ohledem na srozumitelnost a srovnatelnost účetní závěrky. Podmínkou systematickosti je propojení každé položky ve výkazech se souvisejícími informacemi v komentáři křížovými odkazy. Systematickost komentáře lze zvýšit např. zdůrazněním těch činností, které vedení jednotky považuje za nejdůležitější pro pochopení své finanční situace a výkonnosti či seskupením informací o položkách obdobně oceňovaných.

Informace o významných účetních pravidlech jsou zásadní pro správné porozumění účetní závěrce. Při rozhodování o tom, zda zveřejnit určité účetní pravidlo, musí vedení jednotky posoudit, zda zveřejnění pomůže uživatelům pochopit způsob, jakým se transakce, ostatní události a podmínky odrážejí ve vykázané finanční výkonnosti účetní jednotky a její finanční situaci. Významnými účetními pravidly jsou primárně ta, která si žádají významné úsudky přijaté vedením jednotky. S tím souvisí i povinnost zveřejnit informace o předpokladech, které jednotka činí ohledně budoucnosti, a o dalších hlavních zdrojích nejistoty v odhadech ke konci účetního období, u nichž existuje vysoké riziko, že během příštího účetního období způsobí významné úpravy účetních hodnot aktiv a dluhů. Ve vztahu k těmto aktivům a dluhům musí komentář obsahovat podrobnosti o jejich povaze i účetní hodnotě ke konci období.

²⁹ Není tedy např. možné ve finanční části výkazu o peněžních tocích uvést informaci „změna bankovních úvěrů za období“, nýbrž uvést odděleně částku nově přijatých úvěrů od částky splacené bance během období.

Zisk na akcii

Nedílnou součástí účetní závěrky jednotky, jejíž kmenové akcie nebo potenciální kmenové akcie se obchodují na veřejném trhu nebo jsou v procesu schvalování pro takové obchodování, je i ukazatel zisku na akcii, který se vykazuje v souladu s požadavky IAS 33. Zisk na akcii se počítá na úrovni zisku (ztráty) za období připadajícího držitelům kmenových akcií mateřského podniku. Vykazuje-li účetní jednotka ukončované činnosti, prezentuje se ukazatel i na úrovni zisku (ztráty) z pokračujících činností. Kromě základního ukazatele, který pracuje se skutečně vykázaným ziskem a průměrným počtem akcií držených vlastníky během účetního období, vyžaduje IAS 33 i zveřejnění tzv. zředěného ukazatele zisku na akcii. Zředěný ukazatel zisku na akcii bere v úvahu potenciální budoucí změny počtu akcií (např. z titulu výměny za konvertibilní dluhopisy, využití opčního programu managementem), který může mít negativní vliv na částku zisku připadajícího na jednu akcii.

Závěr

IFRS jsou systémem účetních standardů primárně určených pro účetní výkaznictví společností kótovaných na burzách cenných papírů. Protože na burzách dochází k propojování příjemců kapitálů (firem) s poskytovateli kapitálu, kterými jsou často drobní investoři (ať již přímo, či prostřednictvím investičních fondů), kladou regulátoři kapitálových trhů velký důraz na průhlednost hospodaření emitentů. Zásadním předpokladem této transparentnosti jsou i účetní závěrky sestavené

na základě kvalitních standardů, které primárně zohledňují informační potřeby těch uživatelů, pro které je účetní závěrka výhradním zdrojem finančních informací o podniku. Tuto koncepci respektují i IFRS, což se mj. projevuje i poměrně rozsáhlými požadavky na zveřejnění vysvětlujících informací v komentáři či požadavky na předkládání informací, které mohou být potenciálně velmi komerčně citlivé (viz informace o segmentech podle IFRS 8). Současně s tím ale IFRS respektují i skutečnost, že věrné zobrazení ekonomické situace účetní jednotky si může žádat individualizovaný přístup, a proto IAS 1 definuje obsah účetní závěrky primárně s využitím obecných principů, a nikoliv v podobě závazné formy účetních výkazů. Obecné principy tedy dávají účetním jednotkám vyšší míru volnosti (ale též i zodpovědnosti) při volbě způsobu prezentace informací v účetních výkazech a komentáři tak, aby výsledná účetní závěrka poskytla uživatelům relevantní informace pro jejich ekonomická rozhodování.

Na tomto místě je vhodné připomenout, že IASB v současnosti finalizuje projekt *Primary Financial Statements*. Hlavním cílem projektu je zvýšit užitečnost vykazovaných informací o finanční výkonnosti účetní jednotky. Výsledkem bude nová struktura výkazu o úplném výsledku hospodaření, primárně v části zisku (ztráty) za období. Změny se částečně dotknou i výkazu peněžních toků (nicméně zásadní revize tohoto výkazu je plánovaná pro nový projekt, který IASB zařadila do výzkumného programu na základě poslední konzultace agendy). Nový standard IFRS 18, který by měl nahradit stávající IAS 1, plánuje IASB vydat v dubnu 2024.

Vykazování leasingu v účetních závěrkách podle IFRS

Klára Mádlová

je Senior manažerkou v oddělení Poradenství v oblasti finančního účetnictví / CFO agendy v EY. Specializuje se na poradenství v oblasti finančního účetnictví (IFRS, CAS), transakčního účetnictví a projekty zlepšení finančních a reportingových procesů.

V posledních letech se zaměřuje též na projekty přechodu na IFRS a sestavování konsolidací pro lokální klienty či mezinárodní skupiny. Je auditorkou zapsanou v rejstříku KA ČR.

Účetní řešení leasingových smluv (nájemních vztahů) je v současné době jedním z významných rozdílů mezi českými účetními předpisy a Mezinárodními standardy účetního výkaznictví. Tato situace se však již velmi brzo pro velkou část účetních jednotek v České republice změní. Jedním z hlavních cílů připravovaného nového zákona o účetnictví je i větší srovnatelnost českých účetních předpisů s IFRS. Návrh zákona v oblasti vykazování leasingů pracuje s obdobnými principy definovanými v IFRS 16 *Leasingy* (s výjimkou pro mikro a malé účetní jednotky, pro které se očekává zjednodušený přístup). Protože leasingové smlouvy, které zahrnují značnou škálu transakcí (mj. klasický operativní a finanční leasing, pronájem nemovitostí a jejich částí, pacht), jsou v praxi rozsáhle využívány, věřím, že toto téma bude velmi zajímavé a užitečné pro většinu účetních jednotek i jejich auditorů. Proto se v tomto článku zaměřím na výklad základních principů standardu IFRS 16 *Leasingy*.

Stručná historie, účel a principy nového standardu IFRS 16

Původní standard IAS 17 *Leasingy*, který byl účinný od roku 1984 (a výrazně doplněn od roku 2005), a principy v něm obsažené, např. duální model pro vykazování leasingu u nájemce – operativní a finanční, začaly narážet na vývoj ekonomického prostředí, vývoj nájemních vztahů a propojení výrobních, logistických procesů a obchodních modelů mezinárodních skupin. Rada pro mezinárodní účetní standardy (IASB) proto zahájila projekt pro zásadní úpravu leasingového výkaznictví tak, aby odpovídalo současným ekonomickým požadavkům. Tento projekt byl koordinován i s Radou pro finanční účetní standardy (FASB), tvůrce US GAAP. Cílem byla snaha zmodernizovat účetní standardy tak, aby nájemci a pronajímatelé poskytovali informace způsobem, který lépe reprezentuje ekonomickou podstatu transakce a poskytuje uživatelům účetních závěrek relevantní a srovnatelný základ pro posouzení vlivu, který mají leasingy na finanční situaci, finanční výkonnost a peněžní toky účetní jednotky.

IASB vydala v roce 2016 IFRS 16 *Leasingy*, který je účinný pro účetní období začínající 1. ledna 2019 a následující.

Nejvýraznější změnou v IFRS 16 je, že vyžaduje, aby nájemci vykazovali většinu leasingů ve svých rozvahách. Standard dále rozšířil požadavky na informace zveřejněné v účetní závěrce s cílem zabezpečit věrnější zobrazení a transparentnost aktiv a dluhů z leasingových transakcí. Podle IFRS 16 jsou

leasingy účtovány na základě „modelu práva k užívání“. Model odráží podstatu leasingové transakce, a to tak, že k datu zahájení má nájemce závazek platit leasingové platby pronajímateli za jím poskytnuté právo nájemci užívat podkladové aktivum během doby leasingu. Na druhou stranu vykazování leasingů u pronajímatelů žádných zásadních změn v novém standardu nezaznamenalo.

Rozsah působnosti standardu

Rozsah působnosti standardu je definován tak, že se vztahuje na všechny leasingové smlouvy včetně subleasingu (podnájmu) s určitými výjimkami, např. leasing k průzkumu nebo využití ložisek nerostů, leasing biologických aktiv, některá ujednání o poskytování licencovaných služeb podle IFRIC 12, licencí na duševní vlastnictví poskytnutých pronajímatelem podle IFRS 15 *Výnosy ze smluv se zákazníky*, práv držených nájemcem na základě licenčních smluv jako například filmy, videozáznamy, hry, rukopisy, patenty a autorská práva podle IAS 38 *Nehmotná aktiva*. Nájemce má zároveň možnost neaplikovat tento standard na leasingy jiných nehmotných aktiv uvedených v předchozím textu (čehož většina nájemců využívá).

Standard obsahuje i dvě praktická zjednodušení, která jsou nájemci hojně využívána. Základní model se nemusí používat u:

- » krátkodobých nájmu,
- » nájmu aktiv s nízkou hodnotou.¹

Co je leasing a jeho identifikace

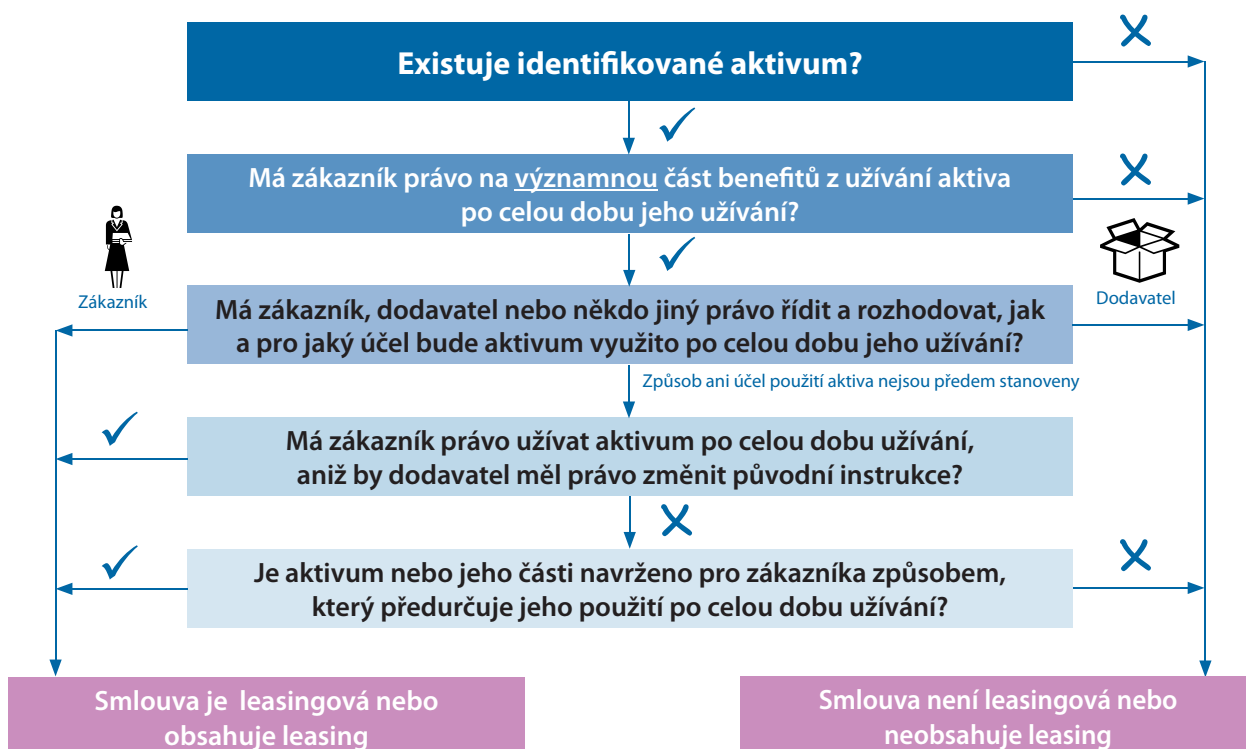
Základním kritériem standardu je definice toho, co je leasing a jaké smlouvy spadají do působnosti standardu.

Za leasing je považována smlouva nebo část smlouvy, která poskytuje právo kontrolovat užití identifikovatelného aktiva po určitou dobu trvání výměnou za protihodnotu (tj. dohoda mezi dvěma nebo více stranami, která dává vzniknout vymahatelným právům a povinnostem).

Identifikovatelné aktivum je zpravidla identifikováno tak, že je přímo explicitně specifikováno ve smlouvě, anebo i následně tak, že je implicitně specifikováno v době, kdy je zpřístupněno zákazníkovi k užívání.

Identifikovatelným aktivem může být i část kapacity

Obrázek 1: Rozhodovací strom – identifikace leasingového vztahu

¹ Postup u těchto dvou situací je popsán dále v článku.

aktiva, pokud je fyzicky odlišena (například patro budovy, obchodní prostor, optický kabel v sadě kabelů). Část kapacity nebo jiná část aktiva, která není fyzicky odlišena (například část kapacity kabelu z optických vláken), není identifikovatelným aktivem, vyjma případů, kdy představuje v podstatě veškerou kapacitu daného aktiva a poskytuje tak zákazníkovi právo získat v podstatě všechny ekonomické užítky z užívání tohoto aktiva.

Posoudit, zda má smlouva charakter leasingu nebo leasing obsahuje, musí účetní jednotka při počátku smlouvy (tj. buď při uzavření leasingové smlouvy, nebo k datu závaznosti podmínek smlouvy pro obě strany). IFRS 16 upravil definici leasingu, ve většině případů je tedy její aplikace jednoduchá. Existují však případy, kdy bude třeba provést náročnější úsudky, například u smluv, které v sobě zahrnují významné služby či komplexní ujednání s více podkladovými aktivy (komplexní outsourcing IT služeb, outsourcing skladovacích služeb, leasing větších objektů s aktivy různého charakteru atd.).

Aby účetní jednotka mohla posoudit, zda smlouva převádí právo kontrolovat užívání identifikovaného aktiva po určitou dobu, musí zhodnotit, zda má zákazník v průběhu doby užívání obě následující práva:

- » právo získat v podstatě veškerý ekonomický prospěch z využívání identifikovaného aktiva a
- » právo řídit využívání identifikovaného aktiva.

Pokud má zákazník právo kontrolovat využívání identifikovaného aktiva pouze po část doby platnosti smlouvy, obsahuje smlouva leasing pouze pro tuto část doby platnosti. Dále účetní jednotka musí posoudit, zda smlouva obsahuje leasing pro jednu nebo více samostatných leasingových komponent, tj. jedno nebo více podkladových aktiv, jejichž užití nejsou vzájemně závislá a nájemce může mít samostatný užitek z jednotlivého podkladového aktiva.

Důležité pro stanovení, zda je aktivum samostatně identifikovatelné, je atribut, zda pronajímatel má právo v průběhu doby leasingu aktivum zaměňovat (tj. právo substitute). I když je aktivum specifikováno ve smlouvě, lze dovodit, že zákazník nemá právo k jeho užívání v případě, že dodavatel má po celou dobu užívání podstatné právo toto aktivum zaměnit.

Právo dodavatele nahradit aktivum je podstatné pouze v případě, že platí obě následující podmínky:

- » dodavatel je prakticky schopen nahradit alternativní aktiva po celou dobu užívání (například zákazník nemůže zabránit dodavateli v nahrazení aktiva a alternativní aktiva jsou dodavateli snadno dostupná nebo by je dodavatel mohl v přiměřené době získat) a
- » dodavatel by měl z uplatnění svého práva na nahrazení daného aktiva ekonomický prospěch (tj. ekonomický prospěch spojený s nahrazením daného aktiva překročí odhadované náklady spojené s nahrazením daného aktiva).

Pokud účetní jednotka vyhodnotí podmínky smlouvy tak, že dodavatel takového významné právo má (např. může obměňovat pronajatá osobní auta či pracovní stroje nebo využívá nedefinovanou část kapacity), nebude se jednat o samostatně identifikovatelné aktivum, a smlouva tedy neobsahuje leasing podle IFRS 16. Toto posouzení účetní jednotka provede podle známých skutečností na počátku smlouvy a nebere v potaz budoucí události, které nejsou na počátku smlouvy pravděpodobné.

Aby bylo možné kontrolovat používání identifikovaného aktiva, musí mít zákazník právo získat v podstatě všechny ekonomické výhody z použití identifikovaných aktiv po celou dobu užívání (např. výhradním užíváním aktiva po celé toto období).

Pojem „v podstatě všechny“ není však přesně definován. Při posuzování, zda má zákazník právo získat v podstatě všechny ekonomické přínosy z používání aktiva, musí účetní jednotka zvážit ekonomické užítky, které vyplývají z používání aktiva v rámci jeho definovaného rozsahu. Ujednání ve prospěch dodavatele (jako např. limity na počet km na zákazníka, procento tržeb z užívání maloobchodních prostor) samo o sobě nebrání zákazníkovi v získání v podstatě všech ekonomických přínosů z používání aktiva, a proto se při tomto posuzování neberou v úvahu.

Podle definice standardu má zákazník právo řídit použití identifikovaného aktiva po celou dobu používání, když:

- » zákazník má právo řídit, jak a pro jaký účel je aktivum užíváno po celou dobu užívání, nebo
- » příslušná rozhodnutí, jak a pro jaký účel je dané aktivum užíváno, jsou stanovena předem:
  - zákazník má právo provozovat toto aktivum (nebo dávat pokyny jiným k provozování tohoto aktiva způsobem, který určí) po celou

dobu užívání, aniž by dodavatel měl právo tyto instrukce pro provozování měnit,

- zákazník aktivum (nebo konkrétní aspekty tohoto aktiva) navrhl způsobem, který předem určuje, jak a pro jaký účel bude toto aktivum užíváno po celou dobu užívání.

Další klíčové pojmy

IFRS 16 vyžaduje, aby nájemci a pronajímatelé určili, zda je smlouva leasingem nebo obsahuje leasing, při počátku leasingu. Počátek leasingu je okamžik uzavření leasingové smlouvy anebo datum závaznosti podmínek smlouvy pro obě strany smlouvy podle toho, co nastane dříve.

Datum zahájení leasingu je datum, ke kterému pronajímatel dá nájemci podkladové aktivum (tj. aktivum, které je předmětem leasingu) k dispozici pro užívání. Ve většině případů bude identifikace těchto okamžiků jednoduchá. Avšak v některých případech může nastat situace, že datum zahájení leasingu může být před datem stanoveným v nájemní smlouvě (např. datum, od kterého se platí leasingové splátky). K tomu může dojít například při najímání obchodních a kancelářských prostor, kdy si nájemce upravuje pronajatý prostor před zahájením provozu. Nájemce tedy převezme do užívání podkladové aktivum nebo nad ním získá kontrolu před zahájením provozu nebo prováděním leasingových plateb. Doba leasingu tedy v tomto případě začíná běžet, i když nájemce není ještě povinen platit nájemné nebo nájemní smlouva uvádí, že datum zahájení pronájmu je pozdější datum.

Dobu trvání leasingu definuje standard jako nevyhovitelnou dobu leasingu společně s oběma následujícími obdobími:

- » období, na která se vztahuje opce na prodloužení leasingu, pokud je dostatečně jisté, že nájemce tuto opci využije; a
- » období, na která se vztahuje opce na ukončení leasingu, pokud je dostatečně jisté, že nájemce tuto opci nevyužije.

Při posuzování toho, zda je dostatečně jisté, že nájemce opci na prodloužení leasingu využije, případně že opci na ukončení leasingu nevyužije, účetní jednotka zohlední všechny relevantní skutečnosti a jejich výhodnost pro využití či nevyužití takovéto opce. Nákupní opce by měly být posuzovány stejným způsobem jako opce

na rozšíření nebo ukončení doby nájmu. Čím delší je doba od začátku nájmu do data uplatnění opce, tím obtížnější v určitých případech bude určení, zda je uplatnění opce dostatečně jisté, či nikoliv. Například odhady nájemce ohledně jeho budoucích potřeb pronajatého aktiva budou méně přesné, čím dále do budoucnosti takový odhad sahá. Také budoucí reálná hodnota některých technologických aktiv se obtížněji odhaduje než budoucí reálná hodnota relativně stabilního aktiva, jako je například právo k užívání aktiva v komerční kancelářské budově.

Leasingové platby jsou platby nájemce pronajímateli za právo k užívání podkladového aktiva během doby trvání leasingu, které zahrnují:

- » pevné platby (včetně v podstatě pevných plateb) snížené o případné leasingové pobídky;
- » variabilní leasingové platby, které jsou závislé na indexu nebo na sazbě;
- » realizační cenu opce na nákup v případě, že je dostatečně jisté, že nájemce tuto opci uplatní; a
- » platby sankcí za ukončení leasingu v případě, že doba trvání leasingu odpovídá tomu, že nájemce uplatní opci na ukončení leasingu.

V případě nájemce zahrnují leasingové platby rovněž částky, které bude nájemce dle očekávání povinen uhradit na základě záruk zbytkové hodnoty. Leasingové platby nezahrnují platby přiřazené neleasingovým složkám smlouvy, pokud se nájemce nerozhodne spojit neleasingové složky se složkou leasingovou a zaúčtovat je jako jedinou leasingovou složku.

V případě pronajímatele zahrnují leasingové platby také veškeré záruky zbytkové hodnoty, které pronajímateli poskytne nájemce, strana spřízněná s nájemcem nebo třetí strana, která není spřízněná s pronajímatelem a je finančně schopná splnit závazky vyplývající ze záruky.²

Pro účely IFRS 16 jdou definovány dvě základní používané úrokové (diskontní) sazby. Diskontní sazby se používají ke stanovení současné hodnoty leasingových splátek. Implicitní úroková míra leasingu je úroková míra, při které se současná hodnota (a) leasingových plateb a (b) nezaručené zbytkové hodnoty rovná souhrnu (i) reálné hodnoty podkladového aktiva a (ii) počátečních přímých nákladů pronajímatele. Přírůstková výpůjční úroková míra nájemce je taková úroková míra, kterou by nájemce zaplatil v případě, že by si na obdobně dlouhé období a s obdobným zajištěním vypůjčil

² Konkrétním postupům při vykazování u pronajímatele se věnujeme v další části textu.

finanční prostředky nezbytné pro získání aktiva obdobné hodnoty jako aktivum z práva k užívání v obdobném ekonomickém prostředí. Například v případě pětiletého pronájmu nemovitosti nájemce zvažuje výpůjčky s podobnou dobou trvání jako pětileté aktivum s právem k užívání, a ne na samotnou nemovitost, která může mít výrazně delší životnost.

Počáteční přímé náklady jsou přímé přírůstkové náklady, které by nevznikly, pokud by leasing nebyl uzavřen (např. provize nebo určité platby stávajícímu nájemci s cílem motivovat ho k ukončení pronájmu). Nájemci a pronajímatelé aplikují stejnou definici počátečních přímých nákladů. Požadavky podle IFRS 16 jsou v souladu s konceptem přírůstkových nákladů v IFRS 15.

Účetnictví nájemce

Princip IFRS 16 vyžaduje, aby nájemci vykazovali v rozvaze leasingový dluh (závazek zaplatit leasingové platby) a aktivum představující právo užívat podkladové aktivum během doby leasingu. Tento princip platí pro všechny leasingy s výjimkou krátkodobých leasingů a leasingu podkladových aktiv s nízkou hodnotou (pokud se nájemce rozhodne výjimky použít). Tyto výjimky jsou dobrovolné a mohou nájemci významně zjednodušit komplexitu vykazování méně významných smluv.

Praktické výjimky – krátkodobý leasing a leasing podkladových aktiv s nízkou hodnotou

Krátkodobý leasing je takový leasing, u něhož doba trvání leasingu ke dni zahájení činí 12 měsíců nebo méně a který neobsahuje nákupní opci.

V případě leasingu podkladových aktiv s nízkou hodnotou není aplikace tak jednoduchá jako u krátkodobých leasingů. Posouzení, zda má podkladové aktivum nízkou hodnotu, se provádí na absolutním základě a pro aktivum v novém stavu (tj. bez ohledu na stáří pronájemného aktiva). Do standardu se nedostala žádná určující částka, ta musí být definována samotnou účetní jednotkou v jejich účetních metodách. Příkladem takovýchto smluv může být nájem kopírek či notebooků. Zároveň se uvádí, že se počítá s tím, že podmínku pro leasing aktiv s nízkou hodnotou nesplňují například

leasingy automobilů, protože nový automobil obvykle nemá nízkou hodnotu.

Pokud se nájemce rozhodne, že bude tyto výjimky aplikovat, vykazuje poté leasingové platby spojené s těmito leasingy jako náklady buď rovnoměrně po dobu trvání leasingu (nejčastěji), nebo na jiné rozumné systematické bázi. Výjimku na krátkodobé leasingy může nájemce aplikovat na úrovni třídy podkladového aktiva, k němuž se právo k užívání vztahuje. Volbu na použití výjimky u leasingů podkladových aktiv s nízkou hodnotou lze provést pro každé aktivum zvlášť.

Prvotní ocenění

Prvotní ocenění aktiva z práva k užívání – ke dni zahájení leasingu ocení nájemce aktivum z práva k užívání v pořizovacích nákladech. Nájemce nejprve ocení aktivum s právem k užívání v pořizovací ceně, která se skládá z následujícího:

- » částka prvotního ocenění závazku z leasingu,
- » leasingové platby uhrazené pronajímateli při nebo před zahájením leasingu mínus veškeré obdržené pobídky,
- » počáteční přímé náklady vzniklé nájemci,
- » odhad nákladů, které má nájemce vynaložit na demontáž a odstranění podkladového aktiva a uvedení místa, kde se nalézá, do původního stavu, nebo uvedení podkladového aktiva do stavu vyžadovaného podmínkami leasingu.³

Prvotní ocenění závazku z leasingu – ke dni zahájení ocení nájemce závazek z leasingu současnou hodnotou leasingových plateb, které nejsou k tomuto datu uhrazeny. Leasingové platby musí být diskontovány s použitím implicitní úrokové míry leasingu, pokud lze tuto míru snadno určit. Pokud tuto míru nelze snadno určit, použije nájemce přírůstkovou výpůjční úrokovou míru nájemce.

Za leasingové platby, které nejsou ke dni zahájení uhrazeny, se považují:

- » pevné platby (včetně v podstatě pevných plateb) snížené o pohledávky z leasingových pobídek,
- » variabilní leasingové platby závislé na indexu nebo sazbě, které byly prvotně oceněny na základě indexu nebo sazby ke dni zahájení,
- » částky, u nichž se očekává, že budou splatné nájemcem v rámci záruk zbytkové hodnoty,

³ Jedná se o analogii k vymezení pořizovací ceny dlouhodobých hmotných aktiv IAS 16 *Pozemky, budovy a zařízení* (odst. 16).

- » realizační cenu opce na nákup, pokud je dostatečně jisté, že nájemce tuto opci využije, a
- » platby sankcí za ukončení leasingu, pokud doba trvání leasingu odráží skutečnost, že nájemce využije opci na ukončení leasingu.

Následné ocenění

Pro následné ocenění aktiva z práva k užívání se ve většině případů používá model oceňování pořizovacími náklady, tj. aktivum z práva k užívání je oceněno pořizovací cenou sníženou o kumulované oprávký a ztráty ze snížení hodnoty (princip odpisování je v souladu s požadavky v IAS 16). Dále je aktivum upravováno o jakékoli změny závazku z leasingu (např. vyplývající z modifikací smluv).

V případě, že dojde k převodu vlastnictví podkladového aktiva na konci doby leasingu anebo právo k užívání obsahuje ocenění takové opce na odkup, nájemce odpisuje právo k užívání od data zahájení do konce ekonomické životnosti podkladového aktiva. V opačném případě nájemce odpisuje právo k užívání od data zahájení leasingu do konce jeho ekonomické životnosti nebo do konce doby leasingu podle toho, co nastane dříve.

Alternativní možnosti pro následné ocenění jsou následující:

- » pro aktiva z práva k užívání, která splňují definici investice do nemovitostí dle IAS 40, musí nájemci též použít model oceňování reálnou hodnotou, pokud je tento aplikován v rámci aplikace standardu IAS 40,
- » pokud se aktiva z práva k užívání vztahují k třídě pozemků, budov a zařízení, na které nájemce

použije přeceňovací model uvedený v IAS 16, může nájemce použít přeceňovací model na všechna aktiva z práva k užívání, která se vztahují k dané třídě pozemků, budov a zařízení.

Následné ocenění leasingového dluhu – po dni zahájení leasingu oceňuje nájemce závazky z leasingu tak, že:

- » zvýší účetní hodnotu o úrok ze závazků z leasingu,
- » sníží účetní hodnotu o provedené leasingové platby a
- » přecení účetní hodnotu tak, aby odrážela jakékoliv přehodnocení nebo modifikace leasingu.

Nájemci účtují do nákladů u leasingu následující položky:

- » odpisy majetku s právem užívání,
- » úroky z leasingového závazku,
- » variabilní leasingové splátky, které nejsou zahrnuty v leasingovém závazku (tj. variabilní leasingové splátky, které nezávisí na indexu nebo sazbě – nájemné, jehož výše se odvíjí od výše obratu nájemce),
- » snížení hodnoty aktiva s právem užívání (podléhá stávajícím požadavkům na snížení hodnoty v IAS 36 *Snížení hodnoty aktiv*).

Pokud nájemce odpisuje právo k užívání rovnoměrně, celkové pravidelné náklady (tj. součet nákladů na úroky a odpisy) jsou obecně vyšší v dřívějších obdobích a nižší v pozdějších obdobích trvání smlouvy. A to proto, že se na úročení závazku z leasingu použije konstantní úroková sazba a úrok klesá díky dříve provedeným platbám leasingového závazku. Pokud nájemce zjistí, že došlo ke snížení hodnoty aktiva z práva k užívání, uzná ztrátu ze snížení hodnoty a oceňuje toto aktivum se započtením této ztráty ze znehodnocení.

Příklad 1: Leasing u nájemce – fixní platby

Fixní leasingová splátka

- » Sletý nájem aktiva (vozu)
- » Roční leasingové platby EUR 2 100
- » Implicitní úroková sazba není známá

- » Příkladková úroková sazba nájemce 7 %
- » Smlouva od 1. 1. 2024 do 31. 12. 2028, splátka se platí 1. den v roce

Prvotní rozeznání

- » První splátka EUR 2 100
- » Závazek z leasingu = SH zbývajících 4 splátek po EUR 2 100 za použití diskontní sazby 7 %

Právo k užívání	DR 9 213
Závazek z leasingu	CR 7 113
Peníze	CR 2 100

Rok 1

- » Odpisy účtovány rovnoměrně

Úrokový náklad	DR 498 (7 113 x 7 %)
Závazek z leasingu	CR 498
Odpisy	DR 1 843 (9 213/5)
Právo k užívání	CR 1 843

Příklad 2: Leasing u nájemce – variabilní složka nájemného

Variabilní leasingová splátka

- » 10letý nájem obchodního prostoru/jednotky
- » Roční leasingové platby EUR 50 000 splatné na začátku každého roku
- » Navýšení leasingových plateb každé 2 roky na základě ISC za předcházejících 24 měsíců
- » Implicitní úroková sazba není známa
- » Přírůstková úroková sazba 5 %
- » Roční variabilní leasingové platby – 1 % z výnosů nájemce generovaných z najatého prostoru

Prvotní rozeznání

- » První splátka: EUR 50 000
- » Závazek z leasingu: SH zbývajících 9 splátek po EUR 50 000 za použití diskontní sazby 5 %

Právo na užívání	DR 405 391
Závazek z leasingu	CR 355 391
Peníze	CR 50 000

Rok 1 a rok 2

- » Výnosy nájemce: EUR 800 000
- » Variabilní leasingová platba: EUR 8 000 (účtováno do nákladů)
- » Odpisy účtovány do VZZ rovnoměrně
- » *Náklad za 2 roky

Úrokový náklad	DR 33 928*
Závazek z leasingu	CR 33 928*
Odpisy	DR 81 078* (405 391/10 x 2)
Právo k užívání	CR 81 078*
Závazek z leasingu	DR 50 000
Peníze	CR 50 000

Rok 3

- » ISC index +8 %: navýšení splátek na EUR 54 000
- » Závazek z leasingu: SH zbývajících 8 splátek po EUR 54 000 za použití diskontní sazby 5 % = EUR 364 464
- » Pravidelná roční splátka: EUR 54 000

Právo k užívání	DR 27 145
Závazek z leasingu	CR 27 145
Závazek z leasingu	DR 54 000
Peníze	CR 54 000

Variabilní leasingové splátky – nájemci zaúčtují do zisku nebo ztráty jakoukoli proměnlivou leasingovou splátku nezahrnutou do ocenění leasingového závazku, a to v období, ve kterém nastala, viz příklad 2.

Úpravy nájemních smluv

Modifikace leasingu je chápána jako změny rozsahu leasingu nebo leasingových plateb, které nebyly součástí původních podmínek leasingu (například přidání nebo ukončení práva k užívání jednoho nebo více podkladových aktiv nebo prodloužení či zkrácení smluvní doby trvání leasingu).

Pokud dojde k takovéto změně rozsahu leasingu (tj. změně rozsahu leasingu nebo protiplnění u nájmu, který nebyl součástí původních podmínek nájmu), je třeba nejdříve vyhodnotit, zda smlouva i nadále obsahuje leasing a zda tato změna vyústí v:

- » samostatný leasing nebo
- » změnu v účtování stávajícího leasingu (tj. ne samostatný leasing).

Modifikace leasingu bude účtována jako samostatný leasing, pokud platí obě následující podmínky:

- » modifikace zvyšuje rozsah leasingu tím, že k němu

přidává právo k užívání jednoho nebo několika podkladových aktiv; a

- » protihodnota za leasing se zvyšuje o částku souměřitelnou se samostatnou cenou za zvýšení rozsahu.

V tomto případě bude původní smlouva účtována dále beze změn a k tomu se začne účtovat samostatně o novém leasingu.

Pokud nejsou uvedené podmínky splněny, jedná se o modifikaci leasingu, která se promítne do změn účtování stávajícího leasingu k datu účinnosti modifikace leasingu následovně:

- » přiřadí protihodnotu v modifikované smlouvě (tj. rozdělí protihodnotu na leasingové a neleasingové komponenty),
- » určí dobu trvání leasingu u modifikovaného leasingu (nová nevypověditelná doba leasingu, případně i nové opce na prodloužení leasingu),
- » přecení závazek z leasingu diskontováním revidovaných leasingových plateb pomocí revidované diskontní sazby (revidovaná diskontní míra se určí k datu účinnosti modifikace jako implicitní úroková míra leasingu nebo přírůstková výpůjční úroková nebo míra nájemce pro zbytek doby trvání leasingu).

U modifikace leasingu, která není účtována jako samostatný leasing, se přecenění závazku z leasingu promítne i do odpovídající úpravy aktiva z práva k užívání (navýšení/snížení podle typu modifikace).

Účetnictví pronajímatele

IFRS 16 podstatně přebírá účetní model pronajímatele z původního standardu IAS 17 *Leasingy*.

IFRS 16 mění jen některé aspekty pro účetní model pronajímatele – vyhodnocení použití metody účtování o subleasingích (podnájmech), reflektování principu počátečních přímých nákladů a rozšíření informací zveřejněných v účetní závěrce.

Pro pronajímatele je v tomto standardu zachován duální přístup, tedy že každý leasing pronajímatel klasifikuje buď jako operativní, anebo jako finanční. Na této klasifikaci poté záleží účetní zobrazení leasingu, tedy kdy a jakým způsobem nájemce účtuje o výnosu z pronájmu a jaká aktiva rozeznává v rozvaze.

Leasing je klasifikován jako finanční leasing, jestliže se na nájemce převádí v podstatně všechna rizika a užítky vyplývající z vlastnictví podkladového aktiva. A obráceně leasing je klasifikován jako operativní, jestliže se na nájemce nepřevádí v podstatě všechna rizika a užítky vyplývající z vlastnictví podkladového aktiva.

Dále uvádím příklady situací a dodatečných indikátorů, které samostatně nebo v kombinaci vedou ke klasifikaci leasingu jako finančního leasingu:

- » leasing na konci doby trvání leasingu převádí vlastnictví podkladového aktiva na nájemce,
- » nájemce má opci koupit podkladové aktivum za cenu, o které se předpokládá, že bude podstatně nižší než reálná hodnota k datu možného využití opce, a ke dni počátku leasingu je dostatečně jisté, že tato opce bude využita,
- » doba trvání leasingu je sjednána na podstatnou část ekonomické životnosti podkladového aktiva, i když vlastnictví není převedeno,
- » ke dni počátku se současná hodnota leasingových plateb přinejmenším rovná prakticky celé reálné hodnotě podkladového aktiva a
- » podkladové aktivum je tak zvláštní povahy, že pouze tento konkrétní nájemce ho může využít bez zásadních úprav,

- » pronajímatelovy ztráty spojené se zrušením leasingu jdou na vrub nájemce,
- » zisky nebo ztráty z pohybu reálné hodnoty zbytkové hodnoty připadají nájemci (například ve formě slevy na nájemném rovnající se větší části výtěžku z prodeje aktiva na konci leasingu) a
- » nájemce může pokračovat v leasingu v dalším období za nájemné, které je podstatně nižší než tržní nájemné.

Zda leasingová smlouva obsahuje leasing a jakým způsobem je u pronajímatele klasifikován, musí pronajímatel vyhodnotit k počátku takové leasingové smlouvy.

Základní definice pro účtování u pronajímatele

Hrubá investice do leasingu je souhrnem leasingových plateb, které obdrží pronajímatel z finančního leasingu, a jakékoliv nezaručené zbytkové hodnoty připadající na pronajímatele.

Čistá investice do leasingu je hrubá investice do leasingu diskontovaná implicitní úrokovou mírou leasingu.

Nezaručená zbytková hodnota je ta část zbytkové hodnoty podkladového aktiva, jejíž realizace pronajímatelem není zaručena nebo je zaručena pouze stranou spřízněnou s pronajímatelem.

Vykázání finančního leasingu

Ke dni zahájení finančního leasingu pronajímatel vykáže aktiva držená v rámci finančního leasingu ve svém výkazu o finanční pozici jako pohledávky v částce rovnající se čisté finanční investici do leasingu (nikoliv vlastní podkladové aktivum), tj. diskontované leasingové platby a nezaručené zbytkové hodnoty.

Ke dni zahájení zahrnují leasingové platby zahrnuté do ocenění čisté investice do leasingu následující platby za právo k užívání podkladového aktiva během doby trvání leasingu, které nejsou ke dni zahájení obdrženy:

- » pevné platby snížené o závazky z leasingových pobídek,
- » variabilní leasingové platby závislé na indexu nebo sazbě, které byly prvotně oceněny na základě indexu nebo sazby ke dni zahájení,
- » veškeré záruky zbytkové hodnoty, které pronajímateli poskytují,

Příklad 3: Finanční leasing u pronajímatele – fixní platby

Fixní leasingová splátka

- » Sletý nájem aktiva (vozu)
- » Reálná hodnota aktiva EUR 10 000
- » Roční leasingové platby EUR 2 100

- » Nezaručená zbytková hodnota EUR 1 000
- » Smlouva od 1. 1. 2024 do 31. 12. 2028, splátka se platí 1. den v roce

Prvotní rozeznání

- » Implicitní úroková sazba pro současnou hodnotu EUR 10 000 (5 let nájmů plus odhadovaná zbytková hodnota na konci 5. roku) je 6,62 %

Čistá investice do pronájmu	DR 10 000
Peníze	CR 10 000

Rok 1

- » První splátka nájmu EUR 2 100

Peníze	DR 2 100
Pohledávka z leasingu	CR 1 577
Úrokový výnos	CR 523

- » realizační cenu opce na nákup, pokud je dostatečně jisté, že nájemce tuto opci využije,
- » platby sankcí za ukončení leasingu, pokud doba trvání leasingu odráží skutečnost, že nájemce využije opci na ukončení leasingu.

Po zahájení leasingu účtuje pronajímatel o finančním leasingu následovně:

- » vykazuje finanční výnos během doby trvání leasingu, a to na základě modelu odrážejícího konstantní periodickou míru návratnosti čisté investice pronajímatele do leasingu (ten obsahuje úroky z leasingové pohledávky a navýšení hodnoty nezaručeného zbytkového aktiva),
- » snižuje čistou investici do leasingu o přijaté leasingové platby,
- » samostatně účtuje výnosy z variabilních leasingových splátek, které nejsou zahrnuty do čisté investice do leasingu (např. variabilní platby založené na výkonu nebo použití),
- » vykazuje jakékoli ztráty ze snížení hodnoty čisté investice do leasingu.

Operativní leasing

Podle IFRS 16 pronajímatelé účtují o operativním leasingu obdobným způsobem jako v IAS 17. To znamená, že nadále vykazují podkladová aktiva v rozvaze a nevykazují čistou investici do leasingu. Pronajímatel vykazuje leasingové platby z operativních leasingů jako výnos rovnoměrně nebo za použití jiné systematické báze, pokud tato lépe odráží vývoj přínosů z podkladového aktiva.

Podkladové aktivum následně vykazují v souladu s platnými účetními standardy (tj. dlouhodobá hmotná aktiva v souladu IAS 16, nemovitosti splňující definici investice do nemovitosti podle

IAS 40). Podkladová aktiva v působnosti IAS 16 jsou systematicky odepisována do nákladů včetně testování na potenciální ztráty ze znehodnocení. Odpisová pravidla pro odepisovatelná podkladová aktiva, která jsou předmětem operativního leasingu, by měla být konzistentní s normálními pravidly pro odepisování u pronajímatele pro podobná aktiva.

Závěr

Článek představil základní principy standardu IFRS 16 *Leasingy*. Jelikož je účetní praxe košatá, existuje jistě hodně oblastí, kde při vlastním řešení bude nutné dělat komplexnější úsudky (např. existence leasingu, doba leasingu, definování přírůstkové úrokové míry). Dále standard IFRS 16 obsahuje velký seznam požadavků na zveřejnění informací v příloze ohledně leasingových smluv, jejich klasifikaci, které článek neřešil.

V souvislosti s připravovaným novým zákonem o účetnictví bude v současné době pro většinu účetních jednotek a jejich auditorů zásadní téma vykazování leasingu na straně nájemce. Odlišný bude hlavně přístup v uvažování o takovýchto smlouvách a též rozsah a podstata úsudků, které jsou s leasingy spojené. Je tedy více než prospěšné se na tuto změnu včas připravit. Důležitá budou i přechodná ustanovení, které nám pomohou definovat metodu pro převedení aktuálních smluv na nové požadavky vykazování.

Rezervy v účetní závěrce podle IFRS

Ing. Alice Šrámková

působí jako daňový poradce ve společnosti Grant Thornton Czech Republic, je členkou Komory daňových poradců, členkou výboru Komory certifikovaných účetních, za kterou se také účastní jednání Národní účetní rady. Specializuje se na IFRS a na otázky týkající se vazby účetnictví a daní z příjmů právnických osob. Je autorkou řady odborných článků a lektorkou agenturního a zakázkového firemního vzdělávání.

Oblast vykazování a oceňování rezerv v účetní závěrce je poměrně specifická. Častěji než v ostatních oblastech se účetní jednotky opírají o vlastní úsudky a zkušenosti s obdobnými transakcemi, výše rezervy je takřka vždy stanovena odhadem vedení účetní jednotky stejně tak jako vyhodnocení pravděpodobnosti, se kterou budoucí výdaj nastane. Pokud nejsou rezervy dobře definovány účetními pravidly, která účetní jednotka používá pro sestavení účetní závěrky (u nás nejčastěji české účetní předpisy či IFRS), může docházet ke zkreslování hospodářského výsledku a tím i finanční výkonnosti a finanční situace účetní jednotky, ať již neúmyslně, nebo záměrně. Proto je nezbytně nutné, aby účetní pravidla v této oblasti jasně definovala mj. okamžik vykázání a způsob ocenění.

V IFRS jsou rezervy upravené standardem IAS 37 *Rezervy, podmíněné závazky a podmíněná aktiva* již od září 1998. Rezervy jsou definovány jako dluhy s neurčitým časovým určením nebo výší. Dluhem se podle definice Koncepčního rámce IFRS rozumí současná povinnost účetní jednotky, která je

důsledkem minulé události a k jejímuž vypořádání bude účetní jednotka v budoucnu nucena čerpat zdroje, z nichž by jí jinak plynul ekonomický přínos. Specifickým znakem rezerv je právě nejistota ohledně výše a/nebo načasování odlivu ekonomických prospěchů. V mnoha případech též není jisté, že výdaj spojený s rezervou s určitostí nastane. Pro uznání rezervy jako dluhu však musí být odliv peněžních prostředků či jiných ekonomických prospěchů pravděpodobný.

Zákon o účetnictví do konce roku 2015 definoval rezervy spíše výčtem než definicí, a to následovně: *Rezervami podle tohoto zákona se rozumí rezerva na rizika a ztráty, rezerva na daň z příjmů, rezerva na důchody a podobné závazky, rezerva na restrukturalizaci. Rezervami se dále rozumí technické rezervy nebo jiné rezervy podle zvláštních právních předpisů.* Srozumitelnosti vykazování rezerv neprospívá ani skutečnost, že zákon o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů u některých typů rezerv vyžaduje, aby byly tyto rezervy zároveň zaúčtované, přestože se jedná čistě o daňovou problematiku, která se nemusí shodovat s věrným a poctivým zobrazením skutečností v účetní závěrce.

Od roku 2016 jsou zákonem o účetnictví v § 26 rezervy definované takto: *Rezervy jsou určeny k pokrytí závazků nebo nákladů, jejichž povaha je jasně definována a u nichž je k rozvahovému dni buď pravděpodobné, že nastanou, nebo jisté, že nastanou, ale není jistá jejich výše nebo okamžik jejich vzniku. K rozvahovému dni musí rezerva představovat nejlepší odhad nákladů, které pravděpodobně nastanou, nebo v případě závazků částku, která je zapotřebí*

k vypořádání. Rezervy nesmějí být použity k úpravám hodnot aktiv. Rezervami se dále rozumí jiné rezervy podle zvláštních právních předpisů. Bohužel i aktuální úprava rezerv nezamezuje vykazování rezerv vytvořených podle zákona o rezervách, byť takové „rezervy“ neodpovídají intuitivnímu vnímání dluhů, neboť vlastní definici závazku (dluhu) ani ostatních základních prvků účetních výkazů zákon o účetnictví zatím neobsahuje.

Nový zákon o účetnictví tuto koncepci opouští a vedle definic základních prvků výkazů jako nezbytné podmínky pro konzistentní stanovení účetních metod představuje mj. i nový přístup k problematice rezerv, které by měly být vykazovány a oceňovány analogicky s požadavky IAS 37.

V dalších částech tohoto článku si jednotlivé požadavky na vykazování a oceňování rezerv podle IFRS přiblížíme.

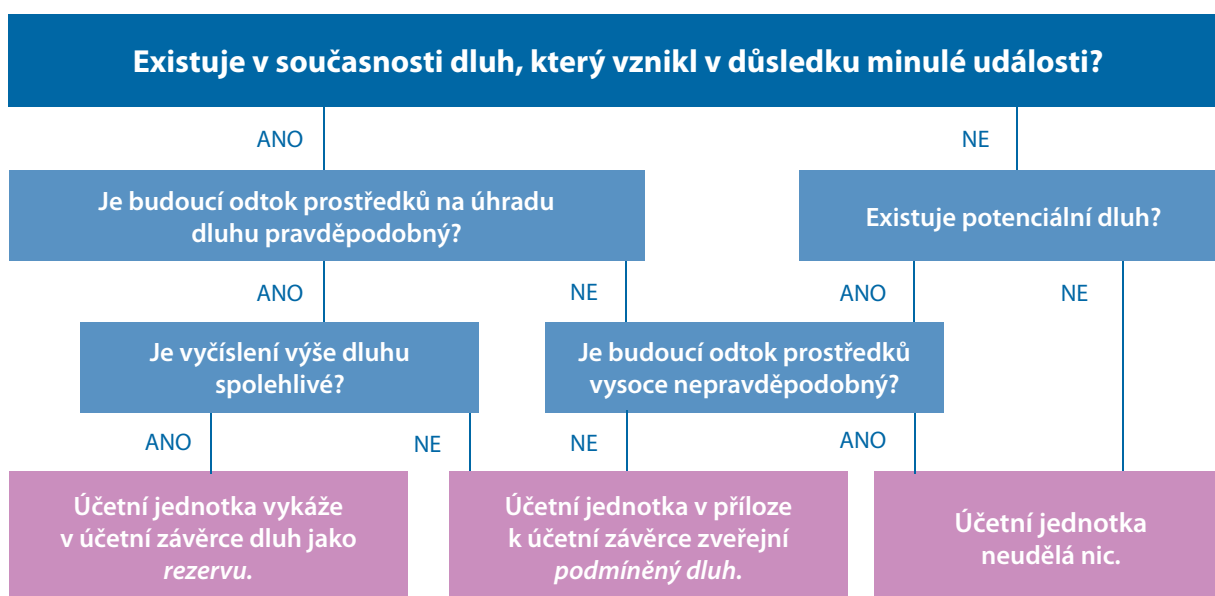
Definice a vykazání rezerv

Jak jsem již uvedla, rezerva je definována jako dluh s neurčitým časovým určením nebo výší. Okamžik vykazání rezervy je dobře patrný z následujícího schématu, který je přílohou IAS 37. Obdobné schéma je také uvedeno v důvodové zprávě k novému zákonu o účetnictví.

Prvotní otázkou je existence dluhu na základě události, která již nastala v minulosti. Není možné uvažovat dluhy, které účetní jednotce vzniknou až na základě budoucích událostí, například na základě smlouvy o smlouvě budoucí či smlouvy na nákup majetku, zásob či služeb, jejichž dodání se očekává v budoucnosti (po datu účetní závěrky). Častými tituly pro vykazání rezerv jsou záruční opravy či soudní spory. Minulou událostí v těchto případech je prodej výrobku (u záručních oprav) či způsobená škoda, o jejíž náhradu účetní jednotku žaluje poškozený (u soudních sporů).

Existuje-li dluh v důsledku minulé události, musí účetní jednotka v druhém kroku vyhodnotit, zda je pravděpodobné jeho vypořádání. Tedy zda je k datu účetní závěrky pravděpodobné, že se u prodaných výrobků objeví vady, které bude muset účetní jednotka na své náklady odstranit. V případě soudního sporu musí jednotka vyhodnotit, zda poškozený obhájí svůj nárok u soudu a účetní jednotka mu bude muset uhradit způsobenou škodu. Pokud by účetní jednotka očekávala, že soudní spor vyhraje (poškozený svůj nárok neobhájí), rezervu na náhradu škody by nevykazovala.¹ Obtížné může být v této souvislosti určit hranici pravděpodobnosti, se kterou budoucí událost nastane. IAS 37 uvádí, že pokud je pravděpodobnější, že daná skutečnost nastane (spíše než nenastane), musí účetní jednotka rezervu vykazat. Ostatně odhad rizik a nejistot je nedílnou součástí zpracování účetní závěrky a významná rizika a nejistoty, kterým je účetní

Schéma1: Okamžik vykazání rezervy

¹ Nicméně musela by v komentáři k účetním výkazům zveřejnit informace o podmíněném dluhu.

jednotka vystavena, by měla být popsána v účetní závěrce.

Třetí otázkou je spolehlivé ocenění takového dluhu. Všimněte si na uvedeném schématu, že záporná odpověď na tuto otázku znamená nevykázání rezervy a zveřejnění informací o podmíněném dluhu v komentáři (příloze). IAS 37 v této souvislosti uvádí, že pokud existuje dluh v důsledku minulé události, jehož vypořádání je pravděpodobné, měla by být účetní jednotka schopná takový dluh i spolehlivě ocenit. Jinými slovy odklon od vykázání rezervy ke zveřejnění podmíněného dluhu by měl být v této souvislosti spíše výjimečný.

Minulá událost zakládající dluh

Událost zakládající dluh je taková událost, která zakládá smluvní nebo mimosmluvní dluh, jehož důsledkem je skutečnost, že účetní jednotka nemá žádnou reálnou alternativu než jej splnit.

Smluvní dluh vzniká ze:

- » smlouvy (například povinnost uvést pronajaté prostory do původního stavu po skončení nájmu, refundovat nákupy zákazníků),
- » právních předpisů (například dvouletá záruční doba) či
- » ostatních ujednání.

Mimosmluvní dluh je důsledkem takových aktivit účetní jednotky, kdy účetní jednotka dává svým způsobem chování v minulosti, svými zveřejněnými pravidly nebo dostatečně konkrétním a rozšířeným oznámením třetím stranám najevo, že uzná své konkrétní dluhy, a v důsledku toho vytvořila účetní jednotka u těchto třetích stran reálné očekávání, že takové dluhy budou uznány i v budoucnosti.

Mimosmluvními dluhy jsou například uznané nároky zákazníků po uplynutí záruční doby (například tzv. kulance v automobilovém průmyslu). Zákazník obvykle nemá smluvní nárok na opravu vad po skončení záruční doby, ale pokud se vada objeví z pohledu prodávajícího neobvykle brzy, byť již po smlouvené záruční době, nabídne výrobce zákazníkovi opravu zdarma či s výraznou slevou, aby svým výrobkům zachoval pověst spolehlivosti. Takovou rezervu vykazuje ve své účetní závěrce i Škoda Auto, a.s.

Příklad 1: Rezerva na kulance

Z účetní závěrky Škoda Auto, a.s. za rok 2022

Výše sazby na základní záruku se stanovuje na základě odborné prognózy průměrného počtu závad v garančním období a průměrných nákladů na jednu závadu s přihlédnutím ke specifickým jednotlivých zemí a na základě dalších specifických vstupů (inlace, vývoj zákaznických skupin atd.). Výše rezervy na prorezavění se stanovuje na základě vývoje garančních nákladů na prorezavění a extrapolace těchto nákladů pro příslušné období. Výše rezervy na kulance se stanovuje na základě odborného odhadu dosavadních kulančních nákladů a definované strategie kulanční politiky značky s přihlédnutím ke specifickým jednotlivých zemí. Výše rezervy na servisní akce se stanovuje na základě odborného odhadu zejména materiálových, personálních a případných ostatních nákladů potřebných k odstranění závad.

Cílem těchto pravidel je, aby účetní jednotky vykazovaly pouze takové rezervy, které se vztahují k minulým událostem existujícím nezávisle na budoucích krocích účetní jednotky či jiných událostech, které účetní jednotka může ovlivnit.

Rezervy nelze tvořit na všeobecná obchodní rizika, protože tato rizika nedávají vzniknout dluhům, které by existovaly k datu účetní závěrky. Obdobně není možné vytvářet rezervy na budoucí náklady v případě, že se účetní jednotka může vynaložení těchto nákladů svým rozhodnutím vyhnout (týká se například rezerv na opravy dlouhodobých aktiv²).

Pro existenci dluhu a vykázání rezervy není nutné znát identitu protistrany, ke které existuje dluh (například u rezerv na záruční opravy není zřejmé, který konkrétní zákazník bude výrobek reklamovat).

Rezervy v rozvaze

V rozvaze sestavené v souladu s IFRS jsou rezervy součástí dluhů. Nejsou tedy vykazovány odděleně od dluhů, jak je tomu (zatím) ve struktuře rozvahy podle českých účetních předpisů. Již z definice rezervy vyplývá, že je svou povahou dluh, a je tedy logické, aby jako dluh byla také v rozvaze

² Tzv. daňové rezervy na opravy dlouhodobého majetku, které jsou uznatelným výdajem na dosažení, zajištění a udržení zdanitelných příjmů v souladu s podmínkami zákona č. 593/1992 Sb., o rezervách, pro zjištění základu daně z příjmů, by tedy nesměly být v účetní závěrce sestavené podle IFRS vykázány jako rezervy. Správným účetním řešením aktiv, která vyžadují výměnu určitých součástí v kratších cyklech (než je celková doba použitelnosti aktiva), je tzv. komponentní odpisování v souladu s požadavky IAS 16.

vykázána. Obdobně jako dělíme dluhy na krátkodobé a dlouhodobé, jsou i rezervy v rozvaze rozdělené na krátkodobé a dlouhodobé.

Rezervy ve výkazu zisku a ztráty

Stávající zákon o účetnictví a prováděcí předpisy nepřipouští, aby byly provozní rezervy vykazovány jinak než prostřednictvím účtové skupiny 55.

Na vybraných příkladech z oblasti IFRS v další části tohoto příspěvku si ukážeme, že je možné rezervy vykazovat i prostřednictvím jiných výsledkových položek a že takové vykázání napomáhá věrnějšímu zobrazení skutečnosti.

Oceňování rezerv

Výše rezervy by měla být nejlepším odhadem výdajů potřebných k vypořádání dluhu existujícího k datu účetní závěrky. Při oceňování rezerv zpravidla vycházíme z tzv. očekávané hodnoty, nebo nejpravděpodobnějšího výsledku. Pokud účetní jednotka očekává vypořádání dluhu se značným časovým odstupem, je zároveň nutné zohlednit faktor času a ocenit rezervu v současné hodnotě očekávaných výdajů. Za takový časový odstup obvykle považujeme období 12 a více měsíců. Nejlepší odhad může být založen na zkušenostech účetní jednotky z podobných transakcí či na informacích od nezávislých expertů. Účetní jednotka by měla rovněž vzít v úvahu nejistotu, která danou transakci obklopuje.

Očekávaná hodnota

Princip ocenění očekávanou hodnotou použije účetní jednotka v případech, kdy očekává současný výskyt několika událostí s různou mírou pravděpodobnosti. Například u prodaných výrobků se s určitou mírou pravděpodobnosti vyskytnou různé záruční vady a výše nákladů na jejich odstranění je závislá na typu (závažnosti) závady. Příkladem může být, že na každých tisících prodaných kusů se u 1 % vyskytnou závady, na jejichž odstranění bude muset účetní jednotka vynaložit 2 000 Kč/ks, a u 3 % se vyskytnou závady, na jejichž odstranění bude muset účetní jednotka vynaložit 500 Kč/ks. Prodává-li účetní jednotka v daném období 100 000 ks, potom bude rezerva na záruční opravy ve výši:

$$100\,000 \times 1\% \times 2\,000 + 100\,000 \times 3\% \times 500 = 3\,500\,000 \text{ Kč.}$$

V souladu s obecnými požadavky IFRS na vykazování položek v rozvaze účetní jednotka rozliší krátkodobou a dlouhodobou část rezervy (pokud je délka záruční lhůty delší než 1 rok), a je-li významná časová hodnota peněz, ocení rezervu v současné hodnotě očekávaných peněžních výdajů.

Nejpravděpodobnější výsledek

V situaci, kdy může nastat například pouze jedna ze dvou možných variant vypořádání dluhu, ocení účetní jednotka rezervu tzv. nejpravděpodobnějším výsledkem. Odběratel žaluje účetní jednotku o náhradu škody ve výši 10 mil. Kč. Dle sdělení

právních zástupců účetní jednotky přistoupí odběratel se 70% pravděpodobností na mimosoudní vyrovnání ve výši 8 mil. Kč, ale stále existuje 30% pravděpodobnost, že odběratel bude trvat na soudním řízení a náhradě škody 10 mil. Kč. V tomto případě je nejpravděpodobnějším výsledkem náhrada škody ve výši 8 mil. Kč. Protože nemohou nastat obě varianty současně, nelze použít již uvedený princip očekávané hodnoty.

Účetní jednotka tedy vykáže rezervu ve výši 8 mil. Kč. I v této situaci zohlední okamžik uskutečnění souvisejícího výdaje a výslednou částku případně ocení současnou hodnotou.

Očekávané pozbytí aktiv

Při vyčíslení rezervy nelze zohlednit zisky z očekávaného pozbytí (prodeje) souvisejících aktiv. Při oceňování rezervy na likvidaci solárních panelů tak účetní jednotka uvažuje pouze s budoucími výdaji na likvidaci, které ale nelze ponížít o očekávaný příjem z prodeje solárních panelů jako druhotné suroviny. Nicméně očekávaný příjem z budoucí likvidace aktiva by, pokud je významný, měl být podle IAS 16 zohledněn prostřednictvím zbytkové hodnoty ve výši tzv. odpisovatelné částky aktiva, tedy částky, která ovlivní výsledky hospodaření prostřednictvím odpisů po dobu používání aktiva.

Náhrady

Pokud účetní jednotka očekává, že některé nebo veškeré výdaje nezbytné k vypořádání rezervy budou refundovány jinou stranou (například pojišťovnou), vykáže náhradu, pouze pokud je prakticky jisté, že účetní jednotka náhradu obdrží. Náhrada se zaúčtuje jako samostatné aktivum (pohledávka) v hodnotě, která nesmí přesáhnout výši rezervy. Ve výkazu zisku a ztráty je možné vykázat náklady na rezervy snížené o částku očekávané náhrady.

Oceňování současnou hodnotou

Přepokládá-li účetní jednotka, že výdaj, na který je rezerva vytvořena, nastane v časovém horizontu obvykle delším než 12 měsíců, a je-li časová hodnota peněz významná, musí do ocenění rezervy promítnout časovou hodnotu peněz. Diskontní sazba použitá pro výpočet současné hodnoty by měla být sazbou před zdaněním, která představuje aktuální tržní ohodnocení časové hodnoty peněz a rizik souvisejících s daným dluhem. Diskontní sazba

nezohledňuje rizika, která již byla zohledněna ve výši odhadovaných peněžních toků.

IAS 37 se explicitně nezmiňuje, zda má účetní jednotka po celou dobu (od prvotního vykázání do odúčtování) rezervy používat stejnou diskontní sazbu, či zda má být výše diskontní sazba posuzována k datu každé účetní závěrky, ve které je daná rezerva vykázána. Z požadavků na zveřejnění v IAS 37 lze dovodit, že diskontní sazba se má k datu účetní závěrky v případě významné změny aktualizovat, protože účetní jednotka je povinna zveřejnit změnu ve výši rezervy v důsledku změny v diskontní sazbě. Také IFRIC 1, který upravuje některé otevřené otázky u rezerv souvisejících s ukončením provozu a uvedením aktiva (místa) do původního stavu, předpokládá změny v diskontních sazbách a obsahuje ustanovení, jak vykázat změnu ve výši rezervy v důsledku změny v diskontní sazbě.

Naproti tomu ocenění finančních dluhů do splatnosti (podle IFRS 9 *Finanční nástroje*) pracuje po celou dobu existence dluhu se stejnou diskontní sazbou. Toto ustanovení ale nelze jednoznačně aplikovat na ocenění rezerv, protože ty jsou z rozsahu IFRS 9 vyňaty.

Úpravy a použití rezerv

Rezervy mohou být použity pouze na výdaje, na které byly původně vytvořeny. Nevyužité rezervy je nutné rozpustit. K datu účetní závěrky musí být výše rezerv prověřena a upravena tak, aby zohledňovala aktuálně nejlepší odhady.

Zveřejnění

V příloze v účetní závěrce uvádí účetní jednotka u jednotlivých typů rezerv následující informace:

- » stručný popis podstaty dluhu a předpokládanou dobu uskutečnění výdajů;
- » podstatu nejistoty související s výší nebo dobou vypořádání dluhů;
- » částky očekávaných náhrad s uvedením podrobných informací o aktivu, které bylo v této souvislosti vykázáno;
- » účetní hodnotu na počátku a na konci účetního období a pohyby dokladující rozdíl mezi počátečním a konečným stavem u jednotlivých typů rezerv, mezi tyto pohyby patří:
  - vytvoření nových rezerv a zvýšení (snížení) již existujících rezerv v účetním období;

- čerpání rezerv;
- nevyužité částky rezerv, které byly v průběhu účetního období zrušeny;
- změna současné hodnoty, která byla ovlivněna časovým faktorem či změnou diskontní sazby během účetního období.

stranami týkající se záležitosti, pro kterou byla vytvořena rezerva. V takových případech účetní jednotka musí rezervu vykázat, ale v příloze v účetní závěrce pouze popíše všeobecnou podstatu rezervy a zároveň vysvětlí, proč nezveřejnila veškeré požadované informace.

Ve velmi vzácných případech by zveřejnění některých nebo všech požadovaných informací mohlo vážně poškodit zájmy účetní jednotky v jednání s ostatními

Následující obrázky jsou výňatkem z přílohy v účetní závěrce Škoda Auto a.s. za účetní období roku 2022 v části rezerv.

Příklad 2: Zveřejnění rezerv

15 Dlouhodobé a krátkodobé rezervy

v mil. Kč	Rezervy						Celkem
	Záruční opravy a recyklace	Emisní rizika	Zaměstnanecké požitky a úhrady vázané na akcie	Procesní rizika	Nákupní rizika	Ostatní obchodní rizika	
Stav k 1. 1. 2021	22 801	8 097	5 005	1 119	2 357	4 132	43 511
Čerpání	-3 236	-805	-435	–	-541	-1	-5 018
Tvorba	5 075	45	519	222	3 984	1 811	11 656
Odúročení (+)	-491	–	–	–	–	–	-491
Rozpuštění	-2 322	-406	-517	-37	-159	-382	-3 823
Stav k 1. 1. 2022	21 827	6 931	4 572	1 304	5 641	5 560	45 835
Čerpání	-3 667	–	-583	–	-3 753	-599	-8 602
Tvorba	4 134	560	844	1	3 214	2 092	10 845
Odúročení (+)	-151	–	–	–	–	–	-151
Rozpuštění	-2 604	-207	-685	-307	-142	-436	-4 381
Stav k 31. 12. 2022	19 539	7 284	4 148	998	4 960	6 677	43 546

Dlouhodobé a krátkodobé rezervy dle doby očekávaného čerpání prostředků:

v mil. Kč	< 1 rok	1–5 let	>5 let	Celkem
Stav k 31. 12. 2022				
Rezerva na záruční opravy a recyklaci	7 267	11 040	1 232	19 539
Rezerva na emisní rizika	7 284	–	–	7 284
Rezervy na zaměstnanecké požitky a úhrady vázané na akcie	772	504	2 872	4 148
Rezervy na procesní rizika	998	–	–	998
Rezervy na nákupní rizika	4 960	–	–	4 960
Rezervy na ostatní obchodní rizika	6 617	–	–	6 617
Celkem	27 898	11 544	4 104	43 546
Stav k 31. 12. 2021				
Rezerva na záruční opravy a recyklaci	8 967	8 855	4 005	21 827
Rezerva na emisní rizika	6 931	–	–	6 931
Rezervy na zaměstnanecké požitky a úhrady vázané na akcie	675	387	3 510	4 572
Rezervy na procesní rizika	1 304	–	–	1 304
Rezervy na nákupní rizika	5 641	–	–	5 641
Rezervy na ostatní obchodní rizika	5 560	–	–	5 560
Celkem	29 078	9 242	7 515	45 835

Ilustrativní příklady

Refundace

Pro účetní řešení refundací jsou relevantní dva standardy; kromě IAS 37 i IFRS 15 *Výnosy ze smluv se zákazníky*. V české podnikatelské praxi mohou např. zákazníci odstoupit od smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory prodávajícího do 14 dnů od převzetí zboží a účetní jednotka musí zákazníkům refundovat zaplacenou částku, pokud se v zákonné lhůtě rozhodnou zboží vrátit. Z účetního hlediska je minulou událostí zakládající povinnost účetní jednotky „internetový prodej zboží“ zákazníkovi. K datu účetní závěrky tedy účetní jednotka na základě svých minulých zkušeností odhadne, jaké procento zákazníků zboží vrátí a jak velkou částku tedy bude pravděpodobně po datu účetní závěrky refundovat. V této výši potom vykáže rezervu. Vzhledem k tomu, že lhůta na vrácení zboží je poměrně krátká, nebude účetní jednotka tuto rezervu oceňovat současnou hodnotou.

Jak jsem již uvedla, v IFRS nejsou všechny rezervy vykazovány prostřednictvím provozních nákladů. Refundace se v souladu s požadavky IFRS 15 vykazují nikoliv jako náklad, nýbrž jako snížení tržeb. Proto se i související rezerva vyazuje jako snížení tržby a nikoli jako náklad. Představme si situaci: účetní jednotka v roce 2X01 prodá zboží za 100 000 Kč (v pořizovací ceně 80 000 Kč) a na základě minulých zkušeností očekává, že 10 % těchto nákupů bude v následujícím období refundovat. Pro zjednodušení předpokládejme, že v následujícím roce 2X02 účetní jednotka neuskuteční žádný prodej, dojde pouze k refundaci 10 000 Kč (přesně dle původního odhadu). Dále předpokládejme, že počáteční zůstatky jsou jen na položkách zboží a základního kapitálu ve výši 80 000 Kč.

Řešení dle IFRS

	2X02	2X01
Tržby za prodané zboží	0	90 000
Náklady na prodané zboží	0	-72 000
Hrubá marže	0	18 000
Zisk	0	18 000

	2X02	2X01		2X02	2X01
Zásoby	8 000	0	Základní kapitál	80 000	80 000
Ostatní pohledávky	0	8 000	Nerozdělené zisky	18 000	18 000
Peníze	90 000	100 000	Rezervy (vratky)	0	10 000

Níže uvedené výkazy prezentují řešení dle IFRS v účetní závěrce 2X02 jako zdroj inspirace pro českou úpravu.

Jestliže zákazník využije svého práva odstoupit od smlouvy a oproti vrácenému zboží je refundována uhrazená kupní cena, potom efektivně k žádnému prodeji nedochází a nejsou splněny definiční podmínky pro vykázání výnosů.³ Proto i rezervy z titulu refundací musí být podle ustanovení IFRS 15 vykazovány jako korekce výnosů. Současně s povinností refundovat zákazníky vzniká účetní jednotce právo na vrácení zboží v okamžiku refundace. Spolu s vykázáním rezervy a snížením tržeb účetní jednotka také sníží výši nákladů na prodané zboží a vykáže aktivum. Hodnota takového aktiva nesmí být vyšší než jeho původní pořizovací cena a účetní jednotka rovněž zhodnotí, zda je schopná takové aktivum znovu alespoň za tuto cenu prodat. Pokud ne, bude hodnota tohoto aktiva ve výši jeho očekávané prodejní ceny snížená o náklady s prodejem související.

Uvedený postup, tj. snížení tržeb a odpovídající snížení nákladů na prodané zboží zabezpečuje, že nebude nadhodnocen zisk za období o tu část marže za prodané zboží, u kterého účetní jednotka (např. na základě minulých zkušeností) odhaduje, že bude vráceno. Protože není podstatný pouze celkový dopad na zisk za období, ale uživatelé při svém rozhodování pracují i s dílčími položkami (např. informace o výnosech používají pro odhad budoucích peněžních toků, tržního podílu), vyžaduje IFRS 15 přímo úpravu dotčených položek (tj. tržeb a nákladů na prodané zboží). Uvedené řešení podle IFRS není úplně kompatibilní s českou účetní úpravou. Klíčovým omezením je, že české účetní předpisy v zásadě neobsahují úpravu pro výnosové transakce. Chybějící explicitní úprava v této konkrétní situaci vyvolává nejasnosti, zda je možné aplikovat snížení výnosů a souvisejících nákladů o odhadované refundace, nebo zda položku tržeb a nákladů neupravovat a odhadovaný čistý efekt (ve výši 2 mil. Kč) promítnout proti nákladové položce tvorby rezerv v souladu s ustanoveními § 57 vyhlášky pro podnikatele. Obdobně tak ne zcela vhodná definice rezerv v § 26

³ Analogicky budou postupovat obchodníci, kteří vrácení zboží umožňují nad rámec zákona, například různé maloobchodní řetězce. Tento postup se ale nepoužije, pokud účetní jednotka umožní pouze výměnu zakoupeného zboží.

odst. 3 zákona o účetnictví může vést k rozdílným interpretacím, zda rezervu z titulu refundací vykázat v netto hodnotě 2 mil. Kč, nebo zda postupovat „v duchu IFRS“ a vykázat rezervu v hodnotě 10 mil. Kč se současným zachycením aktiva (např. dohadné položky aktivní či ostatních pohledávek) v hodnotě 8 mil. Kč (účetní hodnota zboží, u kterého jednotka očekává, že získá zpět). Lze tedy konstatovat, že účetní řešení refundací je jednou z oblastí, které by se měly nové účetní předpisy věnovat podrobněji a explicitně specifikovat účetní řešení.

Odstranění aktiva a uvedení místa do původního stavu

Účetní jednotka si pronajala v obchodním centru prodejní prostory, ve kterých před zahájením prodeje (počátek roku 20X3) provede různé stavební úpravy v částce 3 mil. Kč. Podle nájemní smlouvy musí při ukončení nájmu (po pěti letech) předat prostory v původním stavu. Účetní jednotka předpokládá, že na odstranění těchto úprav vynaloží za pět let částku 600 tis. Kč.

Minulou událostí je zhotovení stavebních úprav a dluhem účetní jednotky je povinnost jejich budoucího odstranění, na které musí účetní jednotka vykázat rezervu. Takovou rezervu není možné vytvářet postupně po dobu nájmu (tj. 120 tis. Kč ročně), jak k řešení uvedeného problému často přistupují účetní jednotky v účetních závěrkách podle českých předpisů (pokud si vůbec existenci daného závazku uvědomí). Vybudováním stavebních úprav vznikl účetní jednotce dluh v plné výši, a pokud by byla v prvním roce vykázána pouze jedna pětina, došlo by k podhodnocení dluhů v rozvaze.⁴ Těž není vhodné promítnout efekt jednorázově do nákladů, protože se v tomto případě jedná o náklad na dosažení výnosů v následujících pěti letech. Řešením je promítnout tuto rezervu při prvotním vykázání do pořizovací ceny souvisejícího aktiva. V souladu s požadavkem odstavce 45 IAS 37 musí být rezerva oceněna současnou hodnotou, protože související výdaj bude uskutečněn až po pěti letech, a časová hodnota peněz je tedy významná. Předpokládejme, že vhodná úroková míra činí 8 %.

Současná hodnota rezervy k 1. lednu 2023 činí 408 350 Kč

$$\left(600 \times \frac{1}{(1 + 0,08)^5}\right) = 408\,350.$$

Roční odpis bude ve výši 1/5 z (3 000 000 + 408 350), tedy 681 670 Kč.

Výpočet úroků (v Kč)

Období	Počáteční stav rezervy	Úrok při 8 %	Konečný stav rezervy
20X3	408 350	32 668	441 018
20X4	441 018	35 281	476 299
20X5	476 299	38 104	514 403
20X6	514 403	41 152	555 555
20X7	555 555	44 445	600 000

Účetní zápisy

Datum	Částka	Má dát	Dal
1. 1. 20X3	3 000 000*	Stavby	xxx
1. 1. 20X3	408 350	Stavby	Rezervy
31. 12. 20X3	32 668	Finanční náklady	Rezervy
31. 12. 20X4	35 281	Finanční náklady	Rezervy
31. 12. 20X5	38 104	Finanční náklady	Rezervy
31. 12. 20X6	41 152	Finanční náklady	Rezervy
31. 12. 20X7	44 445	Finanční náklady	Rezervy

* hodnota provedených stavebních úprav

Poznámka: tento příklad neřeší účetní zachycení nájmu jako takového.

Analogické řešení zachycení výdajů na odstranění aktiva je obsaženo i v návrhu nového zákona o účetnictví. Mikro a malé účetní jednotky ale budou mít výjimku z oceňování současnou hodnotou. Tyto účetní jednotky by tedy v popsané situaci vykázaly začátkem roku 20X3 rezervu ve výši 600 tis. Kč souvztažně se zvýšením hodnoty stavební úprav a následný roční odpis takového aktiva by byl ve výši 720 tis. Kč.

Pro úplnost dodávám, že pokud by účetní jednotka očekávala z likvidace stavebních úprav v budoucnu nějaký výnos, nemůže o jeho hodnotu snížit výši rezervy.

Výše výdaje na budoucí odstranění aktiva musí být k datu účetní závěrky prověřena a případně upravena. Jakékoli změny ve výši rezervy na odstranění aktiva (s výjimkou jejího úročení, jak je naznačeno v předchozím textu) budou opět promítnuty oproti účetní hodnotě souvisejícího aktiva. Pokud by byla rezerva navyšována, mělo by být aktivum otestováno na možné snížení hodnoty, protože dojde k navýšení jeho účetní hodnoty. V případě, že by došlo ke snížení rezervy a účetní hodnota aktiva by byla nižší než částka, o kterou se rezerva snižuje, bude účetní hodnota aktiva snížena na nulu a rozdíl vykázán ve výkazu zisku a ztráty. V této souvislosti upozorňuji, že pokud by rezerva byla upravována v důsledku chyby, a nikoli na základě zpřesnění odhadu díky nově dostupným informacím, musela by účetní jednotka postupovat v souladu s účetními pravidly pro řešení oprav chyb minulých let, tedy retrospektivně.

⁴ Účetní jednotce nevzniká dluh z důvodu, že prostory používá, nýbrž proto, že dané prostory stavebně upravila. Rezervu v plné výši je tedy nutné vykázat v okamžiku dokončení stavebních úprav.

Opravy majetku

Budoucí opravy majetku nepředstavují dluh účetní jednotky k datu účetní závěrky. Účetní jednotka může v budoucnosti plán oprav přehodnotit, přestože to může negativně ovlivnit její produkční schopnosti.⁵ Budoucí opravy majetku tak nenaplní definici dluhu k datu účetní závěrky, a tedy ani definici rezervy, a proto nemohou být vykázány. Nutnost opravit aktivum či vyměnit jeho podstatnou část může indikovat, že určitá část aktiva má odlišnou (kratší) životnost od zbytku aktiva. V souladu s požadavky IAS 16 *Pozemky, budovy a zařízení* musí jednotky tento problém řešit prostřednictvím komponentního odpisování.

Budoucí provozní ztráty

Na budoucí provozní ztráty se rezerva nevykazuje, protože nejsou důsledkem minulé události a nejsou nevyhnutelné. Očekávání budoucích ztrát je ale indikátorem možného znehodnocení aktiv, a proto by měla být jejich účetní hodnota prověřena v souladu s IAS 36 *Snížení hodnoty aktiv*.

Nevýhodné smlouvy

Nevýhodná smlouva je smlouva, u níž nevyhnutelné náklady plynoucí ze splnění smluvních povinností převyšují ekonomický přínos, který by z ní podle předpokladů měl plynout.

Účetní jednotka uzavřela se svým zákazníkem smlouvu na dodání systému pro řízení technologického procesu. Cena dodávky byla odsouhlasena ve výši 18 mil. Kč. K datu účetní závěrky účetní jednotka na plnění smlouvy již vynaložila 4 mil. Kč a vzhledem k aktuální tržní situaci očekává, že na dokončení zakázky bude muset vynaložit dalších 16 mil. Kč a výsledkem bude ztráta 2 mil. Kč. Smluvní ujednání účetní jednotce neumožňují cenu zakázky automaticky navýšit a zákazník návrh na zvýšení ceny neakceptoval.

Tato smlouva splňuje definici nevýhodné smlouvy. Celková očekávaná ztráta ve výši 2 mil. Kč musí být zahrnuta okamžitě do výsledku hospodaření. Samotná výše rezervy na nevýhodnou smlouvu se bude odvozovat od metody, kterou účetní jednotka aplikuje pro vykázání výnosů. Pokud by celá částka výnosů ze smlouvy byla vykázána až po úplném dokončení zakázky, rezerva na nevýhodné smlouvy by byla ve výši 2 mil. Kč. Pokud by se pro uznání

výnosů aplikovala metoda procenta dokončení⁶ ve variantě Cost-to-Cost, rezerva by byla vykázána ve výši 1,6 mil. Kč. Výpočet:

Stupeň dokončení: 4 mil. Kč (vynaložené náklady) / 20 mil. Kč (celkové očekávané náklady) = 20 %
Uznané výnosy: 20 % x 18 mil. Kč = 3,6 mil. Kč

Protože uznané náklady jsou 4 mil. Kč a při 20% dokončení zakázky jsou výnosy 3,6 mil. Kč, ve výsledku hospodaření je již zahrnutá ztráta ve výši 0,4 mil. Kč, tj. 20 % celkové očekávané ztráty. Účetní jednotka by proto v této situaci vytvořila rezervu na nevýhodné smlouvy ve zbývající částce očekávané ztráty, tj. 1,6 mil. Kč.

Rozdíl mezi nevýhodnou smlouvou a budoucí provozní ztrátou spočívá v existenci povinnosti účetní jednotky ve vazbě na minulou událost (uzavřený kontrakt). Budoucí provozní ztráty, které nesouvisí s uzavřenými ztrátovými kontrakty, nejsou nevyhnutelné; účetní jednotka může své ztrátové aktivity omezit nebo od nich zcela upustit a budoucí ztráty tak minimalizovat.

Restrukturalizace

Restrukturalizace je program naplánovaný a řízený vedením účetní jednotky, při němž dochází k zásadní změně bud:

- » v předmětu podnikání prováděného účetní jednotkou; nebo
- » ve způsobu, kterým je podnikání vedeno.

Příklady událostí, které mohou splnit definici restrukturalizace:

- » prodej nebo ukončení části podnikatelských aktivit;
- » uzavření obchodních provozů v regionu;
- » přemístění provozu z jednoho regionu do jiného;
- » změny ve struktuře vedení účetní jednotky;
- » zásadní reorganizace, která má významný dopad na podstatu a zaměření činností účetní jednotky.

Mimosmluvní dluh účetní jednotky na provedení restrukturalizace vznikne pouze v případě, kdy má účetní jednotka vypracován podrobný formální plán restrukturalizace, ve kterém minimálně specifikuje:

- » obor nebo část oboru, kterým se zabývá;
- » hlavní místo, kterého se restrukturalizace týká;

⁵ Alternativně se účetní jednotka může opravě vyhnout pořízením úplně nového aktiva.

⁶ Metody uznání výnosů upravuje IFRS 15 a jdou nad rámec tohoto článku. Uvedený příklad je pouze ilustrativní pro potřeby výpočtu výše rezervy na nevýhodné smlouvy, ale bez dodatečných informací nelze určit vhodné řešení pro uznání výnosů.

- » umístění, funkce a přibližný počet pracovníků, kteří budou v souvislosti s restrukturalizací odškodněni v souvislosti s ukončením pracovní smlouvy;
- » výdaje, které budou vynaloženy;
- » dobu, kdy bude plán realizován.

Rezerva z titulu restrukturalizace by měla být vytvářena v případě, kdy byla splněna všeobecná kritéria pro vykazání rezerv. To znamená, že oznámením plánované restrukturalizace účetní jednotka vzbudí u těch, kterých se tato událost týká, oprávněné očekávání, že restrukturalizace bude provedena.

Samotné rozhodnutí managementu provést restrukturalizaci, aniž by bylo oznámeno, nedává vzniknout mimosmluvnímu dluhu.

Rezerva na restrukturalizaci může zahrnout pouze nezbytné nutné přímé náklady na provedení vlastní restrukturalizace, které nejsou spojeny s pokračujícími činnostmi účetní jednotky. To znamená, že není možné v rámci restrukturalizace tvořit rezervu například na náklady spojené:

- » s přeškolením zaměstnanců, které účetní jednotka přesune do jiného svého provozu;
- » s přesunem aktiv do jiné lokality;
- » s marketingem a propagací pokračujících aktivit.

Pokud v prosinci roku 20X3 představenstvo rozhodlo o uzavření jedné z divizí účetní jednotky, ale o tomto rozhodnutí až do data účetní závěrky (31. 12.) nebyl nikdo informován, nemůže v tomto období účetní jednotka vykázat rezervu. A to ani v případě, kdy by bylo toto rozhodnutí zveřejněno v dalším účetním období před datem schválení účetní závěrky. Na tuto situaci se nevztahují tzv. upravující následné události. Účetní jednotka by tuto skutečnost pouze popsala v příloze v účetní závěre.

Představme si ale situaci, že v září roku 20X3 představenstvo sestaví podrobný plán restrukturalizace, vyčíslí náklady na odstupné zaměstnanců, kterým bude ukončen pracovní poměr, na přeškolení zaměstnanců, kteří v pracovním poměru setrvávají, na penále z předčasného ukončení nájemní smlouvy a na přemístění aktiv do jiné lokality. Celý plán byl projednán se zástupci zaměstnanců v listopadu 20X3. V účetní závěre k 31. 12. bude rezerva na restrukturalizaci vykázána a bude zahrnovat pouze na náklady s odstupným a na penále z předčasného ukončení nájemní smlouvy. Úprava nájemného v souvislosti

s předčasným ukončením smlouvy se promítne do ocenění aktiva z práva z užívání.

Přeškolení zaměstnanců

Podle nové legislativy je účetní jednotka povinna provést do 30. listopadu 20X3 přeškolení zaměstnanců na nová pravidla bezpečnosti práce v rizikovém provozu. Účetní jednotka přeškolení neprovedla ani k 31. 12. 20X2, ani k 31. 12. 20X3. Pokud nebude přeškolení realizováno v zákonném termínu, hrozí účetní jednotce zákonná sankce.

K 31. prosinci 20X2 neexistuje současný dluh jako důsledek minulé události. Účetní jednotce zbývá ještě 11 měsíců přeškolení provést. Rezerva tedy nebude vykázána.

K 31. prosinci 20X3 existuje současný dluh jako důsledek minulé události, protože účetní jednotka porušila svoji zákonnou povinnost a hrozí jí v této situaci sankce. Vedení účetní jednotky musí posoudit pravděpodobnost odtoku prostředků v budoucnosti v závislosti na znění právních předpisů a minulých zkušenostech s kontrolními a sankčními orgány, a je-li odtok prostředků pravděpodobný, vykázat rezervu. Rezerva ale nebude vykázána na náklady spojené s přeškolením zaměstnanců.

Závěr

Oblast rezerv je náročná jak pro účetní jednotky, tak pro jejich auditory. Nejde jen o to, zda rezervy vykázané účetní jednotkou splňují kritéria pro vykazování rezerv, ale také o to, zda některé rezervy nebyly opomenuty. Proto je zásadní, aby byly rezervy, jejich vykazování a oceňování účetními předpisy vhodně a jasně definovány a tím napomohly splnit účel účetní závěrky, tedy poskytovat relevantní informace pro rozhodování uživatelů. To bohužel současný zákon o účetnictví naplňuje jen částečně. V rozvaze jsou vykazovány některé zákonné rezervy, které nesplňují definici dluhu. Na rozdíl od IFRS je možné tvorbu a použití rezerv vykazovat pouze prostřednictvím výsledku hospodaření a výhradně za využití nákladových položek. Nový zákon o účetnictví v oblasti rezerv v podstatě přebírá IFRS úpravu a přispěje tak ke zkvalitnění účetních závěrek. Auditóři budou mezi prvními, s kým budou účetní jednotky novou úpravu projednávat, a budou hrát významnou roli, aby se účetní jednotky se změnami, které nový zákon o účetnictví přinese, dobře vypořádaly (nejen v oblasti rezerv).

Finanční nástroje podle IFRS

– klasifikace, oceňování a znehodnocení

Ing. Jan Novotný

je absolvent VŠE v Praze, Fakulty financí a účetnictví, na níž nadále působí jako odborný asistent na katedře finančního účetnictví a auditingu. Od roku 2010 pracuje ve skupině MONETA v oblasti účetnictví. V současné době na pozici Senior manažer účetnictví, daní a IFRS reportingu. Profesně se zaměřuje na problematiku účetnictví bank a finančních institucí, konsolidací a akvizčního účetnictví.

PhDr. Jiří Poláček

je senior manažerem oddělení Planning & Reserving & Models (Risk Management) ve společnosti MONETA Money Bank a.s. Je absolventem IES FSV UK. Má rozsáhlé zkušenosti s modelováním kreditního rizika a zejména pak s oblastí znehodnocení finančních aktiv dle standardu IFRS 9, o němž jako externí lektor přednáší na VŠE v Praze. Specializuje se především na metodické otázky spjaté s makroekonomickým podmiňováním očekávaných kreditních ztrát a na algoritmy stanovení fáze. Dále se zabývá aplikací AI v oblasti Risk Managementu.

Vymezení působnosti standardu IFRS 9

Působnost standardu IFRS 9 *Finanční nástroje* je popsána v odstavcích 2.1 až 2.7. Obecně se standard aplikuje na veškeré finanční nástroje s výjimkou těch, jež jsou uvedeny v odstavci 2.2 standardu, který vylučuje následující kategorie finančních nástrojů:

- » podíly v dceřiných, přidružených nebo společných podnicích, které spadají do působnosti standardů IFRS 10 *Konsolidovaná účetní závěrka*, IAS 27 *Individuální účetní závěrka* a IAS 28 *Investice do přidružených a společných podniků*, pokud tyto standardy samotné použití IFRS 9 nepředepisují;
- » práva a povinnosti spadající pod standard IFRS 16 *Leasingy*, ovšem na pohledávky z operativního a finančního leasingu se aplikují požadavky IFRS 9 v oblasti odúčtování a znehodnocení;
- » kapitálové nástroje vydané účetní jednotkou, tak jak jsou definovány v IAS 32 *Finanční nástroje: vykazování*, a ty, které definici nesplňují,

ale spadají do působnosti odstavců 16A až 16D téhož standardu;

- » práva a povinnosti, které jsou v působnosti jiných standardů, jako je IAS 19 *Zaměstnanecké požitky*, IFRS 17 *Pojistné smlouvy*, IFRS 2 *Úhrady vázané na akcie*, IAS 37 *Rezervy, podmíněné závazky a podmíněná aktiva* a IFRS 15 *Smlouvy se zákazníky* (pro pohledávky plynoucí z tohoto standardu jsou relevantní požadavky účtování o znehodnocení dle IFRS 9, jak specifikuje odstavec 2.3).

Návazné odstavce 2.4 až 2.7 doplňují působnost standardu na následující kategorie:

- » vybrané úvěrové přísliby (ty, které jsou vykazovány jako závazek v reálné hodnotě, jsou považovány za derivát, nebo zavazují účetní jednotku poskytnout úvěr pod tržní úrokovou sazbou);
- » smlouvy o nákupu nebo prodeji nefinančního aktiva, které mohou být vyrovnány na čisté bázi, s výjimkou tzv. smluv pro vlastní použití.

Klasifikace finančních aktiv

Klasifikace finančních aktiv je popsána v odstavci 4.1 standardu a může vést v případě nekapitálových nástrojů (dále v textu bude použit termín „dluhové nástroje“) k zařazení do portfolií oceňovaných zůstatkovou hodnotou (Amortised cost, AC)¹, reálnou hodnotou do zisku nebo ztráty (Fair value through profit or loss, FVTPL) nebo reálnou hodnotou do ostatního úplného výsledku hospodaření (Fair value through other comprehensive income, FVTOCI). U nástrojů vlastního kapitálu připadají v úvahu dvě portfolia, a to FVTPL a FVTOCI, a u derivátů je to pouze kategorie FVTPL (s výjimkou zajišťovacího účetnictví).

Zařazení do jednotlivých kategorií je dáno splněním určitých objektivních kritérií. Dotčená kritéria představují obchodní model (Business model) a test inkasa pouze jistiny a úroku (Solely payments of principal and interest, SPPI test). Obecně je SPPI test relevantní jen pro dluhové finanční nástroje.

Obchodní model (Business model)

Standard rozvádí požadavky týkající se obchodního modelu v odstavcích B4.1.1 až B4.1.26. Rozeznává tři základní typy obchodních modelů:

- » aktiva jsou držena za účelem inkasa smluvních peněžních toků;
- » aktiva jsou držena jak za účelem inkasa smluvních peněžních toků, tak za účelem prodeje;
- » ostatní obchodní modely.

Stanovení obchodního modelu není předmětem volby, ale je závislé na očekávaném chování účetní jednotky, případně na v minulosti pozorovaném chování účetní jednotky k obdobným portfoliím finančních aktiv. Toto je ve standardu zdůrazněno v odstavci B4.1.2B: „*Obchodní model účetní jednotky pro řízení finančních aktiv je skutečností, a nikoli pouze tvrzením. (...)*“

Ostatní obchodní modely je zbytková kategorie k prvním dvěma a v zásadě bude znamenat jakýkoli jiný model než výše zmíněné dva. Jako příklady lze uvést portfolia k obchodování, portfolia řízená na bázi reálné hodnoty a ocenění FVTPL, model usilující o udržení konkrétní výše likvidity nebo model, který má za cíl maximalizovat cash flow z prodeje aktiv.

První dva modely se odlišují frekvencí, významností a důvodem uskutečňovaných prodejů. Obecně lze říci, že prodeje v modelu, kde jsou aktiva držena jak za účelem inkasa smluvních peněžních toků, tak za účelem prodeje, budou častější a objemnější a jejich důvody budou zejména spojeny s maximalizací výnosnosti portfolia, případně s řízením likvidity účetní jednotky. Naproti tomu prodeje v modelu, ve kterém jsou aktiva držena za účelem inkasa smluvních peněžních toků, budou méně časté a méně významné. Standard v odstavci B4.1.3A zmiňuje, že prodeje, které jsou například vyvolány zvýšením úvěrového rizika finančního aktiva, jsou v souladu s tímto modelem, a v odstavci B4.1.3B dále připouští možnost prodejů těsně před maturitou, kdy je částka inkasovaná z prodeje přibližně stejná jako ta obdržená ze splácení. Ve stejném odstavci standard taktéž připouští prodeje z důvodu koncentrace úvěrového rizika, kdy tyto prodeje nejsou časté a významné. Frekvence ani významnost však v tomto případě není nijak definována, a je tedy předmětem úsudku účetní jednotky. Poslední kategorií prodejů, které nutně nemusí znamenat, že jsou v rozporu s modelem, ve kterém jsou aktiva držena za účelem inkasa smluvních peněžních toků, jsou neočekávané a v zásadě mimořádné prodeje, které mohou být způsobeny například krizovou situací dané účetní jednotky.

Test inkasa pouze jistiny a úroku (SPPI test)

SPPI test je relevantní pouze pro první dva uvedené modely, do kterých je možné klasifikovat pouze dluhové nástroje. Pro jeho splnění je třeba, aby peněžní toky z finančního aktiva splňovaly podmínky pro jistinu a úrok, tak jak jsou definovány v odstavci 4.1.3. Za jistinu je považována reálná hodnota k datu zaúčtování. Za úrok je považováno plnění v podobě časové hodnoty peněz, nákladů na úvěrové riziko spojené s nesplacenou jistinou, plnění spojené se základními riziky a náklady úvěrování a zisková marže. Tuto problematiku standard dále rozvádí v odstavcích B4.1.7 až B4.1.26. Obecně lze říci, že pozornost zasluhují nástroje se strukturovanou úrokovou sazbou, ujednání týkající se předčasného splácení a úprav splatnosti zkoumaného nástroje, které nejsou charakteristické pro běžné dluhové nástroje.

Jako příklad z první oblasti, který SPPI test splní, může sloužit úvěr s variabilní úrokovou sazbou a fixní přírůžkou, která ovšem může být v průběhu času zvyšována nebo snižována v závislosti na úvěrovém riziku dlužníka. Vazba na úvěrové riziko je v souladu

¹ Často je používán i český překlad ve znění „naběhlá hodnota“.

s požadavky na to, že úrok kryje mimo jiné náklady na úvěrové riziko. Opačným příkladem by byla situace, kdy variabilní úroková sazba není navázána na dluhový index, jako je třeba PRIBOR, ale na index kapitálový, jako je S&P 500.

Zbylé dvě kategorie vyžadují zapojení významného úsudku účetní jednotky, protože standard operuje s výrazem přiměřené odškodnění („reasonable compensation“) za předčasné splacení, či úpravu splatnosti. Situace, které takové uvážení vyžadují, mohou nastat například u úvěrových smluv, kde při předčasném splacení je dlužník povinen doplatit všechny splátky v plné výši. Dá se očekávat, že tato situace povede spíše k nepřiměřenému odškodnění, a tudíž k nesplnění SPPI testu. Analogicky, pokud prodloužení nebo zkrácení smluvní splatnosti povede k významné sankci ať už ve formě významné úpravy úrokové sazby, nebo jednorázové platby, je třeba přiměřenost této sankce posoudit.

Standard zároveň v odstavci B4.1.18 zdůrazňuje jakýsi pohled významnosti skrze to, že pokud smluvní ujednání týkající se smluvních peněžních toků mají minimální efekt na skutečné peněžní toky, pak taková ujednání SPPI test nenarušují (standard používá formulaci „de minimis effect“). Toto lze například demonstrovat na resetu úrokové sazby, kdy je na měsíční bázi resetováno na tříletý, a nikoliv měsíční úrokový index, ale rozdíl v těchto sazbách je jen v jednotkách bazických bodů. V případě, že efekt není minimální (de minimis), ale jeho výskyt je v zásadě vzácný, jinými slovy není typický pro daný nástroj (standard používá výraz „characteristic is not genuine“)², taktéž nemusí docházet k porušení SPPI testu. Jako příklad si lze představit možnost předčasného splacení, které je ale spojeno s velmi významnou sankcí za předčasné splacení poskytnutého úvěru, kdy je nanejvýš pravděpodobné, že v důsledku takové sankce k předčasnému splacení nikdy nedojde.

Klasifikace finančních aktiv – zůstatková hodnota

Pro zařazení dluhových finančních aktiv do této kategorie musí být zároveň splněn SPPI test a finanční aktiva musí být držena v rámci modelu za účelem inkasa smluvních peněžních toků. Jako typický příklad této kategorie tedy budou úvěry poskytnuté bankou svým klientům, u kterých

se předpokládá, že je banka bude držet, dokud nebudou splaceny.

Klasifikace finančních aktiv – FVTOCI

Do této kategorie spadají dluhová finanční aktiva, která splní SPPI test a zároveň jsou držena v obchodním modelu, kde jsou aktiva držena jak za účelem inkasa smluvních peněžních toků, tak za účelem prodeje. Nástroje vlastního kapitálu se do této kategorie mohou dostat přes nezvratnou volbu účetní jednotky je do této kategorie zařadit danou odstavcem 4.1.4 (využití této volby nelze aplikovat pro nástroje držené za účelem obchodování a vede k trvalému zachycení zisků a ztrát z těchto nástrojů v ostatním úplném výsledku – s výjimkou výnosu z dividend nikdy nedojde k recyklaci do zisku nebo ztráty).

Klasifikace finančních aktiv – FVTPL

Pokud není finanční aktivum klasifikováno v jedné z předchozích dvou kategorií, musí být zde. Standard nadto poskytuje možnost danou odstavcem 4.1.5 zařadit do této kategorie finanční aktivum, které by jinak bylo zařazeno do jedné z již popsaných, pokud to významně či zcela redukuje nesoulad ve vykazování aktiv a závazků (označováno termínem „accounting mismatch“). V této kategorii tedy skončí deriváty, pokud nejsou součástí zajištění peněžních toků, finanční aktiva, která jsou držena k obchodování, a veškeré nástroje vlastního kapitálu, pokud se účetní jednotka nerozhodne je mít ve FVTOCI.

Klasifikace finančních závazků

Klasifikace finančních závazků je řešena v sekci 4.2 standardu a předpokládá ocenění zůstatkovou hodnotou. Výjimkou jsou následující kategorie:

- » finanční závazky oceňované v reálné hodnotě (včetně derivátů);
- » závazky plynoucí z částečného odúčtování oceňované v reálné hodnotě;
- » závazky plynoucí z poskytnutých záruk, které jsou oceněny ve vyšší z očekávané úvěrové ztráty ze záruky nebo výše vykázaného závazku na počátku poníženého o poplatky zaúčtované dle IFRS 15 *Smlouvy se zákazníky* (zjednodušeně řečeno finanční záruka je na začátku zachycena ve výši očekávané úvěrové ztráty, nebo současně

² Překlad standardu přímo uvádí následující: „(...) Typický znak peněžního toku není genuinní, jestliže ovlivňuje smluvní peněžní toky daného nástroje pouze v případě, že nastane událost, která je krajně vzácná, významně se vymykající normálu a velmi málo pravděpodobná.“

hodnoty budoucích poplatků, které protistrana za poskytnutou záruku uhradí, podle toho, co je větší; v zásadě tento přístup oceňuje záruku v takové výši, za jakou by ji byla jiná účetní jednotka ochotna převzít);

- » úvěrové přísliby poskytnuté za nižší než tržní sazbu jsou oceňovány obdobně jako poskytnuté záruky a
- » podmíněná protihodnota vyplývající z podnikových kombinací dle IFRS 3 *Podnikové kombinace*, která je oceňována v reálné hodnotě.

Poslední skupinou závazků oceňovaných v reálné hodnotě jsou ty, kde tak účetní jednotka při prvotním zaúčtování zvolí, jak je popsáno v odstavci 4.2.2. Pro tuto volbu mohou vyvstat dva důvody. Redukce nesouladu ve vykazování aktiv a závazků (označováno termínem „accounting mismatch“) a zařazení do portfolia aktiv a závazků, které jsou řízeny dohromady na bázi reálné hodnoty. První kategorii standard blíže rozvádí v odstavcích B4.1.29 až B4.1.32 a jako příklad lze zmínit situace, kdy je aplikováno zajištění, avšak není využito zajišťovacího účetnictví (stejná sekce je relevantní taktéž pro finanční aktiva). Druhý důvod je blíže popsán v odstavcích B4.1.33 až B4.1.36, kde je zmíněn příklad strukturovaných nástrojů obsahujících množství vložených derivátů, které jsou řízeny spolu se samostatně stojícími deriváty a nederivátovými finančními aktivy a závazky. Standard vyžaduje, aby takové portfolio bylo účetní jednotkou zdokumentováno a klíčové členové vedení účetní jednotky byli s tímto seznámeni.

Následné ocenění finančních aktiv a závazků

Jak bylo již nastíněno, standard připouští dvě základny ocenění: zůstatkovou hodnotu (Amortised cost) a reálnou hodnotu jak do výsledku hospodaření, tak do ostatního úplného výsledku.

Ocenění zůstatkovou hodnotou

Standard v dodatku A definuje zůstatkovou hodnotu následovně: „Částka, jíž jsou finanční aktiva nebo finanční závazky oceněny při prvotním zaúčtování, snížená o splátky jistiny a zvýšená nebo snížená – s použitím metody efektivní úrokové míry – o kumulativní amortizaci prémie či diskontu, tj. rozdíl mezi počáteční hodnotou a hodnotou při splatnosti, a u finančních aktiv upravená o případnou opravnou položku.“ Pro toto ocenění jsou klíčové dvě oblasti, a to efektivní úroková míra a očekávané úvěrové ztráty, kterým se budeme věnovat v další části článku.

Efektivní úroková míra

Efektivní úroková míra (EIR) je definována v dodatku A následovně: „Úroková míra, která přesně diskontuje odhadované budoucí peněžní platby nebo příjmy po očekávanou dobu trvání finančního aktiva nebo finančního závazku na hrubou účetní hodnotu finančního aktiva nebo na naběhlou hodnotu finančního závazku. Při výpočtu efektivní úrokové míry musí účetní jednotka odhadnout očekávané peněžní toky s uvážením všech smluvních podmínek finančního nástroje (například opce na předčasné splacení, prodloužení nebo kupní a podobné opce), ale nesmí brát v úvahu očekávané úvěrové ztráty. Výpočet zahrnuje všechny poplatky a úroky, které jsou placeny nebo přijaty mezi smluvními stranami a které jsou nedílnou součástí efektivní úrokové míry (viz body B5.4.1 – B5.4.3), transakční náklady a všechny ostatní prémie a diskonty. Předpokládá se, že lze spolehlivě odhadnout peněžní toky a očekávanou dobu trvání skupiny podobných finančních nástrojů. Avšak v těch výjimečných případech, kdy není možné peněžní toky nebo očekávanou dobu trvání finančního nástroje (nebo skupiny finančních nástrojů) spolehlivě odhadnout, musí účetní jednotka použít smluvní peněžní toky za celou dobu smluvního trvání finančního nástroje (nebo skupiny finančních nástrojů).“

Tato definice generuje několik problematických oblastí. První z nich je, co do výpočtu efektivní úrokové míry zahrnout, standard toto blíže rozvádí v odstavcích B5.4.1 až B5.4.8. Komponenty vstupující do efektivní úrokové míry lze rozdělit do několika kategorií:

- » Prémie a diskont – vyjadřující částečně kreditní riziko a zároveň rozdíl tržní úrokové sazby proti smluvní úrokové sazbě daného nástroje. Příkladem mohou být úpravy přecenění finančních nástrojů

na reálnou hodnotu v rámci podnikových kombinací nebo pořízení finančních aktiv nebo závazků³ ve formě nákupu nebo emise⁴.

- » Vstupní poplatky nebo náklady – platby, které je nutno vynaložit, aby finanční aktivum nebo závazek byl protistranou sjednán. Jejich název nebo forma může být různá a jako příklady lze uvést poplatek za otevření úvěru, za přípravu úvěrové dokumentace, poplatek za posouzení schopnosti splácet před uzavřením úvěru nebo náklady spojené s emisí dluhopisů, jako je příprava emisního prospektu nebo poplatky investiční bance za umístění emise.
- » Transakční náklady – náklady, které jsou přírůstkové a jsou příčinně vyvolány emisí finančního nástroje. Typicky to bývají brokerské provize, prodejní odměny vlastních zaměstnanců přímo spojené s daným finančním nástrojem nebo poplatky poradcům. Naopak standard nedovoluje transakčním nákladům alokovat část obecné administrativní režie.

Druhou problematickou oblastí je požadavek na použití očekávaných, nikoliv smluvních peněžních toků. Standard vyžaduje zakomponování odhadu předčasných splacení, anebo naopak nároků na prodloužení splatnosti do výpočtu EIR, což je poměrně technicky náročná disciplína. Lze říct, že čím významnější pro účetní jednotku finanční nástroje jsou, tím intenzivněji je toto třeba ošetřit. Jiná úroveň technického řešení bude v bance pro portfolio poskytnutých úvěrů spotřebitelům a jiná bude pro nefinanční instituci, která poskytla své dceřiné společnosti půjčku.

Modifikace smluvních peněžních toků

Ve chvíli, kdy dojde k významné úpravě smluvních ujednání⁵ finančního závazku, standard v odstavcích 3.3.2 a 3.3.3 požaduje odúčtování původního nástroje a zaúčtování nového. V případě nevýznamné změny standard požaduje okamžité vykázání rozdílu jako zisku nebo ztráty z modifikace.

Hranice, co je a co není významná změna, tedy zda se vydat cestou odúčtování původního nástroje a zaúčtování nového, nebo vykázání zisku či ztráty z modifikace, je standardem definována pro závazky v odstavci B3.3.6. Standard říká, že pokud současná hodnota modifikovaných budoucích peněžních toků diskontovaných původní EIR je odlišná od aktuální zůstatkové hodnoty závazku o více než 10 %, pak by měl být závazek odúčtován a zaúčtován zcela nový⁶.

Následující příklad ukazuje výpočet efektivní úrokové míry v případě závazku a následnou modifikaci smluvních peněžních toků, která je buď významná, nebo nevýznamná⁷.

Parametry přijatého anuitně spláceného úvěru:

Načerpaná jistina	1 000 000
Poplatek za uzavření úvěru	50 000
Počet splátek	10
Smluvní úroková sazba	5,5 %
Anuitní splátka	132 668

Smluvní splátkový kalendář

Období	Jistina – počátek období	Anuitní splátka	Splátka jistiny	Splátka úroku	Jistina – konec období
0	1 000 000				1 000 000
1	1 000 000	132 668	77 668	55 000	922 332
2	922 332	132 668	81 939	50 728	840 393
3	840 393	132 668	86 446	46 222	753 947
4	753 947	132 668	91 201	41 467	662 746
5	662 746	132 668	96 217	36 451	566 529
6	566 529	132 668	101 509	31 159	465 020
7	465 020	132 668	107 092	25 576	357 929
8	357 929	132 668	112 982	19 686	244 947
9	244 947	132 668	119 196	13 472	125 751
10	125 751	132 668	125 751	6 916	0

³ Při prvotní emisi je aktivum i závazek oceněn v reálné hodnotě, tudíž ocenění už implicitně případný diskont nebo prémii obsahuje. Avšak často je třeba řešit i technickou stránku věci, což se dá demonstrovat na příkladu nakoupeného dluhopisu s diskontem, kdy investor bude nejspíše samostatně zachycovat úrokové výnosy z kuponů a samostatně amortizaci diskontu dle EIR. Ve výsledku obě větve rozpoznají úrokový výnos dle EIR v položce úrokových výnosů.

⁴ Pokud je diskont velký a plynoucí zejména z úvěrového rizika, může být nakoupené či nově zaúčtované finanční aktivum klasifikováno jako POCI.

⁵ Například změna úrokové sazby mimo refixaci, úprava doby splácení úvěru nebo mimořádný odklad splátek, tak jak se dělo během moratoria na splátky úvěrů spojeného s covidovou pandemií.

⁶ Takovýto instrument se prvotně rozpozná v reálné hodnotě (případně upravené o transakční nebo vstupní poplatky nebo náklady), a v důsledku toho dojde k výpočtu nové EIR.

⁷ Příklad nepočítá s možností předčasných splacení, proto se použité peněžní toky neliší od těch smluvních.

Splátkový kalendář s využitím EIR 6,58 %⁸

Období	Jistina – počátek období	Anuitní splátka	Splátka jistiny	Splátka úroku	Jistina – konec období
0	950 000				950 000
1	950 000	132 668	70 122	62 545	879 878
2	879 878	132 668	74 739	57 929	805 139
3	805 139	132 668	79 660	53 008	725 479
4	725 479	132 668	84 904	47 764	640 575
5	640 575	132 668	90 494	42 174	550 081
6	550 081	132 668	96 452	36 216	453 629
7	453 629	132 668	102 802	29 866	350 827
8	350 827	132 668	109 570	23 098	241 257
9	241 257	132 668	116 784	15 884	124 473
10	124 473	132 668	124 473	8 195	0

Amortizace zaplaceného poplatku⁹

Období	Poplatek – počátek období	Amortizace	Poplatek – konec období
0	50 000	0	50 000
1	50 000	7 545	42 455
2	42 455	7 201	35 254
3	35 254	6 787	28 467
4	28 467	6 297	22 171
5	22 171	5 723	16 448
6	16 448	5 057	11 391
7	11 391	4 290	7 102
8	7 102	3 411	3 690
9	3 690	2 412	1 279
10	1 279	1 279	0

Předpokládejme, že na konci 4. období došlo k modifikaci smluvních ujednání úvěru a pro zbytek splácení je platná smluvní úroková sazba 1 % (tato sazba odpovídá aktuální tržní sazbě). Zbývající smluvní jistina je 662 746 a zbývající počet splátek je 6, nová anuitní splátka vychází na 114 356. Současná hodnota nových peněžních toků se liší od té před modifikací o 13,8 %¹⁰, tudíž bude rozdíl

mezi původním závazkem (ve výši 640 575) a novým závazkem (ve výši 662 746) odúčtován do zisku nebo ztráty. Fakticky dojde k okamžitému odepsání neamortizované části poplatku ve výši 22 171 s negativním dopadem do hospodářského výsledku a nový závazek bude mít EIR ve stejné výši, jako je smluvní sazba¹¹.

Období	Anuitní splátka	Současná hodnota diskontovaná 6,58 %
5	114 356	107 292
6	114 356	100 664
7	114 356	94 446
8	114 356	88 612
9	114 356	83 139
10	114 356	78 003
Celkem		552 157
Původní výše závazku		640 575
Rozdíl		88 418
Relativní rozdíl		13,8 %

Nový splátkový kalendář efektivní je shodný se smluvním

Období	Jistina – počátek období	Anuitní splátka	Splátka jistiny	Splátka úroku	Jistina – konec období
5	662 746	114 356	107 728	6 627	555 018
6	555 018	114 356	108 806	5 550	446 212
7	446 212	114 356	109 894	4 462	336 318
8	336 318	114 356	110 993	3 363	225 326
9	225 326	114 356	112 102	2 253	113 223
10	113 223	114 356	113 223	1 132	0

Za předpokladu, že by snížení smluvní sazby bylo pouze na 4%, nová anuita by činila 126 427 a po diskontování na současnou hodnotu pomocí původní EIR by relativní výše rozdílu činila 4,7 %¹². Nedojde tedy k odúčtování, ale k vykázání zisku z modifikace ve výši 30 135 (pozitivní do hospodářského výsledku). Tento zisk / dodatečný diskont se v našem příkladě pro zjednodušení projeví jako zvýšení neamortizovaného poplatku a postupně se amortizuje do úrokového nákladu.

⁸ Kalkulace efektivní úrokové sazby je založena na interpolaci. Pro omezený rozsah výpočtů je možné použít například funkci Hledání řešení v MS Excel, pro rozsáhlejší objemy dat je vhodné použít specializované softwarové řešení.

⁹ Součet smluvního úroku a amortizace dá dohromady úrokový náklad dle efektivního kalendáře (celkový úrokový náklad). Tedy v prvním období smluvní úrok 55 000 a amortizace 7 545 je v součtu efektivní úrokový náklad 62 545. Obdobně smluvní zůstatek jistiny a výše neamortizovaného poplatku dá dohromady zůstatkovou hodnotu finančního závazku. Na konci prvního období tedy smluvní jistina 922 332 ponížena o neamortizovanou část poplatku 42 455.

¹⁰ Rozdíl mezi efektivní hodnotou jistiny před modifikací a současnou hodnotou modifikovaných peněžních toků je 640 575 – 552 157 = 88 418. Relativní změna tedy činí 88 418 / 640 575 = 13,8 %.

¹¹ Neboť nová smluvní sazba odpovídá tržní sazbě, tak i reálná hodnota nového závazku odpovídá nesplacené jistině úvěru na počátku 5. období.

¹² Rozdíl mezi zůstatkovou hodnotou před modifikací a současnou hodnotou modifikovaných peněžních toků je 640 575 – 610 440 = 30 135. Relativní změna tedy činí 30 135 / 640 575 = 4,7 %.

Období	Anuitní splátka	Současná hodnota diskontovaná 6,58 %
5	126 427	118 617
6	126 427	111 290
7	126 427	104 416
8	126 427	97 966
9	126 427	91 914
10	126 427	86 237
Celkem	610 440	
Původní výše závazku		640 575
Rozdíl		30 135
Relativní rozdíl		4,7 %

Smluvní splátkový kalendář

Období	Jistina – počátek období	Anuitní splátka	Splátka jistiny	Splátka úroku	Jistina – konec období
5	662 746	126 427	99 917	26 510	562 829
6	562 829	126 427	103 913	22 513	458 916
7	458 916	126 427	108 070	18 357	350 845
8	350 845	126 427	112 393	14 034	238 453
9	238 453	126 427	116 889	9 538	121 564
10	121 564	126 427	121 564	4 863	0

Splátkový kalendář s využitím EIR 6,58 %

Období	Jistina – počátek období	Anuitní splátka	Splátka jistiny	Splátka úroku	Jistina – konec období
5	610 440 ¹³	126 427	86 237	40 190	524 203
6	524 203	126 427	91 914	34 512	432 289
7	432 289	126 427	97 966	28 461	334 323
8	334 323	126 427	104 416	22 011	229 907
9	229 907	126 427	111 290	15 136	118 617
10	118 617	126 427	118 617	7 809	0

Amortizace zaplaceného poplatku

Období	Poplatek – počátek období	Amortizace	Poplatek – konec období
5	52 305 ¹⁴	13 680	38 626
6	38 626	11 999	26 627
7	26 627	10 104	16 522
8	16 522	7 977	8 545
9	8 545	5 598	2 947
10	2 947	2 947	0

Pokud tedy dojde k odúčtování (relativní změna současné hodnoty nových peněžních toků oproti zůstatkové hodnotě o více než 10 %), je hospodářský výsledek zasažen jednorázově pozitivně nebo negativně ve výši neamortizované části poplatků či nákladů vstupujících do EIR (případně o rozdíl mezi nesplacenou jistinou úvěru starého a reálnou hodnotou úvěru nového). Do budoucna úrokový náklad odpovídá nově napočítané EIR. Když však dojde k nevýznamné modifikaci (relativní změna menší než 10 %), je vykázán jednorázový zisk nebo ztráta a závazek je nadále úročen původní EIR (jednorázový efekt z modifikace se do splatnosti amortizuje s opačným dopadem).

V případě finančních aktiv standard v odstavci 5.4.3 požaduje: „*Jsou-li nově sjednány či jinak modifikovány smluvní peněžní toky finančního aktiva a nově sjednání nebo modifikace nevede k odúčtování finančního aktiva v souladu s tímto standardem, musí účetní jednotka vypočítat novou hrubou účetní hodnotu finančního aktiva a zisk nebo ztrátu z modifikace zaúčtovat do zisku nebo ztráty. (...)*“ V případě finančních aktiv je tedy primárně zachycen zisk nebo ztráta z rozdílu současné hodnoty modifikovaných budoucích peněžních toků diskontovaných původní EIR a aktuální zůstatkové hodnoty závazku. Zda by mělo dojít k odúčtování, je standardně posuzováno v souladu s částí 3.2 standardu, která se věnuje odúčtování finančních aktiv.

Vykazování úrokových výnosů a nákladů

V případě ocenění zůstatkovou hodnotou je u finančních aktiv úrok vykazován v úrokových výnosech a u finančních závazků v úrokových nákladech na bázi EIR¹⁵. Pokud finanční aktivum není ve fázi 3 (stage 3)¹⁶, je EIR aplikována na hrubou účetní hodnotu finančního aktiva dle odstavců 5.4.1 a 5.4.2.

Ocenění reálnou hodnotou do ostatního úplného výsledku (FVTOCI)

V případě dluhových nástrojů je úrok vykazován na bázi EIR do úrokového výnosu. Obdobně jako při ocenění zůstatkovou hodnotou pro aktiva ve fázi 1 a 2 (stage 1 a 2) je EIR aplikována na hrubou zůstatkovou hodnotu finančního aktiva. Změny reálné hodnoty jsou vykazovány v rámci ostatního úplného výsledku

¹³ Zůstatková hodnota odpovídá současné hodnotě nových peněžních toků diskontovaných původní EIR. Tedy současná hodnota nové anuity ve výši 126 427 diskontovaná původní EIR ve výši 6,58 %.

¹⁴ Částka 52 305 odpovídá součtu původní výše neamortizovaného poplatku 22 171 a výše zisku z modifikace 30 135.

¹⁵ S výjimkou situací, kdy je aplikována záporná úroková sazba. Blíže viz podklady k zasedání IFRIC 27. ledna 2015 dostupné z <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2015/january/ifrs-ic/ias-39-financial-instruments/ap4-negative-interest-rates.pdf>

¹⁶ Detail k fázím (stage) je popsán v sekci *Znehodnocení* toho článku.

hospodaření s výjimkou změn plynoucích z očekávané úvěrové ztráty, která je zachycena v zisku nebo ztrátě, a kurzových rozdílů, taktéž zachycených v zisku nebo ztrátě. Jinými slovy změny reálné hodnoty plynoucí z očekávaných úvěrových ztrát mají dopad do zisku a ztráty a všechny ostatní do ostatního úplného výsledku.¹⁷ Po případném prodeji dluhového nástroje dochází k recyklaci, tedy výsledek z prodeje prochází ziskem nebo ztrátou.

Kapitálové nástroje se do této klasifikace dostávají na základě nezvratné volby k prvotnímu zaúčtování dle odstavce 4.1.4. V důsledku toho jedině podíly na zisku v podobě dividendového výnosu lze vykazovat v zisku nebo ztrátě. Všechno ostatní je vykázáno v ostatním úplném výsledku hospodaření a není nikdy recyklováno zpět do zisku nebo ztráty (avšak odstavec B5.7.1 umožňuje přesuny v rámci jednotlivých položek vlastního kapitálu).

Ocenění reálnou hodnotou do zisku nebo ztráty (FVTPL)

Zde jsou veškeré pohyby hodnoty vykázány v zisku nebo ztrátě. Je vhodné zdůraznit, že v případě dluhových finančních aktiv, která vykazují smluvní úrok (například kuponový dluhopis), je i kuponový výnos vykazován jako změna reálné hodnoty¹⁸, pokud si účetní jednotka nezvolí specifickou účetní metodu, nikoliv jako úrok v řádku úrokové výnosy vykazované metodou efektivní úrokové míry¹⁹. Stejně tak není relevantní samostatné účtování očekávaných úvěrových ztrát, jak je tomu u FVTOCI. U kapitálových nástrojů je dividendová výnosy vykázána samostatně v dividendovém výnosu a nejspíše bude doprovázena poklesem reálné hodnoty držené pozice.

Znehodnocení

Oblast znehodnocení finančních instrumentů hraje nejvýznamnější roli v účetnictví finančních institucí, a to především proto, že tento segment čelí úvěrovému riziku, které samo ze své podstaty snižuje („znehodnocuje“) hodnotu finančního aktiva. To však neznamená, že znehodnocení není relevantní i pro ostatní účetní jednotky vykazující dle standardu

IFRS 9. Lze ale očekávat, že významnost znehodnocení u nich bude dramaticky nižší. Při popisu znehodnocení tedy vyjdeme z kontextu finančních institucí, který mechanismus jeho zohlednění nejlépe vystihuje.

Znehodnocení finančních aktiv ve standardu IFRS 9 reflektuje negativní zkušenost s aplikací standardu IAS 39 v průběhu velké finanční krize u finančních institucí. Znehodnocení finančních aktiv se totiž podle IAS 39 vykazovalo až ve chvíli, kdy existovaly objektivní skutečnosti prokazující již nastalé znehodnocení finančního instrumentu ke dni vykázání (IAS 39 odstavec 58). Tento koncept „již vzniklých ztrát“ („incurred losses“) se ukázal jako velmi problematický z toho důvodu, že opravné položky byly tvořeny až ve chvíli, kdy bylo možné tyto objektivní skutečnosti indikující finanční ztrátu identifikovat, například při delikvenci či jiném smluvním porušení, významných finančních problémech dlužníka, poskytnutí úlevy či již nastalém nebo velmi pravděpodobném bankrotu dlužníka (IAS 39 odstavec 59). Absence prospektivního prvku tedy vedla k pozdní a příliš koncentrované tvorbě opravných položek („too little, too late“). Standard IFRS 9 v odstavci 5.5.17 na tuto zkušenost reaguje zavedením požadavku, aby opravné položky byly tvořeny na základě odhadu očekávané úvěrové ztráty reflektující minulé události, současné podmínky a prognózy budoucích ekonomických podmínek. Mechanismus zohlednění vpřed hledících očekávání se velmi zřetelně materializoval v okamžiku vypuknutí pandemie covidu-19, kdy finanční instituce zohlednily významné zhoršení makroekonomického prostředí a s tím i očekávané vyšší kreditní ztráty skrze masivní tvorbu opravných položek.

Fáze

Základním kamenem modelu znehodnocení v IFRS 9 je rozřazení finančních instrumentů do tří základních fází, které odpovídají vývoji úvěrového rizika vyhodnoceného oproti okamžiku prvotního zaúčtování aktiva²⁰.

Do fáze 3 se řadí aktiva, u kterých došlo k úvěrovému znehodnocení (které má zpravidla podobu selhání – „defaultu“). Standard v odstavci B5.5.37 definuje, že

¹⁷ V ilustrativních příkladech ke standardu je toto demonstrováno v příkladu 13.

¹⁸ Z toho mimo jiné plyne, že i počáteční transakční a jiné náklady nebudou vstupovat do ocenění aktiva, ale budou zaúčtovány okamžitě do zisku nebo ztráty, tak jak je zmíněno v odstavci 5.1.1.

¹⁹ U některých bank, které klasifikují svoje dluhové nástroje jako FVTPL, tak můžeme vidět řádky „výnosy podobné úrokovým výnosům“. V našich podmínkách například Česká spořitelna, a.s. (Výroční zpráva za rok 2022, strana 116) nebo Československá obchodní banka, a.s. (Výroční zpráva za rok 2022, strana 114).

²⁰ Zajímavostí je, že termín fáze (Stage) se ve Standardu nevyskytuje a vznikl až v rámci aplikační praxe.

pro účely stanovení rizika má účetní jednotka použít definici, která je „v souladu s definicí používanou pro účely řízení interního úvěrového rizika relevantního finančního nástroje, a pokud je to vhodné, zohlední kvalitativní ukazatele (...)“. Zároveň specifikuje, že „existuje však vyvratitelný předpoklad, že k selhání nedojde později, než když je finanční aktivum 90 dnů po splatnosti, pokud účetní jednotka nemá k dispozici přiměřené a doložitelné informace prokazující, že je vhodnější nastavit pozdější kritérium selhání (...)“²¹.

Finanční instituce podléhající obezřetnostní regulaci čelí v oblasti definice selhání komplikaci v podobě odlišné regulatorní definice selhání²². Ta zachovává hranici 90 dnů, nicméně delikvence je stanovována od okamžiku, kdy byl některý z dlužníkových závazků významně po splatnosti. Kromě klientského pohledu tedy do hry vstupují i hranice významnosti dluhu, což vytváří rozpor s definicí defaultu dle IFRS 9. V praxi většina finančních institucí, především z praktických důvodů, usiluje o sjednocení definic defaultu pro regulatorní a účetní účely a činí tak především na základě vyhodnocení zanedbatelné míry rozdílnosti výstupu obou definic. Kromě již zmiňované hranice 90 dnů po splatnosti definice selhání se předpokládají i další kvalitativní identifikátory indikující nepravděpodobné budoucí splacení závazku.

Pro ostatní účetní jednotky mimo segment finančních institucí, a tedy i mimo dosah obezřetnostní regulace spjaté s definicí selhání, je situace významně jednodušší a zpravidla lze pro identifikaci selhání využít vyvratitelný předpoklad o 90 dnech po splatnosti v kombinaci s dalšími kvalitativními indikátory poukazujícími na významné finanční problémy protistrany.

Do fáze 2 jsou řazena aktiva, u kterých došlo k významnému zvýšení úvěrového rizika od prvotního zaúčtování (Significant Increase in Credit Risk, SICR). K jeho vyhodnocení musí účetní jednotka využít veškeré přiměřené a doložitelné informace, které mohou ovlivnit úvěrové riziko

finančního nástroje (odstavce 5.5.9 až 5.5.11 a B5.5.15 až B5.5.24). Mezi tyto informace se řadí i prospektivní očekávání ohledně vývoje úvěrového rizika do budoucna. Vyhodnocení SICR tedy přímo ovlivňují i očekávání ohledně makroekonomického vývoje. Podobně jako u definice selhání standard definuje v odstavci 5.5.11, že „nehledě na způsob, jakým účetní jednotka posuzuje významná zvýšení úvěrového rizika, existuje vyvratitelný předpoklad, že úvěrové riziko související s finančním aktivem se od prvotního zaúčtování významně zvýšilo, pokud smluvní platby jsou více než 30 dnů po splatnosti“²³. Kromě této hranice ovšem standard počítá i s dodatečnými kvantitativními a kvalitativními kritérii, která mají za cíl včas identifikovat nárůst úvěrového rizika před tím, než dojde ke skutečnému selhání a znehodnocení aktiva (odstavec B5.5.7). V praxi tedy mají účetní jednotky definovat algoritmus vyhodnocení významného zvýšení úvěrového rizika, který bude zohledňovat různé kvalitativní a kvantitativní faktory.

Mezi kvantitativní faktory vyhodnocení nejčastěji patří porovnání výhledu pravděpodobnosti selhání v okamžiku prvotního zaúčtování a v okamžiku vykázání. To se odehrává v rozličných formách, které zpravidla kombinují relativní a absolutní porovnání²⁴. Standard specifikuje, že v případě, že je v okamžiku vykázání výhled pravděpodobnosti selhání dostatečně malý, představuje to opodstatněný důvod, proč expozici do fáze 2 nezařadit i přesto, že mechanismus porovnání výhledů pravděpodobnosti selhání indikuje opak (aktivum s nízkým úvěrovým rizikem)²⁵. Mezi kvalitativní indikátory se pak nejčastěji využívají negativní informace z kreditního registru, zařazení na interní WATCH list či poskytnutí úlevy klientovi²⁶.

Pro finanční instituce je vyhodnocení SICR jednodušší z hlediska možnosti využití statistických metod upravujících interní odhady pravděpodobnosti selhání o vpřed hledící makroekonomická očekávání. Ostatní účetní jednotky pak nejčastěji využívají především nevyvratitelný předpoklad o 30 dnech

²¹ Tento předpoklad je definovaný jako vyvratitelný předpoklad. Je-li účetní jednotka schopna prokázat, že k selhání nedošlo i přes překročení hranice 90 dnů po splatnosti, hranice 90 dnů se nepoužije.

²² Nová definice defaultu implementovaná od 1. ledna 2021 na základě Guidelines on the application of the definition of default under Article 178 of Regulation (EU) No 575/2013.

²³ Tento předpoklad je definovaný jako vyvratitelný předpoklad. Je-li účetní jednotka schopna prokázat, že k selhání nedošlo i přes překročení hranice 30 dnů po splatnosti, hranice 90 dnů se nepoužije.

²⁴ Standard vyžaduje zohlednění relativního porovnání z titulu zohlednění vztahu mezi délkou trvání instrumentu a pravděpodobností selhání (B.5.5.11).

²⁵ Standard v odstavcích B.5.5.22 – B.5.5.24 dále specifikuje kritéria, za kterých je tato výjimka aplikovatelná. Především zdůrazňuje, že nelze zaměňovat nízké kreditní riziko s nízkým rizikem ztráty, kterého lze dosáhnout například pomocí zajištění úvěru.

²⁶ Pouze v případě, že vyhodnocení takové situace nevede přímo k identifikaci selhání a zařazení pohledávky do Fáze 3.

po splatnosti v kombinaci s dostupnými externími ratingy či dalšími interními metodami vyhodnocení včetně kvalitativních indikátorů. Nutno ale poznamenat, že míra sofistikovanosti těchto metod bude přímo úměrná velikosti historické datové základny, kterou účetní jednotka disponuje.

Pohledávky, u kterých nedošlo k zařazení do fáze 3 a 2, jsou zařazeny do fáze 1, která zahrnuje výkonné pohledávky bez významných známek zhoršení kreditní kvality oproti prvotnímu zaúčtování. Do fáze 1 se tedy řadí všechny expozice při prvotním zaúčtování vyjma těch, které jsou v té době již úvěrově znehodnocené (POCI).

Specifickou kategorií pak tvoří pohledávky řazené mezi POC²⁷ (de facto Fáze 4), kam se řadí pohledávky pořízené či vzniklé jako úvěrově znehodnocené. Tyto pohledávky se prvotně vykazují ve své čisté hodnotě a kategorii POCL drží až do svého úplného splacení. Na rozdíl od ostatních fází mají POCL specifický režim výpočtu opravné položky, kdy se opravná položka stanovuje ve výši změny očekávané úvěrové ztráty oproti prvotnímu zaúčtování. V praxi tak může nastat situace, že hodnota opravné položky je kladná, či záporná v závislosti na vývoji úvěrové kvality aktiva.

Standard v oblasti znehodnocení obsahuje především principy, které mají účetní položky následovat. To pak vede k velké míře variability mezi jednotlivými institucemi. Velikost části portfolia zařazené do fáze 2 je toho typickým příkladem. Různé algoritmy vyhodnocení fáze s různými parametry jednoduše generují různé výstupy. Lze tak například sledovat významné rozdíly v proporcích fáze 2 napříč tuzemskými a zahraničními finančními institucemi.

Mechanismus stanovení fáze je pak zcela zásadní pro stanovení výše opravných položek. Pro pohledávky ve fázi 1 se opravná položka stanovuje ve výši 12měsíční očekávané úvěrové ztráty. Pro pohledávky ve fázi 2 a 3 se pak stanovuje ve výši očekávané úvěrové ztráty za celou dobu trvání aktiva.

Očekávaná úvěrová ztráta

Vyčíslení očekávané úvěrové ztráty finančního nástroje pak podle odstavce 5.5.17 probíhá „způsobem, který odráží: a) nezkrácenou a pravděpodobnostně váženou částku, která se určí

vyhodnocením rozsahu možných výsledků; b) časovou hodnotu peněz; c) přiměřené a doložitelné informace, dostupné k datu vykazání bez nepřiměřených nákladů nebo úsilí o minulých událostech, současných podmínkách a prognózách budoucích ekonomických podmínek“.

I v tomto ohledu je standard velmi nekonkrétní ve způsobu, jakým by toto vyčíslení mělo proběhnout. Zcela jasně je ovšem požadováno, aby odhad očekávané kreditní ztráty odrážel budoucí makroekonomický výhled, a to hned skrze několik možných scénářů. Účetní jednotka tak musí definovat několik interních scénářů budoucího vývoje, stanovit jejich pravděpodobnost a následně je promítnout do výše očekávané úvěrové ztráty. Mělo by platit, že pokud se makroekonomický výhled zhoršuje, měl by se zvyšovat i odhad očekávané úvěrové ztráty²⁸. Pokud se naopak pravděpodobnost optimističtějšího výhledu zvyšuje, měl by odhad úvěrových ztrát klesat. Standard opět neuvádí, jakým způsobem by instituce měla vztah mezi výhledem makroekonomického prostředí a očekávané úvěrové ztráty zohledňovat. Odstavec B.5.5.52 ale uvádí, že by účetní jednotka měla vycházet z historické zkušenosti a citlivosti úvěrové ztráty na makroekonomické prostředí. Očekává se tedy, že jednotka bude využívat systému statistických modelů, které budou modifikovat jednotlivé rizikové parametry relevantní pro výpočet očekávané úvěrové ztráty podle prospektivního makroekonomického výhledu, který bude odrážet vícero scénářů možného vývoje.

²⁷ Purchased or Originated as Credit Impaired; Nakoupená nebo vzniklá úvěrově znehodnocená finanční aktiva.

²⁸ V praxi mohou nastávat situace, kdy tento vztah neplatí. Například v případě proticyklických odvětví může být korelace zcela opačná.

Z perspektivy aktuálního makroekonomického prostředí je nicméně zřejmá hlavní slabina tohoto přístupu. Pandemie covidu-19 či prostředí vysokých úrokových sazeb zcela jistě představují podmínky, k nimž, alespoň v českém kontextu, neexistuje historická zkušenost. Existuje tedy odůvodněná obava, že statistické modely odrážející poslední hospodářský cyklus nebudou odhadovat očekávanou úvěrovou ztrátu přesně. Z tohoto důvodu začaly finanční instituce v posledních letech více a více uplatňovat tzv. management overlay, tedy expertní úpravy hladiny očekávané úvěrové ztráty. Jejich existence vychází přímo z definice očekávané úvěrové ztráty podle odstavce 5.5.17 jakožto způsobu, jak v odhadu reflektovat všechny přiměřené a doložitelné informace spojené s budoucím vývojem, v tomto případě dodatečné informace nad rámec standardního modelu.

V praxi pak účetní jednotka musí:

- » stanovit důvody pro užití overlay;
- » podmínky, za kterých bude dočasně upravovat hladinu očekávané úvěrové ztráty odvozené

od standardního výpočtového mechanismu účetní jednotky;

- » stanovit metodologii pro určení jeho výše.

Důležitou součástí je pak transparentní rámec řízení, jehož cílem je stanovit jasná pravidla tak, aby bylo omezené riziko arbitrárního manažerského zásahu ovlivňujícího hospodářský výsledek. V neposlední řadě je vyžadováno, aby účetní jednotka v rámci přílohy k účetní závěrce informovala o existenci overlay a způsobu stanovení jeho výše.

I přesto, že je overlay pouze dočasnou úpravou hladiny očekávané úvěrové ztráty, dynamičnost a nepředvídatelnost posledních let vedou k situaci, kdy finanční instituce s management overlay operují i více let po sobě.

Podobně jako v případě algoritmu určení fáze jsou statistické možnosti účetní jednotky modelovat očekávanou úvěrovou ztrátu přímo odvozeny od velikosti datové základny a rozsahu historické zkušenosti. To samo o sobě by nemělo být důvodem, proč by účetní jednotka měla rezignovat na mechanismus zohlednění prospektivních očekávání v odhadu očekávané kreditní ztráty. Účetní jednotky mimo segment finančních institucí zpravidla čelí významně nižším očekávaným úvěrovým ztrátám, často na hranici významnosti. Zpravidla to bývají tři oblasti. První je spojena s problematikou finančních aktiv ve formě vkladů u bank, kdy vzhledem k robustnosti českého bankovního sektoru lze tvrdit, že očekávaná úvěrová ztráta spojená s vklady účetní jednotky na běžných účtech u tuzemských bank je marginální. Druhá je spojena s pohledávkami z obchodního styku, kdy standard v odstavci 5.5.15 dovoluje pracovat již od počátku s očekávanou úvěrovou ztrátou za celou dobu trvání aktiva, což se v praxi projevuje použitím „provision matrix“, tedy procentuální výše opravné položky v závislosti na dnech po splatnosti.²⁹ Poslední oblastí jsou půjčky mezi propojenými společnostmi („intercompany půjčky“), kde by z pohledu individuální účetní závěrky měla být očekávaná úvěrová ztráta zachycena. V určitých situacích však tato ztráta může být nulová či velmi blízká nule, pokud lze doložit, že i očekávaná kreditní ztráta se blíží nule.³⁰

²⁹ Tento přístup je standardem přímo zmiňován v odstavci B.5.5.35. Je vhodné připomenout, že jistá výše opravné položky musí být stanovena i pro pohledávky do splatnosti.

³⁰ Zpravidla se jedná o situace, kdy lze doložit, že kreditní ztráta způsobená selháním („Loss Given Default“) je nulová či velmi blízká nule. Například situace, kdy lze dlužný závazek dceřiné společností umořit skrze prodej jejích aktiv.

Konsolidovat či nekonsolidovat aneb úprava investičních jednotek v IFRS

Ing. Libor Vašek, Ph.D.

je absolvent VŠE v Praze, Fakulty financí a účetnictví, na níž nadále působí jako odborný asistent na katedře finančního účetnictví a auditingu. Je účetním expertem certifikace účetní profese, členem Komory certifikovaných účetních a v letech 2013 až 2021 byl jejím předsedou. Věnuje se lektorské a poradenské činnosti v oblasti Mezinárodních standardů účetního výkaznictví (IFRS) a konsolidací účetních závěrek. Je členem kontrolního výboru Rady pro veřejný dohled nad auditem, členem Legislativní rady malých a středních podniků při AMSP ČR. Je autorem podcastu Pro(f) účetní.

Úprava povinnosti a procesu sestavení konsolidované účetní závěrky je v rámci IFRS obsažena v IFRS 10 *Konsolidovaná účetní závěrka*, přičemž obecně platné pravidlo vede k povinnosti sestavení konsolidované účetní závěrky takovou účetní jednotkou, která ovládá jinou účetní jednotku. Konkrétně odst. 5 IFRS 10 požaduje, aby investor bez ohledu na charakter jeho účasti v jiné jednotce určil, zdali je mateřskou jednotkou, a to posouzením, zdali tuto jinou jednotku ovládá (*to control the investee*).¹ Následný odst. 19 požaduje, aby mateřská jednotka sestavila konsolidovanou účetní závěrku za použití jednotných účetních pravidel použitých na obdobné transakce a události.

Koncepční východiska přístupu ke konsolidaci v IFRS

Podstata konsolidace a sestavení konsolidované účetní závěrky vychází z existence ovládnání (*control*),

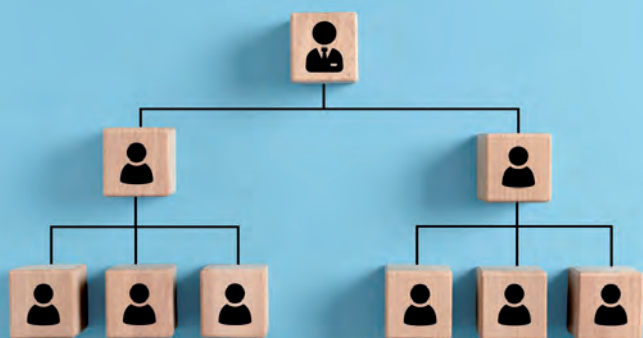
které je v IFRS 10 (definice v dodatku A) vymezeno takto: „*investor ovládá svoji investici, pokud je vystaven variabilním výnosům nebo na ně má nárok na základě své angažovanosti a může tyto výnosy prostřednictvím své moci ovlivňovat.*“ Vymezení ovládnání tak nevychází čistě z existence vlastnických podílů a není nutně vázáno na držbu obchodního podílu v jiné jednotce. Každá účetní jednotka, která sestavuje účetní závěrku v souladu s IFRS, si proto musí uvědomit, že se jí IFRS 10 týká, a to minimálně v rozsahu určení, zdali je, či není mateřskou jednotkou, zdali ovládá jinou jednotku a zda jí vzniká povinnost sestavení konsolidované účetní závěrky.² V obdobném duchu by k použití IFRS 10 měli přistupovat auditoři při ověřování účetní závěrky sestavené v souladu s IFRS, tj. měli by dostatečně analyzovat postavení účetní jednotky a její angažovanost v jiných jednotkách a posoudit, zdali např. zkratkovitě nevypouští z úvahy použití IFRS 10, protože nedrží žádný nad 50% obchodní podíl.

Doplňme ještě, že IFRS 10 neobsahuje žádné osvobození z konsolidace a povinností je a priori konsolidovat každou dceřinou jednotku. Účetní jednotka, která se klasifikuje jako mateřská jednotka, nemusí konsolidovat dceřinou jednotku, pouze pokud takovou angažovanost vyhodnotí jako nemateriální (tj. uváží IAS 8 *Účetní pravidla, změny v účetních odhadech a chyby* odst. 8, v němž

¹ Tomu odpovídá i samotná definice *mateřské jednotky (parent)* obsažená v IFRS 10, dle níž je mateřskou jednotkou taková jednotka, která ovládá jednu či více jiných jednotek (viz dodatek A IFRS 10).

² Obdobně o tom píše ve svém příspěvku David Procházka v části *Identifikace účetní jednotky*.

je uvedeno, že účetní jednotka nemusí použít pravidla IFRS, pokud jejich dopad je nemateriální). Vyhodnocení, zdali angažovanost je, či není materiální, je do jisté míry subjektivní, neboť podstata spočívá v tom, zdali (ne)použití konsolidačních postupů může ovlivnit ekonomická rozhodování uživatelů dané účetní závěrky. Vyloučit z konsolidace nelze ani dceřiné jednotky držené k prodeji, které musí mateřská jednotka zahrnout do konsolidované účetní závěrky s uvážením účetních pravidel obsažených v IFRS 5 *Dlouhodobá aktiva držena k prodeji a ukončované činnosti*, a to včetně těch dceřiných jednotek, které byly pořízeny za účelem prodeje v blízké době (u těchto jednotek na ocenění dle IFRS 5 odkazuje již IFRS 3 *Podnikové kombinace* v odst. 31).

V kontextu takto nastavené koncepce vymezení vykazující jednotky nemá mateřská jednotka povinnost vyplývající přímo z úpravy IFRS sestavovat a zveřejňovat svoji nekonsolidovanou (samostatnou) účetní závěrku v souladu s IFRS. Pokud takové účetní jednotce povinnost vzniká, je to dáno jiným legislativním či regulačním požadavkem (např. § 19A zákona o účetnictví) a pro tyto situace IFRS poskytuje účetní pravidla týkající se ocenění majetkových účastí a souvisejícího zveřejnění, konkrétně v IAS 27 *Samostatná účetní závěrka*.³ Proto též účetní závěrka označená jako nekonsolidovaná, samostatná, individuální apod. (*separate*) je účetní závěrkou mateřské jednotky – investora, která je sestavována současně vedle konsolidované účetní závěrky (a často bývá i součástí konsolidované výroční zprávy) (IAS 27 odst. 4). Pro úplnost ještě doplníme, že mateřská jednotka nemusí sestavovat konsolidovanou účetní závěrku, je-li ona a všechny její dceřiné jednotky zahrnuty do konsolidované účetní závěrky na vyšší úrovni a není současně emitentem veřejně obchodovaných cenných papírů nebo v procesu přípravy takové emise (IFRS 10

odst. 4[a]), což je zveřejněno v její nekonsolidované účetní závěrce jako oprávněné osvobození. Toto ustanovení IFRS však nemusí být účinné vždy, neboť nemusí být v souladu s úpravou povinnosti, resp. osvobození z povinnosti sestavit konsolidovanou účetní závěrku zakotvenou v národní legislativě. Pokud právní rámec konkrétní země nespecifikuje podmínky pro osvobození a mateřská jednotka používá IFRS, postupuje dle IFRS 10 odst. 4(a). Pokud však právní rámec stanoví konkrétní podmínky, tak jako pro české účetní jednotky zákon o účetnictví v § 22aa, musí být osvobození od sestavení konsolidované účetní závěrky opřeno o ně, nikoliv o IFRS 10 odst. 4(a).

Ilustrační příklad: České účetní jednotce v postavení mateřské jednotky střední skupiny účetních jednotek vznikne povinnost sestavení konsolidované účetní závěrky, přičemž pro její sestavení se rozhodne použití IFRS (§ 23a odst. 2 zákona o účetnictví). Ačkoliv je mateřská entita a všechny její dceřiné jednotky zahrnuty do konsolidované účetní závěrky na vyšší úrovni, nemohou uplatit ustanovení IFRS 10 odst. 4(a), protože vyšší konsolidující jednotka se neřídí právem EU (není splněna podmínka v § 22aa).

Pokud účetní jednotka správně vyhodnotí, že nemá žádnou dceřinou, spoluovládanou ani přidruženou jednotku, tj. netýkají se jí účetní postupy dle IFRS 10 a IAS 28, sestavuje z hlediska terminologie pouze účetní závěrku, nikoliv konsolidovanou ani samostatnou účetní závěrku (IAS 27 odst. 5).

Investiční jednotka a s ní související ustanovení o zákazu konsolidace

Nad rámec již popsaných východisek úpravy sestavení konsolidované účetní závěrky dle IFRS byla v prosinci 2014 vydána novela IFRS 10, která zakazuje za určitých podmínek mateřské jednotce konsolidovat své dceřiné jednotky. Úprava je v účinnosti od 1. ledna 2016 a měla dopad na řadu účetních závěrek, v prostředí ČR zejména pak na účetní závěrky účetních jednotek v postavení investičních fondů, podfondů apod. Ze zveřejněných a auditovaných účetních závěrek je však leckdy patrné, že uchopení této specifické úpravy a její použití konkrétní účetní jednotkou není vždy plně korektní, případně je nedostatečné a neúplné,

³ IAS 27 odst. 2: Standard se použije pro zachycení investic v dceřiných jednotkách, spoluovládaných jednotkách a přidružených jednotkách, pokud se účetní jednotka rozhodne nebo je povinna dle lokálních nařízení sestavit a zveřejnit samostatnou účetní závěrku.

a v důsledku budí otázky na straně uživatelů, kteří z účetní závěrky čerpají informace pro svá ekonomická rozhodování. Konsekvence vznikají i na straně regulátora kapitálového trhu.⁴

Úprava investiční jednotky (*investment entity*) je obsažena v IFRS 10 a týká se výhradně účetních jednotek, které jsou v postavení mateřských jednotek. V určité chronologii postupů musí účetní jednotka nejdříve vyhodnotit, zdali je mateřskou jednotkou dle IFRS 10, tj. uplatňuje ovládnání jiné entity, vymezit tzv. skupinu a poté v dalším navazujícím kroku činí analýzu, zdali je investiční jednotkou, s čímž je spojen zákaz konsolidace „investičních“ dceřiných jednotek. Bohužel v praxi lze narazit i na účetní závěrku, v níž je nevhodně uvedeno, že účetní jednotka je investiční jednotkou dle IFRS, ačkoliv nevykazuje žádný obchodní podíl či jinou formu angažovanosti v jiné jednotce (ale např. pouze investiční nemovitosti).⁵

Dle IFRS 10 odst. 27 mateřská účetní jednotka, která:

- » získává prostředky od jednoho nebo více investorů za účelem jejich investování ve prospěch těchto investorů;
- » je zavázána svým investorům, že její obchodní činností je investování prostředků výhradně za účelem kapitálového zhodnocení, investičních výnosů nebo obojího;
- » oceňuje a vyhodnocuje výkonnost většiny svých investic na základě vývoje jejich reálné hodnoty;

naplňuje definici tzv. investiční jednotky (dodatek A IFRS 10), přičemž tato mateřská jednotka nesmí konsolidovat své dceřiné jednotky (IFRS 10 odst. 31) a při získání ovládnání v těchto dceřiných jednotkách není postupováno dle IFRS 3. Zároveň IFRS 10 v odst. 31 zavádí povinnost oceňovat účasti v těchto dceřiných jednotkách reálnou hodnotou s přeceněním do výsledku hospodaření, tj. nelze použít jakýkoliv jiný model oceňování. Zároveň ocenění těchto účastí nevychází z IFRS 9 *Finanční nástroje: účtování a oceňování*, ani z IAS 27, ale přímo z IFRS 10.

Tento zákaz však není plošný a neznamená a priori, že účetní jednotka nekonsoliduje žádnou dceřinou

jednotku. Mateřská jednotka, která se klasifikuje jako investiční jednotka, musí své dceřiné jednotky vyloučené z konsolidace vyhodnotit také jako investiční jednotky. Pokud však dceřiná jednotka není sama o sobě investiční jednotkou a jejím hlavním účelem je poskytování služeb, které se vztahují k investiční činnosti investiční jednotky (IFRS 10.32), musí takovou dceřinou jednotku zkonsolidovat.

Ilustrační příklad: Účetní jednotka – fond – investuje do nemovitostí skrz nemovitostní společnosti. Fond získává emisí investičních nástrojů peněžní prostředky, díky nimž nabývá obchodní podíly v dceřiných jednotkách, v nichž jsou umístěny investice do nemovitostí. Zároveň fond drží obchodní podíl v dceřiné jednotce, která poskytuje služby související se správou a administrativou nemovitostí.

V souladu s IFRS je fond vyhodnocen jako mateřská jednotka (IFRS 10 odst. 5) a v dalším kroku je klasifikován jako investiční jednotka (IFRS 10 odst. 27), přičemž zákaz konsolidace se týká pouze investičních dceřiných jednotek (těch, v nichž jsou umístěny investice do nemovitostí), a nikoliv servisní dceřiné jednotky (která poskytuje správu a administrativu nemovitostí).

Fond tak sestavuje konsolidovanou účetní závěrku, do níž zahrne sebe s obchodními podíly v investičních dceřiných jednotkách a svoji servisní dceřinou jednotku.

Je-li mateřská jednotka v postavení investiční jednotky a má pouze investiční dceřiné jednotky, pak žádnou z nich nekonsoliduje, a naopak dle IFRS 10 odst. 31 má povinnost oceňovat držené účasti jejich reálnou hodnotou s přeceněním uznaným ve výsledku hospodaření, a v důsledku sestavuje nekonsolidovanou účetní závěrku jako svoji jedinou účetní závěrku (IAS 27 odst. 8A). Tento fakt má být dle IAS 27 odst. 16A zveřejněn v příloze, aby bylo jednoznačně vyloučeno, že se mateřské jednotky v postavení investiční jednotky netýká sestavení též konsolidované účetní závěrky.

Účetní jednotky, které jsou v postavení investičních jednotek, a jejich auditoři, jenž ověřují sestavené účetní závěrky, tak musí být obezřetní, zdali účetní jednotka

⁴ Česká národní banka v postavení regulátora tuzemských emitentů cenných papírů tuto oblast pravidelně analyzuje a též každoročně zmiňuje v dokumentu „Výroční finanční zpráva emitenta kótovaných cenných papírů za rok ...“. Ve zprávě pro rok 2023 je tato oblast zmiňována v části 6.2, kde je uvedeno např. „Dle šetření České národní banky obvykle není v účetních závěrkách subjektů, které výjimky dle IFRS 10 odst. 27 využívají, dostatečným způsobem ospravedlněno a analyzováno její použití. ... Dle zjištění České národní banky emitenti při aplikaci této výjimky často důkladně nezanalyzují všechny relevantní skutečnosti, nevyhodnotí, zda skutečně mohou tuto výjimku uplatnit a neuveřejňují své zásadní úsudky v této záležitosti v komentáři k účetní závěrce.“

⁵ Tyto odkazy na praxi zmiňují z vlastní zkušenosti s použitím úpravy účetními jednotkami od roku 2016, přičemž stav se postupně zlepšuje a nedokonalosti se napravují.

sama naplňuje podmínky investiční jednotky, ale též zdali všechny dceřiné jednotky naplňují podmínky pro vyloučení z konsolidace, přičemž jejich postavení se může z roku na rok měnit.

Analyza vymezení investiční jednotky

V souladu s IFRS 10 musí mateřská jednotka analyzovat následující tři elementární charakteristiky definice investiční jednotky (IFRS 10 odst. 27):

1) Investiční jednotka získává finanční prostředky od jednoho nebo více investorů za účelem jejich investování ve prospěch těchto investorů, tj. poskytovat investiční služby (IFRS 10 odst. 27[a])

Ačkoliv to požadavek výslovně neuvádí, typickou charakteristikou a určitým předpokladem investiční jednotky je existence většího počtu nespřízněných investorů (IFRS 10 odst. B85Q). Pokud má investiční jednotka pouze jednoho investora, měl by to být důsledek přechodného období, např. po vystoupení jiných investorů nebo na počátku existence investiční jednotky, případně jde o institucionálního investora, který v investiční aktivitě zastupuje více jiných individuálních investorů (IFRS 10 odst. B85S). Pokud má jednotka více spřízněných investorů, snižuje to pravděpodobnost, že smyslem držby je kapitálové zhodnocení, resp. investiční výnos (viz další podmínka 2).

Ilustrační příklad: Fond má dlouhodobě více investorů, avšak zásadní objem emitovaných investiční nástrojů drží ovládající osoby, resp. jim spřízněné osoby, a zastoupení nespřízněných investorů je minimální. Je-li současně takové uspořádání investorů dlouhodobější stav, je na místě diskutovat, zdali dochází k naplnění první (očekávané, typické) charakteristiky investiční jednotky.

Pro vyhodnocení, zdali osoba či subjekt v postavení investora je spřízněný (related), je třeba uvážit definici spřízněné strany v IAS 24 Zveřejnění spřízněných stran.

Uvedené je třeba brát jako podnět k analýze, vyhodnocení a adekvátní dokumentaci (obdobně jako dále diskutované charakteristiky), neboť spřízněnost a malý počet investorů a priori nevylučuje klasifikaci, ale měl by to být stav spíše ojedinělý, přechodný a pokud nastává, účetní jednotka musí naplnit požadavky na zveřejnění obsažené v IFRS 12 *Zveřejnění účastí v jiných jednotkách* odst. 9A a poskytnout argumentaci, proč se staví do pozice investiční jednotky, ačkoliv není naplněna typická charakteristika. S tím souvisí i požadavek IAS 1 *Sestavení a zveřejnění účetní závěrky* odst. 122 na zveřejnění zásadních úsudků, které vedení účetní jednotky učinilo v souvislosti s použitím účetních pravidel.⁶

Dalším předpokladem a očekáváním IFRS 10 je působnost investiční jednotky jako samostatné právní entity, přičemž investoři mají vlastnický podíl

⁶ Dostatečné nenaplnění požadavku IAS 1 odst. 122 zmiňuje i ČNB ve svých zjištěních z oblasti dohledu nad aplikací IAS/IFRS.

na vlastním kapitálu takové jednotky, tj. proporční podíl na čistých aktivech takové jednotky. Pokud je podstatný vlastnický podíl ve formě dluhu, tj. účetní jednotka emituje investiční nástroje, které nenaplnují definici vlastního kapitálu, může být klasifikována jako investiční jednotka, pokud jsou investoři vystaveni variabilní návratnosti ze změn reálné hodnoty čistých aktiv jednotky (IFRS 10 odst. B85W).

Ilustrační příklad: Příkladem účetní jednotky v rozsahu této charakteristiky jsou investiční fond jako akciová společnost s proměnným základním kapitálem a podílový fond, jenž emitují investiční nástroje (např. investiční akcie nebo podílové listy), které jsou svými charakteristikami dle IAS 32 finančním dluhem (s investičními nástroji je spojena povinnost účetní jednotky je od investorů odkoupit) a jejichž hodnota je odvozena od reálné hodnoty čistých aktiv účetní jednotky. Je-li toto naplněno, účetní jednotka naplňuje typickou charakteristiku investiční jednotky.

2) Investiční jednotka je zavázána svým investorům, že její obchodní činností je investování prostředků výhradně za účelem kapitálového zhodnocení, investičních výnosů nebo obojího (IFRS 10 odst. 27[b])

Finanční prostředky od investorů mohou být získávány skrz různé (emitované) majetkové či dluhové nástroje, přičemž investiční jednotka je povinna získané prostředky investovat s cílem zajistit investorům kapitálové zhodnocení (růst tržní ceny akcie) a/nebo investiční výnos (dividenda, úrok), přičemž platí předpoklad uvedený v předcházejícím bodu ohledně vystavení investora variabilní návratnosti ze změn reálné hodnoty čistých aktiv investiční jednotky. Tento záměr musí vyplývat z dokumentů, jako je statut či stanovy investiční jednotky, nebo z prospektu emitovaného cenného papíru apod.

IFRS 10 zdůrazňuje nejen formální stránku věci, jako je existence podkladových dokumentů, ale též obsahovou stránku věci, kterou je způsob prezentace investiční jednotky a jejích aktivit vůči vnějšímu okolí a potenciálním investorům, zdali např. svoji obchodní činnost prezentuje jako zajištění střednědobých investic za účelem kapitálového zhodnocení (*medium-term investment for capital appreciation*; IFRS 10 odst. B85B).

Nutnou podmínkou naplnění této požadované charakteristiky je existence tzv. výstupních strategií (*exit strategies*; IFRS 10 odst. B85F). IFRS 10 zdůrazňuje, že investiční plán a držba investice na určité časové období odlišuje zřetelně investiční jednotku od ostatních entit. Investiční jednotka je tak nucena zdokumentovat výstupní strategii svých investic, tj. jak plánuje zrealizovat kapitálové zhodnocení podstatné většiny svých investic v majetkových účastech, případně nefinančních aktivech nebo i dluhových nástrojích, které mají charakter perpetuit. IFRS 10 nepožaduje zpracovat výstupní strategie pro jednotlivé investice, ale lze je shrnout dle stanovených a užívaných portfolií investic. Výstup pouze za situace ohrožení investic se nepovažuje za výstupní strategii. Naopak za legitimní výstup je považován např. prodej obchodního podílu, prodej aktiv s případnou následnou likvidací entity, převod obchodního podílu na investory apod. IFRS 10 se přímo zmiňuje o nemovitostních investicích, u nichž uvádí jako příklad výstupní strategie prodej nemovitosti (IFRS 10 odst. B85G).⁷

Ilustrační příklad: Investiční jednotka – fond – ve svém statutu uvádí za investiční cíle zhodnocení prostředků vložených investory skrz investice do účastí tak, aby dosáhli ve střednědobém až dlouhodobém horizontu odpovídající zhodnocení investovaných prostředků.

Z porovnání úpravy statutu, v němž je uváděn střednědobý až dlouhodobý horizont, s požadavkem či očekáváním IFRS 10 (zhodnocení ve střednědobém časovém horizontu) vyplývá určitý nesoulad, který je řešitelný přes vhodně nastavené výstupní strategie a s tím související relevantní argumentaci a dokumentaci. Investiční jednotka – fond – by neměl být orientován na zhodnocení prostředků v dlouhodobém horizontu, tj. přinášet investorům stabilní výnos řadu let, ale naopak u realizovaných investic nastavit výstupní strategii ve střednědobém horizontu a v základních parametrech ji zdokumentovat. V opačném případě je diskutabilní její určení za investiční jednotku, použití ustanovení o zákazu konsolidace a dostává se do zjištění regulátora při jeho dohledu.

V souvislosti s naplněním druhé typické charakteristiky je třeba ještě důsledně analyzovat charakter a rozsah transakcí investiční jednotky, resp. jejího konsolidačního celku se spřízněnými stranami. Investiční jednotka musí investovat

⁷ Exit strategii zmiňuje i ČNB ve svých zjištěních z oblasti dohledu nad aplikací IAS/IFRS, k níž zmiňuje, že „V praxi lze postrádat zejména adekvátní zdokumentování a analýzu tzv. exit strategie v souladu s IFRS 10.“ Část 6.2 dokumentu *Výroční finanční zpráva emitenta kótovaných cenných papírů za rok 2023*.

finanční prostředky investorů výhradně za účelem kapitálového zhodnocení a/nebo investičního příjmu. Pokud dotčená entita nebo jiná entita spadající do stejné skupiny (tj. mající stejnou ovládající osobu) získává nebo je jejím cílem získat jiný prospěch z realizovaných investic, který není dostupný ostatním nespřízněným subjektům, dochází k narušení požadované podmínky a dotčená entita není investiční jednotkou. Uvažovanými dalšími benefity mohou být (IFRS 10 odst. B85I):

- » pořízení, využití, případně směna aktiv držených investic, např. spřízněný subjekt má opci na nákup aktiv;
- » opce na odkup obchodního podílu v držení spřízněného subjektu;
- » transakce mezi entitou, jinou entitou stejné skupiny a investicí, pokud podmínky transakce jsou nedostupné nespřízněným subjektům, nejsou v reálné hodnotě a představují podstatnou část obchodní aktivity investice aj.

3) Investiční jednotka oceňuje většinu svých investic a vyhodnocuje jejich výkonnost na bázi reálné hodnoty (IFRS 10 odst. 27[c])

Zavedení úpravy investičních jednotek skrz novelu IFRS 10 reagovalo do jisté míry na koncepční požadavky na užitečnost finančních informací, které jsou skrz účetní závěrky poskytovány uživatelům. Pokud mají být informace relevantní pro investorská rozhodování a mají být věrným zobrazením finanční situace a výkonnosti účetní jednotky v rozsahu definice investiční jednotky, pak oceňování a vyhodnocování výkonnosti investic na bázi reálné hodnoty je základním elementem vymezení investiční jednotky (IFRS 10 odst. B85K). Proto i jednoznačně formulovaný zákaz konsolidace.

U investiční jednotky je tak očekáváno, že:

- » poskytuje investorům informace o reálných hodnotách a oceňuje své investice reálnou hodnotou v účetních výkazech, kdykoliv je reálná hodnota požadována nebo povolena, např. investice do nemovitostí jsou oceňovány reálnou hodnotou s přeceněním do výsledku hospodaření dle IAS 40 (ačkoliv standard umožňuje i bázi pořizovacích nákladů), účasti s podstatným vlivem nebo spoluovládáním jsou oceňovány reálnou hodnotou s přeceněním do výsledku hospodaření dle IFRS 9, jak umožňuje výjimka v IAS 28 odst. 18 (ačkoliv primárním přístupem ocenění těchto účastí je ekvivalenční metoda), resp. finanční aktiva jsou oceňovány reálnou hodnotou v rozsahu požadavků IFRS 9, a
- » reportuje pravidelně informace o reálných hodnotách klíčovému vedení, které informace používá jako primární atribut k vyhodnocování výkonnosti investic a k činění investičních rozhodnutí.

Ačkoliv je oceňování reálnou hodnotou základním elementem definice investiční jednotky, musí tak být činěno v souladu s požadavky IFRS, a to u těch aktiv či dluhů, u nichž je ocenění reálnou hodnotou a priori požadováno nebo povoleno (IFRS 10 odst. B85K[a]). Nelze tedy oceňování reálnou hodnotou vnímat jako plošnou bázi ocenění všech aktiv a závazků.

V české praxi u účetních jednotek, které spadají do rozsahu zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, (ZISIF) a které se klasifikují jako investiční jednotky, leckdy dochází ke zkratkovitému oceňování všech aktiv a dluhů reálnou hodnotou, protože tak ZISIF v § 196 požaduje. Zapomíná se na relevantní vyhodnocení, zdali je takový přístup oprávněný v souladu s IFRS, přestože je v účetní

závěre uvedeno, že je sestavena dle IFRS. Účetní jednotka, potažmo i auditor by si měl/a v prvé řadě uvědomit, že prezentuje, resp. ověřuje účetní závěrku sestavenou dle IFRS, přičemž účetní závěrka sestavená v souladu s IFRS musí být v souladu se všemi požadavky IFRS, a toto explicitní a jednoznačné prohlášení se uvádí v příloze (IAS 1 odst. 16). Teprve v dalším kroku by měla účetní jednotka případně dotáhnou nesoulad s požadavky ZISIF, a to např. dodatečným zveřejněním v příloze jako ukazatel nedefinovaný IFRS. Příkladem je ukazatel čistých aktiv (NAV) na jednu investiční akcii nebo podílový list, který účetní jednotky v rozsahu ZISIF reportují. Jedná se o tzv. alternativní výkonnostní ukazatel, tj. ukazatel, který není definován v rámci IFRS.⁸ Těmto ukazatelům je věnována samostatná část 3 v dokumentu *Výroční finanční zpráva emitenta kótovaných cenných papírů za rok 2023* a dotčené účetní jednotky by měly tyto pokyny uvážit a zohlednit při sestavování svých výročních zpráv, resp. účetních závěrek, aby nedošlo k narušení východiska, že účetní závěrka je sestavena dle IFRS.⁹

Závěr

Shrnu-li podstatu úpravy investičních jednotek v IFRS, která byla v příspěvku rozebrána, pak:

- » všechny účetní jednotky musí vyhodnocovat, zdali (ne)jsou mateřskou jednotkou v rozsahu IFRS 10 a zdali (ne)ovládají některou jinou jednotku, neboť koncepčním východiskem IFRS je poskytování účetních informací na konsolidovaném základě;
- » všechny mateřské jednotky musí vyhodnocovat, zdali (ne)jsou investiční jednotkou dle IFRS 10, neboť tyto jednotky mají zákaz konsolidace „investičních“ dceřiných jednotek;
- » mateřské jednotky, které se klasifikují jako investiční jednotky, musí analyzovat všechny své dceřiné

jednotky, zdali naplňují charakteristiku investičních jednotek, neboť u nich se aplikuje zákaz konsolidace, a oddělit je od případných servisních dceřiných jednotek, které musí být konsolidovány vždy;

- » účetní jednotka, která se klasifikuje jako investiční jednotka, musí důsledně analyzovat typické charakteristiky a zdokumentovat své rozhodnutí o své klasifikaci a poskytnout o tomto úsudku a rozhodnutí informace v účetní závěrce (v příloze);
- » investiční jednotka oceňuje povinně své účasti v dceřiných jednotkách reálnou hodnotou s přeceněním do výsledku hospodaření, neboť jsou tímto přístupem zajištěny užitečnější informace pro ekonomická rozhodování uživatelů;
- » investiční jednotka oceňuje na bázi reálné hodnoty všechny položky aktiv a závazků, u nichž je takové ocenění požadováno nebo povoleno v souladu s IFRS;
- » investiční jednotka neopomine zveřejnit informace, které vyplývají z požadavků IFRS 12 odst. 19A–19G.

Uvědomme si, že úprava investičních jednotek v IFRS má svůj smysl a má zajistit prezentaci informací, které odpovídají východiskům koncepčního rámce. Její použití vyžaduje důslednou klasifikační analýzu (ať již samotné účetní jednotky, tak i vykazovaných položek), citlivý přístup k oceňování, robustní dokumentaci a adekvátní zveřejnění, a to zejména tam, kde typické charakteristiky nejsou jednoznačně naplněny. Bohužel v praxi se od roku 2016 objevují případy, kdy z účetních závěrek lze vyčíst jistou lehkovážnost účetních jednotek při aplikaci těchto pravidel, leckdy i nevhodnost jejich použití a často nedostatečnost ve zveřejnění (což potvrzují zjištění ČNB jakožto regulátora při dohledu). Pokud si všechny aspekty úpravy neuvědomují účetní jednotky, měli by si je jednoznačně uvědomit auditoři, kteří účetní závěrky ověřují.

⁸ Alternativním výkonnostním ukazatelem není zisk na akcii (EPS), který je vymezen s jasnými požadavky v IAS 33 *Zisk na akcii* a je plnohodnotnou součástí účetního výkaznictví na bázi IFRS.

⁹ Ze zkušenosti v české praxi: u některých nemovitostních fondů se objevovala či stále objevují aktiva klasifikována jako zásoby, přičemž IAS 2 *Zásoby* položky zásob neumožňuje oceňovat reálnou hodnotou. I přesto se objevovaly zauditované účetní závěrky, u nichž docházelo k přecenění zásob na reálnou hodnotu, aby byl naplněn požadavek ZISIF, ačkoliv tím byl porušen požadavek IFRS. Někdy bylo jako opora použito ustanovení IAS 2 odst. 3 (b), které však odkazuje na obchodníky s komoditami, nikoliv investiční jednotky, a které požaduje ocenění reálnou hodnotou sníženou o náklady na prodej, nikoliv jen reálnou hodnotou. Prezentace zásob u investičních jednotek podněcuje však i k jiné otázce, nikoliv jen k tomu, zdali jsou správně použita pravidla pro ocenění. Zásoby jsou aktiva, která jsou určena k prodeji, v procesu výroby/výstavby nebo jsou materiálem/dodávkami pro tyto účely, a to v rámci hlavní výdělečné činnosti účetní jednotky (IAS 2 odst. 6). Klasifikace zásob je tak odvozena od podstaty hlavní činnosti účetní jednotky, a pokud se účetní jednotka klasifikuje jako investiční jednotka s charakteristikami rozebranými v příspěvku, vzniká zde klasifikační otázka, zdali oprávněně ve svých aktivech prezentuje zásoby a zdali taková prezentace je v souladu s IFRS. Resp. opačný pohled, pokud prezentuje zásoby a tato klasifikace je v souladu s IFRS, zdali se oprávněně klasifikovala do postavení investiční jednotky v souladu s IFRS 10. Jedno či druhé velmi pravděpodobně nebude korektní, a pokud účetní jednotka takto postupuje, měl by auditor zbystřit a nevěnovat se jen otázce, zdali jsou, či nejsou zásoby oceněny reálnou hodnotou.

IFRS 17 Pojistné smlouvy – základní principy a zkušenosti z implementace

RNDr. Ing. Radek Moravec

je ředitelem odboru účetnictví a správy aktiv v ČSOB Pojišťovně. Má mnohaleté zkušenosti v oblasti pojistné matematiky, řízení aktiv a pasiv a financí pojišťoven. Vedl implementaci IFRS 17 v ČSOB Pojišťovně. Je členem České společnosti aktuárů.

Pojištění je finanční služba ujednaná pojistnou smlouvou, v níž se pojistník zavazuje zaplatit pojistné pojistiteli a pojistitel se zavazuje v případě, že dojde k předem vymezené nahodilé události, vyplatit finanční kompenzaci (pojistné plnění), obvykle za újmu způsobenou pojištěnému nebo pojištěným. Na nahodilost v tomto smyslu nahlížíme jako na nejistotu výskytu události, okamžiku vzniku události nebo výše škody (např. stane se autonehoda? kdy? k jaké dojde škodě?). Klienti si produkt pořizují s vidinou toho, že si za relativně malou úplatu kupují krytí vůči velké rizikové expozici.

Pojistné plnění mohou inkasovat různé subjekty – pojistník (např. cestovní pojištění), poškozený (odpovědnostní pojištění), úvěrová instituce (pojištění hypotečního úvěru) nebo obmyšlená osoba (pojištění pro případ smrti).

Vedle základních typů pojištění (osob, majetku, odpovědnosti) nabízejí pojišťovny v rámci poskytnutí komplexní péče klientovi na jednom místě pojistný produkt kombinovaný s možností spoření či investování (někdy též označovaný jako hybridní produkt). O smluvním postoupení části rizik jiné instituci, tj. pojištění pojišťovny,

hovoříme jako o zajištění (zajistná smlouva, zajistné, zajistitel).

Pojišťovací činnost je v České republice ukotvena zákonem č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví. Regulatorní a dohledovou roli vykonává Česká národní banka. Na českém trhu v současnosti působí 42 pojišťovacích společností, z čehož je 24 tuzemských společností a 18 poboček zahraničních společností.¹

Pojišťovací společnosti	Počet
Pobočka zahraniční pojišťovny	18
Neživotní pojišťovna	14
Životní pojišťovna	4
Tuzemská pojišťovna	24
Neživotní pojišťovna	11
Směšená pojišťovna	11
Zajišťovna	1
Životní pojišťovna	1
Celkem	42

Pojišťovnictví funguje na základě myšlenky zákona velkých čísel, kterou všichni známe ve formě jevu, že při opakovaném házení běžnou kostkou padnou jednotlivá čísla zhruba stejně často, přičemž s rostoucím počtem hodů se četnost jednotlivých čísel víc a víc blíží očekávané jedné šestině. Pojišťovna takto stanoví (netto)pojistné ve výši odpovídající očekávané hodnotě budoucího pojistného plnění a při dostatečně velkém kmeni (počtu pojistných smluv) teoreticky bude na svém. V praxi zaznamenáváme výchylky od teoretického průběhu. Některé se vyskytují náhodně, jiné systematicky (do pojištění vstupuje více rizikových klientů, než jsme očekávali; hovoříme

¹ Zdroj: Seznam pojišťovacích společností dostupný z https://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/seznamy-instituci-pro-potreby-menove-a-financni-statistiky/seznam-ic/

o tzv. negativním výběru). Pojišťovny nesou riziko označované jako pojistné technické riziko, že skutečná pojistná plnění se budou lišit od očekávaných. Do ceny svého produktu proto přidávají rizikovou přírážku a dále navíc přírážku na krytí nákladů a na svůj zisk, čímž vznikne (brutto)pojistné placené klienty, kontrahované v pojistné smlouvě.

Práce s očekáváním (předvídání budoucnosti) je nedílně spojena s použitím prediktivních matematicko-statistických modelů. Jelikož leckdy uvažujeme v horizontu až desítek let (zejm. u životního pojištění), přinášejí tyto modely značnou míru nejistoty a citlivost na kalibraci vstupních parametrů. Pro pojišťovnictví je tak charakteristický model risk.

Zatímco banky musí sehnat zdroje, aby jimi financovaly svůj business, pojišťovny nejdřív vyberou pojistné a až později je vyplatí klientům. Časový nesoulad mezi inkasem pojistného a úhradou pojistného plnění umožňuje obchodovat na finančních trzích. Pojišťovny tím podstupují standardní tržní rizika, přičemž díky dlouhodobému a nelikvidnímu charakteru nabraných závazků typicky více investují i do dlouhodobých instrumentů a sbírají premie za (ne)likviditu. Samozřejmě ale jenom tak, aby, stejně jako ostatní podniky, byly v každém okamžiku schopny dostát svým závazkům. Solvency II, regulatorní kapitálový rámec poměřující disponibilní a požadované zdroje, penalizuje vysokou kapitálovou náročností rizikovější nástroje, čímž prakticky limituje investiční svět pojišťoven, jimž se nevyplatí dané nástroje pořizovat, neboť nedosahují potřebné úrovně rentability spotřebovaného kapitálu. Řízení kreditního rizika není pro pojišťovny tak významné jako v bankách, expozici vůči kreditnímu riziku představují zejména pohledávky za zajišťovny.

Specifickým rysem pojistného trhu je výše zprostředkovatelských provizí. Především v oblasti životního pojištění na první pohled excesivní hodnoty ve vysokých desítkách až stovkách procent ročního pojistného se na pohled druhý poměřením s celkovým pojistným za desítky let stávají adekvátními. V minulosti trh registroval nekalé přesjednávání smluv s výhledem na získání další provize na úkor řízení se skutečnými potřebami klientů.

IFRS 17 – teorie

Vydání standardu IFRS 17

Po mnohaleté přípravě vydala IASB² v květnu 2017 nový účetní standard IFRS 17 *Pojistné smlouvy* s účinností od 1. ledna 2023 nahrazující dosavadní IFRS 4. IFRS 17 se vztahuje na pojistné smlouvy (včetně zajistných smluv) a na investiční smlouvy s prvky dobrovolné spoluúčasti (DPF – discretionary participation feature) a upravuje oceňování, vykazování a zveřejňování závazků (aktiv) z nich plynoucích.

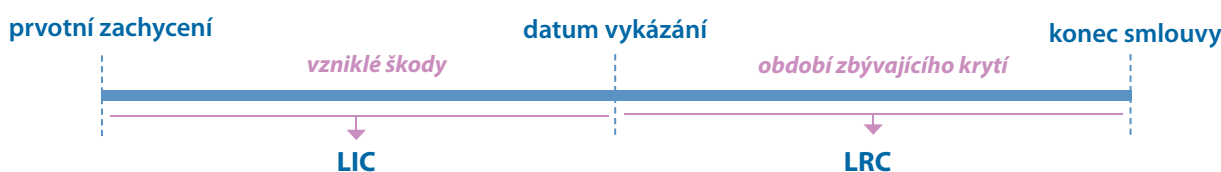
IFRS 17 si klade za cíl poskytnout uživatelům finančních výkazů transparentní, harmonizovanou a úplnou informaci. Předchozí standard IFRS 4 nevymezuje principy oceňování, do značné míry přebírá individualizované přístupy aplikované v jednotlivých účetních jednotkách. IFRS 17 zavádí oceňovací modely, a tím umožňuje lepší porovnatelnost pojišťoven napříč lokálním i mezinárodním trhem. K úplnosti informace přispívá větší důraz na prezentaci profitability smluv optikou celé doby jejich trvání, nejen zájem o toky za jedno účetní období.

Závazky z pojistných smluv

Nástupníkem technických rezerv jsou aktiva nebo závazky z pojistných nebo zajistných smluv, které navíc absorbují některé další dosud v rozvaze samostatně zobrazované položky (jako pohledávky a závazky z přímého pojištění, časové rozlišení pořizovacích provizí).

Obvykle se setkáváme se závazky z pojistných smluv a aktivy ze zajistných smluv, nicméně znaménka mohou za určitých okolností vyjít i obráceně. V dalším textu budeme tyto souhrnně označovat jako závazky z pojistných smluv.

Z hlediska životního cyklu smlouvy rozlišujeme v závislosti na datu vykázání závazky ze zbývajících pojistného krytí (LRC – liabilities for remaining coverage) a závazky ze vzniklých pojistných nároků (LIC – liabilities for incurred claims).

² International Accounting Standards Board.

Oceňovací modely

Pro ohodnocení závazků z pojistných smluv používáme tři oceňovací modely. Základní metodu představuje obecný oceňovací model (GMM – general measurement model, někdy též BBA – building block approach).

Pro smlouvy splňující současně tři kritéria způsobilosti³ povinně aplikujeme metodu variabilního poplatku (VFA – variable fee approach). Jedná se o modifikaci základního oceňovacího modelu pro smlouvy, jejich peněžní toky podstatně závisí na výkonnosti podkladových aktiv.

Za určitých podmínek (nejčastěji doba trvání smlouvy maximálně jeden rok, tj. typicky pro neživotní pojištění) se entity mohou (ale nemusí) rozhodnout pro zjednodušení uplatněním metody alokace pojistného (PAA – premium allocation approach), jež vychází z konceptu nezaslouženého pojistného.

Základní oceňovací model

Na GMM lze nahlížet jako na rozpracování metody ocenění diskontovaným cash-flow.

LIC spočítáme jako rizikově upravenou současnou hodnotu očekávaných budoucích peněžních toků. Očekávaným budoucím cash-flow rozumíme nejlepší odhad (best estimate) budoucích peněžních toků ze vzniklých škod (včetně vedlejších nákladů na likvidaci pojistných událostí). Zohlednění časové hodnoty peněz

diskontováním převádí budoucí částky do současných hodnot. Pro stanovení diskontních křivek vymezuje standard dva přístupy odvození od aktuálních tržních úrokových sazeb (bottom-up a top-down).⁴ Riziková úprava (risk adjustment) pro nefinanční rizika představuje kompenzaci za nejistotu spojenou s odhadem peněžních toků.

U LRC k diskontovanému cash-flow (zahrnuje predikované budoucí kladné a záporné peněžní toky na projektovaných smlouvách) a rizikové úpravě navíc připočteme hodnotu servisní marže (CSM – contractual service margin), která vyjadřuje budoucí (v hospodářském výsledku dosud neuznaný) zisk na smlouvě z poskytnutí služeb v budoucnosti. Výchozí hodnota CSM se kalkuluje při prvotním uznání (initial recognition) smlouvy jako dopočet rizikově upraveného diskontovaného cash-flow do nuly. Pokud tento dopočet vychází záporně, jedná se o nevýhodnou pojistnou smlouvu (onerous contract) a nenatvoří se žádná CSM,⁵ nýbrž ztrátová složka (loss component) se promítne na vrub nákladů. Při prvotním zachycení je tedy hodnota pojistného závazku nulová, nedochází k realizaci zisku do hospodářského výsledku, zatímco ztráta je účtována okamžitě (v případě nevýhodných smluv).

Při následném ocenění (subsequent measurement) aktualizujeme projekci cash-flow, diskontní sazby i rizikovou úpravu. Změny v budoucím cash-flow a rizikové úpravě absorbuje CSM.⁶ CSM postupně rozpouštíme do zisku⁷ dle průběhu jednotek pojistného krytí (coverage units). Jednotky pojistného krytí říkají, jaký objem služeb pojišťovna poskytla v daném období, resp. jaký ještě poskytne do konce trvání smlouvy.⁸ K tomu proporcionální část servisní marže je uznána do zisku daného období. Absorbování změn v budoucím očekávání do servisní marže a její postupné rozpuštění znamená, že změny v očekávání nemají jednorázový dopad do výsledku hospodaření, nýbrž že dopad je rozprostřený v čase.

Granularita výpočtů (agregace portfolia)

IFRS 17 zavádí několik úrovní agregace pojistných smluv, přičemž kritérii jsou charakter sjednaných smluv, období vzniku a profitabilita očekávaná při prvotním uznání.

³ 1. Smluvní nárok klienta podílet se na určité části výkonnosti jasně vymezených podkladových aktiv.

2. Pojišťovna očekává, že klientovi vyplatí podstatnou část změny reálné hodnoty podkladových aktiv.

3. Podstatná část změn v očekávaných výplatách klientovi bude způsobena změnami v reálné hodnotě podkladových aktiv.

⁴ Přístup zdola nahoru (bottom-up) vychází z (likvidní) bezrizikové výnosové křivky upravené o přírážku za nelikviditu. Přístup shora dolů (top-down) odvozuje diskontní křivky od tržní výnosnosti referenčního portfolia aktiv upravené o faktory nerelevantní pro pojistné smlouvy.

⁵ Servisní marže je v každém okamžiku nezáporná.

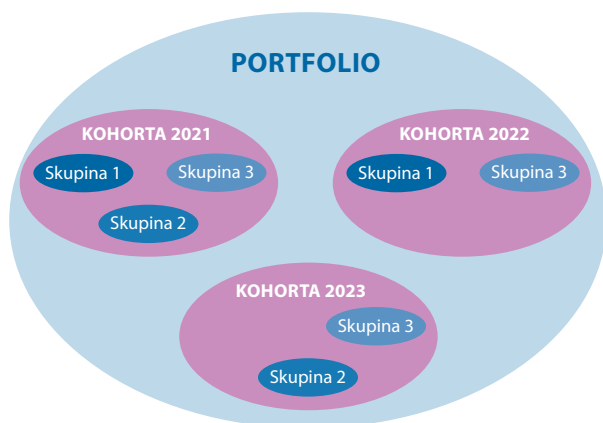
⁶ Dojde-li k vyčerpání absorpční kapacity CSM (CSM je v každém okamžiku nezáporná), dochází k tvorbě ztrátové složky na vrub nákladů.

⁷ O CSM proto někdy hovoříme též jako o nezaslouženém nebo nerealizovaném zisku.

⁸ Počet jednotek pojistného krytí lze stanovit např. jako velikost pojistného plnění v případě pojistné události nebo jako výši zůstatkové hodnoty investiční složky na dané smlouvě.

Portfolio je soubor smluv podléhajících podobným rizikům a řízených společně. Dle očekávané profitability se každé portfolio dělí na tři skupiny smluv:

1. skupina smluv, které jsou při prvotním uznání nevýhodné (onerous group of contracts);
2. skupina smluv, u kterých na počátku není významně pravděpodobné, že se během svého trvání stanou nevýhodnými (profitable group of contracts);
3. skupina zbývajících smluv.

Do jedné skupiny smluv mohou spadat smlouvy z jen jedné (typicky roční) kohorty, tj. upsané v období maximálně dvanácti po sobě jdoucích měsíců.⁹

Výpočty IFRS 17 metrik probíhají na úrovni group of contracts (nebo jemnější). Pro analytické a prezentační účely pak dochází k sumarizaci výsledků. Posuzování pozice v rozvaze (výkaz o finanční pozici, statement of financial position), tj. zda se jedná o aktivum nebo závazek, probíhá na úrovni portfolia.

Finanční výnosy nebo náklady z pojistného plnění

Zohledňování časové hodnoty peněz (diskontování) s sebou přináší citlivost na pohyb diskontních sazeb, jež roste s horizontem predikce cash-flow (větší role diskontu, když se díváme dál do budoucna). Volatilita tržních úrokových sazeb tak vede k obecně nežádoucí volatilitě závazků z pojistných smluv (LRC, LIC). Pojišťovny se s ní vypořádávají uzpůsobením v oblasti

řízení aktiv a pasiv (asset liability management) adekvátní skladbou finančních aktiv s cílem dosáhnout podobné citlivosti na straně aktiv i pasiv. Nebo pojišťovny využijí možnosti, kterou jim standard IFRS 17 dává, zvolit účetní metodu zachycení dopadu úrokových sazeb na hodnotu závazků z pojistných smluv a místo promítnutí celého dopadu do hospodářského výsledku vyčlení část tohoto dopadu do ostatního úplného výsledku (uplatnění tzv. OCI volby; OCI – other comprehensive income), přičemž v hospodářském výsledku musí zůstat část určená systematickou alokací očekávaného celkového dopadu úrokových sazeb na hodnotu závazků za celou dobu trvání smluv.¹⁰

Výkaz finanční výkonnosti

Výkaz finanční výkonnosti se v koncepci IFRS skládá ze dvou významných částí: zisku nebo ztráty za období (profit or loss for the period) a ostatního úplného výsledku (other comprehensive income), přičemž účetní jednotka může vykázat obě složky buď v rámci jednoho výkazu, příp. dvou samostatných výkazů.¹¹

Úprava výkazu ostatního úplného výsledku spočívá v tom, že v případě aplikace OCI volby přibývá část finančních výnosů nebo nákladů z pojistného plnění (IFIE – insurance finance income or expenses; někdy označované jako pojistné finanční náklady a výnosy) vyčleněná do OCI.

Struktura výsledovky je významně pozměněná a obsahuje nové položky. Hospodářský výsledek sestává z výsledku služby poskytované z pojistných smluv (insurance service result) a z finančního výsledku (finance result). Do první jmenované části spadají výnosy z pojistných smluv (insurance revenue) a náklady na pojistné

TOTAL INCOME	
Insurance service result	
Insurance revenue	
Insurance service expenses	
Finance result	
Investment income	
IFIE PL	
PROFIT OR LOSS	
IFIE OCI	
OTHER COMPREHENSIVE INCOME	
TOTAL COMPREHENSIVE INCOME	

⁹ Z pravidla max. ročních kohort existují výjimky, kterými se v tomto textu nebudeme zabývat.

¹⁰ Příkladem systematické alokace očekávaného celkového dopadu úrokových sazeb na hodnotu závazků z pojistných smluv je zafixování diskontních sazeb při úpisu smlouvy, zachycení změn závazků (při neměnném cash-flow) diskontovaných na zafixovaných sazbách (neboli úročení závazků) v hospodářském výsledku a dopadů pohybu úrokových sazeb na hodnotu závazku do ostatního úplného výsledku (OCI).

¹¹ Formálně jsou obě varianty velmi podobné. V případě dvou samostatných výkazů se zisk nebo ztráta za období znovu uvede jako první položka ve výkazu o úplném výsledku hospodaření.

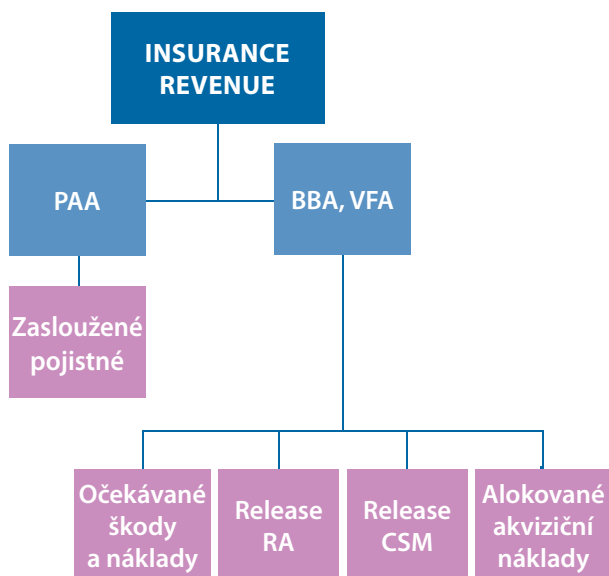
služby (insurance service expenses). Do finančního výsledku řadíme investiční výnos (investment income) a finanční výnosy nebo náklady z pojistného plnění (IFIE).

Výnosy z pojistných smluv (insurance revenue)

Způsob výpočtu výnosů z pojistných smluv závisí na použitém oceňovacím modelu. Pro PAA (zejména neživotní pojištění) nedochází k významné změně, do výnosů nadále vstupuje hodnota odvozená od zaslouženého pojistného (časově rozlišované předepsané pojistné za dané období).

Pro BBA a VFA zůstává celkový zisk (za celou dobu trvání smluv) stejný (reálné peněžní toky na smlouvě nehlédí na účetní standard), ale mění se jeho rozložení v čase. Na rozdíl od IFRS 4 jednak nevstupuje do výnosů investiční složka (investment component),¹² protože je celkový výnos podle IFRS 17 zpravidla menší než pod IFRS 4,¹³ jednak předpis pojistného není dopředně uznaným výnosem pojišťovny, nýbrž se jím stává postupně na základě objemu poskytnutých služeb za příslušné období trvání smlouvy.

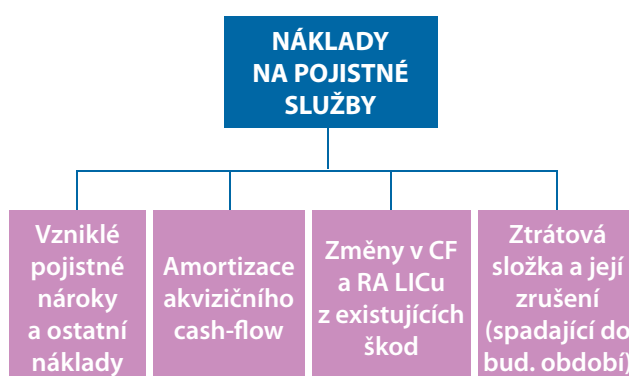
Pro smlouvy měřené BBA nebo VFA se výnos z pojistných smluv skládá ze škod a nákladů očekávaných pro dané období¹⁴ (lze nahlédnout

jako rozpuštění části LRC rezervy), rozpuštění rizikové úpravy za dané období, rozpuštění servisní marže za dané období a z akvizičních nákladů vč. provizí¹⁵ alokovaných do daného období.

Náklady na pojistné služby (insurance service expenses)

Jestliže výnosy z pojistných smluv pracují s očekáváními, náklady na pojistné služby přinášejí do hospodářského výsledku skutečně vynaložené náklady (actuals). Vzniklé pojistné nároky¹⁶ a ostatní náklady na pojistné služby jsou pro BBA a VFA přímým protějškem očekávaných škod a nákladů.

Pokud se modelovaným očekáváním přesně trefíme do reality, očekávané a vzniklé škody a náklady se v celkovém zisku vykompenzují (jinými slovy hospodářský výsledek je dán rozdílem mezi očekáváním a realitou, nikoliv jejich amplitudou). Z toho nepřímo vyplývá, že rozpouštění CSM by mělo představovat hlavní zdroj výsledku služby poskytované z pojistných smluv (insurance service result).

Další složky nákladů na pojistné služby představují:

- » amortizace akvizičního cash-flow – na rozdíl od životního pojištění pod IFRS 4 dochází k amortizaci přes celou dobu trvání kontraktů, čímž IFRS 17 významně přispívá k vyhlazování realizovaného zisku v čase;
- » změny v cash-flow a rizikové úpravě pro již existující závazky ze vzniklých pojistných nároků (LIC), analog

¹² Investiční složka je zaručená část peněžních toků ve smyslu nezávislosti na pojistném riziku. Pojistitel ji vyplatí pojistníkovi ať už dojde k pojistné události, nebo ne.

¹³ Symetricky nižší jsou náklady na výplaty (celkový zisk je stejný).

¹⁴ Škody bez investiční složky, náklady bez akvizičního cash-flow.

¹⁵ Alokované akviziční náklady a provize přesně kompenzují (zrcadlí s opačným znaménkem) amortizované akviziční náklady a provize (akviziční cash-flow) jakožto složku nákladů na pojistné služby, v součtu tedy nulový dopad do celkového výsledku (rozpad ale dává uživatelům účetních výkazů možnost vidět výši pořizovacích nákladů přiřazenou danému období).

¹⁶ Bez investiční složky. Sestávají z výplat pojistného plnění u zlikvidovaných událostí, tvorby závazků ze vzniklých pojistných nároků (LIC) pro nově vzniklé škody (analog IFRS 4 tvorby škodních rezerv pro nové škody) a rozpouštění ztrátové složky příslušející danému období.

změny (čerpání, dotvoření) IFRS 4 škodních rezerv z existujících škod;

- » nově vzniklá ztrátová složka z nevýhodných smluv a zrušení ztrátové složky, která měla být rozpuštěna v budoucích obdobích.

Shrnutí změn v hospodářském výsledku

V oblasti neživotního pojištění (resp. pro PAA metodu) dál pracujeme se zaslouženým pojistným. Nově v situacích, kdy na smlouvách očekáváme v budoucnu ztrátu, hned ji rozeznáváme do výsledku. Hlavní změna tkví v diskontování škodních rezerv, explicitním ukotvení rizikové úpravy a vyčlenění IFIE. Prvotní tvorba rezerv vstupuje do výsledku služby poskytované z pojistných smluv a je snížena o diskont. V dalších obdobích natvořený závazek uročíme, jakoby postupně dodotováváme rezervu, na vrub finančního výsledku (IFIE PL).

U životních smluv (resp. pro BBA a VFA metodu) je hlavním zdrojem výnosu rozpouštění servisní marže. Předepsané pojistné přestává vstupovat do zisku. Dochází k vyjmutí investiční složky z tvorby zisku. Amortizace akvizičních nákladů a provizí probíhá po celou dobu trvání smlouvy. Podobně jako u PAA okamžitě uznáváme vznik ztrátové složky a analogicky funguje diskontování závazků při prvotní tvorbě LIC závazků na vrub výsledku služby poskytované z pojistných smluv a jejich postupné úročení na vrub finančního výsledku.

Výkaznictví

K úpravám a výraznému rozšíření požadavků dochází v oblasti výkaznictví.

Dopady do finančních výkazů jsme již popisovali. K tomu ještě doplníme, že IFRS 17 požaduje oddělenou prezentaci přímého pojištění a zajištění, tj. ve finančních výkazech vidíme zajištění samostatně, neukazují se čisté hodnoty po zohlednění vlivu zajištění.

Smyslem nově zveřejňovaných informací je umožnit uživatelům finančních výkazů lépe porozumět reportovaným hodnotám, profitabilitě a rizikům spojeným s pojistnými smlouvami. Separátní náhled přitom mají nově sjednané smlouvy.

Pojišťovny jsou dále povinny zveřejnit rekongiliaci pohybu výše pojistných závazků za dané období,

čímž rozumíme rekonstrukci zdrojů pohybu z počátečního do konečného zůstatku LRC a LIC závazků, v detailu očekávané budoucí cash-flow, riziková úprava, servisní marže.

Zvláštní pozornost je věnována přechodu (transition) na IFRS 17. Základní metodou přechodu na IFRS 17 je retrospektivní aplikace, tj. jako kdyby smlouvy byly měřeny pod IFRS 17 od svého počátku. K tomu standard vymezuje výpočetní postupy a specifická zveřejnění včetně povinnosti publikovat výsledky za komparativní období.¹⁷

Zkušenosti z praxe

Společnosti připravující se na přechod na IFRS 17 několik let čelily (a stále ještě čelí) mnoha výzvám. V čase se vyvíjející interpretace nového standardu nahrávaly zacyklení se již v teoretických úvahách. O ustálených postupech nebo best practice si pojišťovny mohly nechat jenom zdát, a tak se v určitém okamžiku prostě musely rozhodnout, kudy dál. Není nikterak překvapivé, že při takovém pojetí bylo nezbytné připravená řešení postupně vylepšovat (jinak řečeno iterativně opravovat).

Českým pojišťovným situaci často „usnadnily“ jejich mateřské společnosti více či méně direktivním nastavením skupinových metodik, jejichž vhodnost pro lokální prostředí byla místy poněkud diskutabilní. Na druhou stranu alespoň nějaká kotva ve světě, v němž ani třeba auditorské firmy nekomunikovaly jednotné postoje.

Metodika

Srovnatelnost napříč pojišťovnami v praxi ztěžuje použití různých oceňovacích metod pro velmi podobné produkty. Nuance v pojistných podmínkách, instrukce matek nebo názor zapojených konzultantů či vývojových týmů vedou k tomu, že dosažení jednoho z hlavních cílů standardu si bude žádat významný čas, než se praxe ustálí.

Speciálním případem jsou tzv. hybridní produkty spojující pojistnou složku s ryze investiční složkou (investiční riziko nese pojistník, zhodnocení klientem vložených prostředků kopíruje výnosnost podkladových aktiv) a spořicí složkou (investiční riziko nese pojišťovna, zhodnocení klientem vložených prostředků je dáno pojišťovnou garantovaným

¹⁷ Komparativním obdobím rozumíme období předcházející období první publikace dle IFRS 17, tedy např. ve výroční zprávě za rok 2023 (pod IFRS 17) pojišťovny uvádí, jak by pod IFRS 17 vypadaly výsledky za rok 2022.

zhodnocením plus sazbou připsaného podílu na zisku). Existenci hybridních produktů standard nepředjímá (přitom v českém prostředí se jedná o významnou část portfolia životních smluv), a tak jejich oceňování způsobuje dílčí komplikace.

Druhým speciálním případem je problematika přechodu na IFRS 17. Principiálně koncipované IFRS staví entity před řadu voleb při retrospektivní aplikaci IFRS 17. Jinak zvolené metody, kalibrace parametrů nebo nedostupnost historických dat v potřebném detailu kolidují s cílem srovnatelnosti.

Výpočetní nástroje a datová komplexita

Světové softwarové společnosti vycítily tržní příležitost a začaly s předstihem vyvíjet IFRS 17 kalkulačky jako samostatné aplikace nebo rozšíření již existujících aplikací. S přihlédnutím k provozní efektivitě, časovému omezení, věcné náročnosti aj. se pojišťovny nezdídko rozhodly vynaložit nemalé finanční prostředky na pořízení některého z těchto nástrojů. Kritickým předpokladem dlouhodobé životaschopnosti externího nákupu přitom je, že IFRS 17 kalkulačka není neznámá černá skříňka, nýbrž že generuje výstupy v potřebné podobě a detailu tak, aby jim interní odběratel rozuměl a dokázal potvrdit jejich správnost.

Ani zapojení externí IFRS 17 kalkulačky však pojišťovny nezbavuje nároků na interní výpočetní kapacity. Projekce očekávaných peněžních toků pojišťovny typicky vyrábějí interně (aktuárské modely). Rovněž musí připravit datové vstupy do kalkulačky a nahrát její výstupy, s čímž pak souvisí i vysoká hardwarová a časová náročnost extenzivních datových výměn.

Boom zpracování dat pozorujeme v posledních letech (či desetiletích) napříč odvětvími. Nejinak je tomu

v pojišťovnictví a stejným směrem míří i IFRS 17. Pro naplnění požadavků standardu musí entity pracovat s velkým množstvím dat a ve velké granularitě. Mechanika IFRS 17 nahlíží do budoucnosti (projekce očekávaného cash-flow), zohledňuje současnost (actuals) a nezapomíná minulost (porovnává hodnoty běžného měsíce s minulými měsíci). Na kritickou cestu účetní závěrky se tak dostávají datové sklady a jejich rozsáhlé úpravy doprovází už tak netriviální implementaci IFRS 17.

Redesign procesů

Každá změna je hrozbou a současně příležitostí. Málokterá instituce vítá s otevřenou náručí nevyhnutelnost rozsáhlých úprav do zaběhlých finančních procesů a s tím spojené náklady. Na druhou stranu vnější tlak s sebou přináší nutnost prohlubovat automatizace, optimalizace a celkově zefektivňovat chod společnosti.

Nové procesní kroky v důsledku jiných časů (urychlení) odbavení některých činností, zapojení nových prvků do procesu nebo zpracování většího množství dat pojišťovnám nedávají moc prostoru pokračovat bez zásahů do stávajících procesů. Nesmíme přitom ale rezignovat na adekvátní kontrolní prostředí jakož i srozumitelnou interpretaci výsledků směrem k managementu.

Interpretace výsledků

Učit se, učit se, učit se. Kouzlo IFRS 17 tkví mj. v tom, že i po několika letech dennodenního soužití dokáže překvapit a přinést nové podněty, což naopak vůbec nepomáhá interním ani externím uživatelům, kteří se s IFRS 17 teprve seznamují. Edukace stakeholderů je běh na dlouhou trať s ještě stále trochu se pohybujičím cílem.

Seznam zkratk

BBA	Building block approach	Alternativní pojmenování obecného oceňovacího modelu
CSM	Contractual service margin	Servisní marže
VFA	Variable fee approach	Metoda variabilního poplatku
GMM	General measurement model	Obecný oceňovací model
DPF	Discretionary participation feature	Prvky dobrovolné spoluúčasti
IFIE	Insurance finance income or expenses	Finanční výnosy nebo náklady z pojistného plnění, pojistné finanční náklady a výnosy
LIC	Liabilities for incurred claims	Závazky ze vzniklých pojistných nároků
LRC	Liabilities for remaining coverage	Závazky ze zbývajících pojistného krytí
OCI	Other comprehensive income	Ostatní úplný výsledek
PAA	Premium allocation approach	Metoda alokace pojistného
RA	Risk adjustment	Riziková úprava (riziková přírážka)